

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MUSTAFA KUTLU'NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLER
VE BU İLETİLERİN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ŞENER DEMİREL

HAZIRLAYAN
AHMET AKKAYA

ELAZIĞ - 2008

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLER VE BU İLETİLERİN
ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Bu tez 06.06.2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman	Üye	Üye
Doç. Dr. Şener DEMİREL	Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYAZ	Yrd. Doç. Dr. Tark ÖZCAN

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun ...../...../..... tarih ve ..... Sayılı kararıyla onaylanmıştır

Doç. Dr. Ahmet AKSIN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLER VE BU İLETİLERİN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ahmet AKKAYA

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

2008; Sayfa: XI+129

İleti, verilmek istenilen mesaj ya da göndericinin alıcı üzerinde yapmak istediği değişikliktir. Mustafa Kutlu, hikâyeleriyle okurunu etkilemeyi amaçlayan yazarlardan biridir. Bu nedenle, Kutlu’nun hikâyeleri ileti açısından zengindir. Mustafa Kutlu; hikâyelerinde okurunu kişisel, toplumsal, ahlâkî, dinî, ekonomik, ulusal ve evrensel gibi ileti konularıyla değiştirmeyi amaçlamıştır. İleti konuları taşımış oldukları amaçlara göre; kişisel gelişimi destekleyen, toplumsal gelişimi destekleyen, ahlâkî gelişimi destekleyen, dinî gelişimi destekleyen, ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen, evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen ve öteki iletiler olarak sınıflandırılabilir. Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde kişisel gelişimi destekleyen iletiler, diğer iletilere oranla daha fazla kullanılmıştır. Kutlu’nun hikâyelerindeki iletiler dil - üslup, konu - tema, şahıs kadrosu - kahramanlar ve bakış açısı/anlatıcı açısından incelendiğinde bazı iletilerin çocuğa göre olduğu, bazılarının da çocuğa göre olmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kutlu, ileti, ileti sınıflandırması, çocuğa görelilik.

ABSTRACT

Master Thesis

THE MESSAGES IN THE STORIES OF MUSTAFA KUTLU AND THE EXAMINATION OF THESE RELATION TO CHILD

Ahmet AKKAYA

Fırat University

Institute of Social Sciences

Division of Turkish Education

2008; Page: XI+129

The message is the change that sender wants to make on the receiver or the message (that is) wanted to be given. Mustafa Kutlu, is one of the writers who aims at effecting his readers with his stories. So, the stories of Mustafa Kutlu are rich in point of messages. In his stories, Mustafa Kutlu aims to change his readers at personal, social, ethical, religious, national, universal message subjects. Message subjects are classified according to their aims; the ones support personal developmant, the ones support ethical developmant, the ones support religious development, the ones support national opinion's developmant, the ones support universal opinion's development and the others. In Mustafa Kutlu's stories the messages that support personal development are more used in proportion to other ones. When the messages in Kutlu's stories are examined according to language – style, subject – theme, personal character staff – heros and point of view, it is seen that some messages are relation to childe (but) some aren't.

Key Words: Mustafa Kutlu, Message, Classified Message, Relation to Childe.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar, GRAFİKLER VE ÇİZİMLER LİSTESİ	IX
KISALTMALAR.....	X
ÖN SÖZ.....	XI
GİRİŞ	1
1. MUSTAFA KUTLU'NUN HAYATI, SANATI, ESERLERİ	1
1.1. Mustafa Kutlu'nun Hayatı	1
1.2. Mustafa Kutlu'nun Sanatı	3
1.3. Mustafa Kutlu'nun Eserleri	6
1.3.1. Mustafa Kutlu'nun İncelemeleri	6
1.3.2. Mustafa Kutlu'nun Denemeleri	7
1.3.3. Mustafa Kutlu'nun Hikâyeleri	7
I. BÖLÜM	8
1. İLETİ	8
1.1. İletilerin Sınıflandırılması	11
1.1.1. Sunuluş Biçimlerine Göre İletiler	12
1.1.1.1. Doğrudan Aktarılan İletiler.....	12
1.1.1.2. Dolaylı Aktarılan İletiler	12
1.1.2. Amaçlarına Göre İletiler	13
1.1.2.1. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler.....	13
1.1.2.2. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler	14
1.1.2.3. Ahlâkî Gelişimi Destekleyen İletiler	14
1.1.2.4. Dinî Gelişimi Destekleyen İletiler	15
1.1.2.5. Ekonomik Gelişimi Destekleyen İletiler	15
1.1.2.6. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler	16
1.1.2.7. Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler	16
1.1.2.8. Öteki İletiler	17
II. BÖLÜM	18
1. ÇOCUĞA GÖRELİK	18
1.1. Dil ve Üslup.....	19

1.2. Konu ve Tema.....	21
1.3. Şahıs Kadrosu ve Kahramanlar.....	23
1.4. Bakış Açısı / Anlatıcı	23
III. BÖLÜM.....	25
1. MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLER.....	25
1.1. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler	26
1.2. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler	41
1.3. Ahlâkî Gelişimi Destekleyen İletiler	47
1.4. Dinî Gelişimi Destekleyen İletiler.....	48
1.5. Ekonomik Gelişimi Destekleyen İletiler	54
1.6. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler	56
1.7. Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler.....	60
1.8. Öteki İletiler.....	62
1.8.1. Hayvanlarla İlgili İletiler.....	62
1.8.2. Askerlikle İlgili İletiler.....	63
1.8.3. Tabiatla – Şehirle İlgili İletiler.....	64
1.8.4. Diğer İletiler.....	65
IV. BÖLÜM	68
1.MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	68
1.1. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi	69
1.2. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi	70
1.3. Ahlâkî Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi	71
1.4. Dinî Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi.....	71
1.5. Ekonomik Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi.....	72
1.6. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi	73
1.7. Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi	73
1.8. Öteki İletilerin Değerlendirilmesi	73
V. BÖLÜM	75
1. MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLERİN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	75
1.1. Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerindeki İletilerin Dil ve Üslup Açısından İncelenmesi ...	75
1.2. Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerindeki İletilerin Konu ve Tema Açısından İncelenmesi	82

1.2.1. Köyden Kente Göç	84
1.2.2. Sevgi	85
1.2.2.1. İnsan Sevgisi	85
1.2.2.2. Hayvan Sevgisi	86
1.2.2.3. Tabiat Sevgisi	87
1.2.3. Din	88
1.2.4. Değişim	89
1.2.4.1. Toplumdaki Değişim	89
1.2.4.2. İnsandaki Değişim.....	90
1.2.4.3. Kültürdeki Değişim.....	92
1.2.5. Ekonomi	93
1.3. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletilerin Şahıs Kadrosu ve Kahramanlar Açısından İncelenmesi	94
1.3.1. Süheylâ	94
1.3.2. Engin	95
1.3.3. Sosyalist Ali Bey'in Oğlu	96
1.3.4. Pelvan Sülüman	97
1.3.5. Şef	98
1.3.6. Kenan	98
1.3.7. Seyfî	99
1.3.8. Murat	99
1.3.9. İlhan	100
1.3.10. Asım Bey	101
1.3.11. Siirtli Seydalî	102
1.3.12. Süleyman	103
1.3.13. Mürit	104
1.3.14. Yedigâr	104
1.4. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletilerin Bakış Açısı / Anlatıcı Açısından İncelenmesi.....	105
1.4.1. Birinci Şahsın Anlatıcı Olduğu İletiler / Kahraman Anlatıcı Bakış Açısı	106
1.4.2. Üçüncü Şahsın Anlatıcı Olduğu İletiler / Yazar Anlatıcı Bakış Açısı	107
1.4.3. İkinci Şahsın Anlatıcı Olduğu İletiler	109
VI. Bölüm	112

1. MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLERİN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	112
1.1. Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerindeki İletilerin Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi	112
1.2. Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerindeki İletilerin Konu ve Tema Açısından Değerlendirilmesi	113
1.3. Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerindeki İletilerin Şahıs Kadrosu ve Kahramanlar Açısından Değerlendirilmesi	115
1.4. Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerindeki İletilerin Bakış Açısı / Anlatıcı Açısından Değerlendirilmesi	116
SONUÇ	118
KAYNAKÇA	124
ÖZ GEÇMİŞ	129

TABLolar, GRAFİKLER VE ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1. İletişim Süreci ve Temel Öğeler.....	8
Çizim 2. Yazarın ve okurun yaşam alanının kesişmesi.....	10
Tablo 1. Mustafa Kutlu'nun hikâye kitaplarında yer alan iletilerin hikâye kitaplarına göre dağılımı.....	68
Grafik 1. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin oranları	69
Tablo 2. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki Şahıs Kadrosunun / Kahramanların Davranış eğilimlerinin Çocuğun Kişisel Gelişimine Etkisi.....	116

KISALTMALAR

AY	: Arkakapak Yazıları
BB	: Bu Böyledir
BÖ	: Beyhude Ömrüm
C	: Chef
Ens.	: Enstitü, enstitüsü
HVT	: Hüzün ve Tesadüf
MK	: Mavi Kuş
MM	: Menekşeli Mektup
S	: Sır
S.	: Sayı
RP	: Rüzgarlı Pazar
TDK	:Türk Dil Kurumu
TÖ	: Tufandan Önce
UH	: Uzun Hikaye
Ü	:Üniversite, üniversitesi
YAS	: Yokuşa Akan Sular
YTYS	: Ya Tahammül Ya Sefer
Yİ	:Yoksulluk İçimizde

ÖN SÖZ

Mustafa Kutlu, son dönem Türk edebiyatında hikâyeci kimliğiyle tanınan önemli yazarlardandır. Bu tezde, Mustafa Kutlu'nun yazmış olduğu on altı hikâyeye kitabındaki iletiler, bu iletilerin sınıflandırılması ve çocuğa görelilik ilkesi doğrultusunda incelenmesi amaçlanmıştır. Mustafa Kutlu'nun hikâyeleri üzerine kaleme alınmış makalelerin ya da kitapların sayısı azdır. Bu eksikliğin giderilmesi, Mustafa Kutlu'nun edebiyatımızdaki yerinin bulunmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada, Mustafa Kutlu'nun hikaye kitaplarındaki iletilerin fişlenmesi, daha sonra elde edilen cümle fişlerinin tasnif edilmesi ve tasnif edilen iletilerin çocuğa görelilik ilkesi açısından değerlendirilmesi yöntem olarak uygulanmıştır.

Bu çalışma, giriş, sonuç ve bibliyografya dışında altı bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde Mustafa Kutlu'nun hayatı, sanatı ve eserleri, I. Bölümde ileti ve ileti sınıflandırılması, II. Bölümde çocuğa görelilik, III. Bölümde Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletiler, IV. Bölümde Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin değerlendirilmesi, V. Bölümde Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi, VI. Bölümde Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin çocuğa görelilik ilkesi açısından değerlendirilmesi ele alınmıştır.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletiler; kişisel gelişimi destekleyen, toplumsal gelişimi destekleyen, ahlâkî gelişimi destekleyen, dinî gelişimi destekleyen, ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen, evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen ve öteki iletiler olarak sınıflandırılmıştır. Amaçları bakımından ileti grupları içerisinde değerlendirilemeyen iletiler, başlık karmaşası olmaması için öteki iletiler grubu içinde incelenmiştir.

Mustafa Kutlu'nun hikâyeye kitaplarından yapılan alıntılar italik olarak yazılmış ve hikâyeye kitaplarındaki yazım korunmuştur. Dil – üslup, konu – tema, şahıs kadrosu – kahramanlar, bakış açısı / anlatıcı gibi çocuğa göreliği belirleyen özellikler ise Mustafa Kutlu'nun hikâyeye kitaplarındaki ileti cümlelerine bakılarak belirlenmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken ilgi ve yardımlarını gördüğüm değerli hocam Doç. Dr. Şener Demirel'e çok teşekkür ederim.

Ahmet AKKAYA

Elazığ – 2008

GİRİŞ

1. MUSTAFA KUTLU'NUN HAYATI, SANATI, ESERLERİ

1.1. Mustafa Kutlu'nun Hayatı

Son yıllarda yayımladığı hikâyelerle geleneksel hikâyeciliğimizi göz ardı etmeksizin modern yorumlara ulaşma çabasında olan Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinin hayatından izler taşıdığı görülmektedir.

Mustafa Kutlu, 6 Mart 1947' de Erzincan'ın Iliç ilçesine bağlı Kuruçay nahiyesinde doğar. Babası Nurettin Bey, annesi Sulhiye Hanım'dır. Beş kardeştir. Üç ablası ve bir de kız kardeşi vardır.

Ailesi ilmiye sınıfındandır. Babası Nurettin Bey rüştiye tahsillidir. Nahiye müdürlüğü yapar. Anadolu'nun pek çok yerinde bu görevi yürütmüştür. Dedeleri de çeşitli memuriyetlerden gelmedir. Soylarına Hacıyakupoğulları denir. Ailenin bilinen bütün kökleri Erzincan'dadır. Babasının görevi sebebiyle bir yerde bir iki sene kalıp başka bir yere nakilleri gerçekleşir. Babası 1953 yılında emekli olduktan sonra Erzincan'a döner, kahvelerde arzuhalcilik yapar. Babasını 1959 yılında 12 yaşındayken kaybeder.

Babası ile pek fazla içli dışlı olamaz. Nurettin Bey tam bir Osmanlı beyefendisidir. Kutlu'nun kendisi gibi Nurettin Bey de babasını 12 yaşındayken kaybeder. Babaanne ikisi erkek, ikisi kız olan çocuklarını kendi başına yetiştirmek zorunda kalır.

Annesi Sulhiye Hanım ve babaannesi de tam bir Osmanlı hanımefendisidirler. Eşlerinin yokluğunu çocuklarına hissettirmemek için ellerinden gelen gayreti gösterirler (Yazıcı, 2002:5).

Çocuk Kutlu, babasını kaybettikten sonraki hayatında yeni yerlerle tanışır. Kemerik'te, "bakir tabiat ortasında yalnız bir çocuktur." Bir kır evinde oturur, toprakla hemhal olur, börtü-böçeğin ismini ezberler. Cebesoy İstasyonu'nda "kara trenlere" aşık olur. Fırat'ı tanır; karanlık geceleri süsleyen tren düdüklarını ve kurt ulumalarını. Gazocağı, radyo, ve onların büyüsü süsler çocuk dünyasını.

Kutlu, ilk arkadaşlarını yeni taşındıkları Erzincan'da edinir ve onlarla kapıları kitaplara açılan bir dünya kurar. İki arkadaşı vardır: Ercüment ve Çağlayan. Bu arkadaşlarıyla kendine göre bir kütüphane kurar; orada, kitap okur, Karagöz oynatır, tiyatro denemelerinde bulunurlar.

Daha sonra Atalay'la tanışır. "Mahallenin tek meşin topu onundur; daha da önemlisi, haftalık Pekos Bil dergisine abonedir." Atalay'ı kaptan yapıp tek kale maç yaparlar. İlkokul üçüncü sınıfta da savcının oğlu Tunç ile tanışır. Tunç'ta Kutlu'nun rüyalarını süsleyen kalemlerden bir takım boya kalemi vardır.

Hayatı kütüphaneden futbola doğru çevrilir...

Babasını kaybettikten sonra annesine yardımcı olmak için yazları sebze halinde çalışır. "Karpuz indirir ve kasa başına yüz para almak üzere domates dizer." Sinemayla da bu yıllarda tanışır. Yine bu yıllarda futbola merak sarar. Mahalli Lig'de futbol oynar. Bu merakı bu güne kadar gelen Kutlu, Yeni Şafak'ta futbol yazıları yazmaktadır.

1963 yılında liseyi bitirir. Güzel Sanatlar Akademisi'ne girer, tam kaydolacakken bundan vazgeçer. Güzel sanatlar iyidir; fakat oranın atmosferi Kutlu'nun bünyesine pek uyacak gibi değildir. Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne kaydolur. Burada yeni ve değişik bir dünyayla karşılaşır; halk kültürünü temsil eden İsmail Usta, Etem Em(m)i, Meddah Behçet Efendi ve sahasında kendini ispatlamış Orhan Okay, Kaya Bilgegil, Niyazi Akı, Selahattin Olcay gibi hocalarla tanışır. Resim merakı bu yıllara kadar devam etmiştir. İki arkadaşıyla birlikte Halk Eğitim Salonu'nda bir resim sergisi açar. Bir gün Orhan Okay Hoca'nın odasında Hareket dergisinin sahibi Ezel Erverdi'yle karşılaşır. Bu karşılaşma Mustafa Kutlu'nun yeni ufuklara açılmasını sağlar. Çünkü; Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu'dan "desensiz mesensiz" diye eleştirdiği Hareket'e desen göndermesini ister. Gönderilen ilk desen Hareketin 28. sayısının kapağında yayımlanır. Fakat; Kutlu'nun bu dergide daha çok hikâyeleri yer alır.

Üniversiteyi 1968 yılında bitiren Kutlu, 1969 yılında Sevgi Hanım'la evlenir. Evlilikle beraber mesleğine, öğretmenliğe başlar. Tunceli ve İstanbul'da edebiyat öğretmenliği yapar. 1974 yılında öğretmenliği bırakır. 1979-1982 yılları arasında Hareket'in yazı işleri müdürlüğünü yapar. Bunların yanı sıra Kutlu, 1977'de kurulan Dergah Yayınları'nda çalışmaktadır. Bu yayınevini yayımladığı sekiz ciltlik Türk Dili

ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nin (1976-1998) 2. cildinden itibaren yayım yönetimini üstlenir, bu ansiklopediye maddeler yazar. Bir taraftan da yayımlanan birçok kitabın kapak tasarımını yapar, çeşitli kitapları hazırlanmasına katkısı olur, öte yandan da hikâyelerini yazmaya ve yayımlamaya devam eder (Yanık, 2001:14-15). Kutlu, halen Dergah dergisinin genel yayın yönetmenliğini yapmakta, Yeni Şafak'ta köşe yazıları kaleme almakta ve Kanal 7'de danışmanlık yapmaktadır.¹

1.2. Mustafa Kutlu'nun Sanatı

Kültür ve sanat alanındaki tarihsel ve çağdaş oluşumlar, bağlı oldukları dönemlerin ekonomik süreçlerini kapsayan toplumsal göstergelerini de yansıtır. Bu alanda çağdaş sorunların doğru bir şekilde ele alınması, geleneksel sentez iradesinin tarihsel tüm boyutları ile kavranmasına bağlıdır (Tansuğ, 1997:13) Mustafa Kutlu'nun hikâyeleri de devrinin siyasî, sosyal, ekonomik gibi boyutlarını yansıtan ve bu olguların içselleştirilmiş olduğu hikâyeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mustafa Kutlu, hikâyelerini oluştururken teknik bakımdan eski hikâye geleneğimizden faydalanırken konu bakımından çağımız insanının buhranlarını dile getirmeye çalışır.

Hikâye dünyasına Ortadaki Adam (1970) ve Gönül İşi (1974) ile girdikten sonra 80'lere doğru hikâye bahsine yeni bir sayfa açarak, açtığı bu yeni sayfaya daha sonraları bir çok hikâye kitabı ekleyen Kutlu'nun, Türk hikâyeciliğinde Ömer Seyfettin, Sait Faik gibi, 'bu hikâye Kutlu tarzını andırıyor' dedirtebilecek özel bir hikâyeleme şekli ortaya koyduğu ve dilde 'suanım bellidir, mahlas istemez' nevinden bir kullanıma eriştiği söylenebilir (Yıldız, 2001:73).

Nusret Özcan'ın Orhan Okay ile Kutlu hakkında yaptığı bir röportajda Kutlu'nun hikâye kitapları için Orhan Okay şunları söylemiştir: "Mustafa Kutlu'nun ilk hikâye kitaplarında, yani Ortadaki Adam ve Gönül İşi'nde yer alan hikâyeler bana göre yer yer Sait Faik ve Sabahattin Ali hikâyelerini düşündürür. Ama; o Yokuşa Akan Sular'dan itibaren Türk hikâyeciliğine yeni bir çığır açar: Modern hikâyenin tekniklerini kullanarak geleneksel hikâyeciliği devam ettirmek. Kutlu'nun yazdıkları evvelâ hikâye ile romanın karması. Daha sonra da modern ile geleneğin karması. Mustafa Kutlu dili de bir enstrüman olarak çok ustaca kullanıyor. Bu tarafı da, yine belki birçoklarının

---

¹ http://www.dergibi.com/kitap/k_009.asp (06/03/2007)

bilemeyeceği şairliğinden kaynaklanıyor. Resim tecrübesi de hikâyelerinde rol oynar. Yine her türlü tasvirde zengin renk armonisi, perspektif, bazen gökkuşağı gibi bir yığın rengin adeta cümbüşü, okuyucu üzerinde, elinde fırça ve paletle en uygun rengi arayan ressam izlenimi bırakır.”(Özcan, 2001:36-37).

İlk hikâyelerinde romantik bir Anadoluçuluk izleyen Kutlu, bu ürünlerinde daha çok köy ve kasaba insanların günlük endişelerini konu aldı. Daha sonra Türkiye’de kapitalistleşme paralelinde gelişen sanayileşmenin getirdiği sorunlara eğildi. Bir aşk hikâyesi çerçevesinde yaşadığımız hayata İslamî bir yorum getirdiği Yoksulluk İçimizde, geliştirdiği hikâye türünün en olgun örneği oldu.²

Kutlu’nun öykülerinin odağında “tabiat” vardır. Tabiat, onun öykülerinin bir yan ögesi olmaktan çok, aslî unsuru, öznesi kahramanıdır. Kutlu söyleyeceği pek çok şeyi tabiatın diliyle izah eder. Benzetmeleri, yakıştırmaları, örnekleri hep tabiattan seçer. Ona göre güzellik, masumiyet, sadelik sadece ve sadece tabiattadır. Günümüz insanının yaşadığı kaotik ortamdaki kurtulacağı yegâne sığınak tabiattır (Tosun, 2001:136).

Mustafa Kutlu’nun hikâyeleri içe dönük hikâyelerdir. Bunu kendisi de şöyle ifade etmektedir: “Benim yazdığım metinler çoğunlukla içe dönük metinlerdir. Kitaplarının isimlerinde bile bu vardır.” (Yanık, 2001:20).

Kutlu’nun hikâyelerinde konuşma dili unsurları geniş bir yer tutar. Hikâyeler, konuşma cümleleri ile dolu olduğu halde, yazar bütün dil unsurlarını hikâyenin lehinde kullanmayı başarmıştır. Kullandığı kelimeyle; kelimenin çağrıştırdığı karakter, çevre ve olay arasında güçlü bir bağ vardır (Erdem, 2001:290). Bu da Kutlu’nun dile hâkim bir yazar olduğunun göstergesidir.

Sait Faik Abasıyanık’ın hikâyelerinde tabiattaki nesnelere isimlerine ayrıntılı bir şekilde yer verilir. Aynı durum Kutlu’nun hikâye kitapları içinde söylenebilir. Bunda da üniversitede bitirme tezi olarak seçmiş olduğu “Sait Faik’in Hikâyelerinin Resim ve Perspektif Açısından İncelenmesi” (Erzurum, 1968) isimli tezin etkisi olabilir. Kutlu’nun hikâyelerinde nesnelere isimlerini ayrıntılı verme özelliği, Kutlu’yu biraz da olsa Sait Faik’in dil ve üslubuna yaklaştırmaktadır.

---

² <http://www.sanatalemi.net/yazdir.asp?ID=15138> (16.08.2007)

Estetik, Kutlu'nun hayatında önemli bir yer tutar. Ayakları yere basan bir hayat anlayışı vardır. Sanatı da öyledir. Şapkadan tavşan çıkarmakla sanat yapılmaz diye düşünür; zaten onun tavşan çıkarabilecek bir şapkası da yoktur (Yanık, 2001:17). Kutlu, sanatı çok ciddi bir iş olarak görür, ayrıntılara önem verir. Günlük yaşamda yer alan olayları ve toplumsal değişimi şairane bir üslupla kaleme alarak hikâyelerini oluşturur.

Hece Dergisi'nin Mustafa Kutlu'yla yapmış olduğu bir röportajda “Öykü türünün sizdeki yazınsal karşılığı nedir, öykülerinizi nasıl yazıyorsunuz?” sorularına Mustafa Kutlu şöyle cevap vermektedir:

“Hikâyenin bendeki karşılığı hâlîmi arz etmektir. Görüp gözlediklerimi yazarken dahi budur. Elbette ki bu arz-ı hâl nihayetinde Yaradana yalvarmaktan ibaret olmalıdır. Metinlerin dış yüzünde böyle bir şey olmayabilir. Ama “her şey niyete göre” değil midir? Kendimi yazan biri değilim, bu bağlamda toplum ve onun meseleleri bir öncelik kazanıyor. Ancak, ferdi olanla içtimaî olanı ayırt edemiyorum. Bunlar birbirini var eden şeyler... Nasıl yazıyorum? Yakışık olmayacak ama, şairlere benzer şekilde. Cilt cilt kitap yerine bir mısra-ı bercestenin daha dokunaklı olduğuna inanırım. Dolayısıyla mümkün olan en kısa metni yazmak isterim. Hikâye bu sebeple beni çekiyor...Hikâyenin adı ve ilk cümle benim için muharrik güçtür. Onun peşine düşüp giderim. Yazarken başka bir zamana, başka bir mekâna iltica ederim...” (Hece, 2000: 370-371). Kutlu'yla yapılan bu röportaj, onun sanatı hakkındaki düşüncelerini yansıtmaktadır.

Kutlu, özellikle Anadolu'da meydana gelen değişimleri dikkatle gözleyen ve dış yapıya ait değişiklikleri aktaran bir yazardır. Kutlu, memleketin hızla değiştiğini ve değişimin her sahada kendini kuvvetle hissettirdiğini vurgular; muhitin ve muhite paralel olarak insanların değiştiğini belirtmekle yetinir (Karaca, 1989:39). Kutlu'nun hikâyelerinde insanlar, değişim karşısında genellikle direnmez, hatta hikâye kişilerinin genellikle değişime ayak uydurması, Kutlunun hikâyelerinin ortak özelliğidir. Değişmiş olan insanla değişmemiş olan insanın yüzleşmesi Kutlu'nun hikâyelerinin başka bir yönünü oluşturur.

İlbilge Hatun Yazıcı'nın Sadık Tural ile Kutlu hakkında yapmış olduğu mülâkatta Sadık Tural şunları söylemiştir: “Onda müthiş bir şiir dili ve hevesi vardır.

Mustafa Kutlu dar bir çevreyi, Türk ve Müslüman olan bir çevrenin içinde daha dar bir çevreyi, Dergah denilen, Nurettin Topçu denilen, Hareketçi denilen çevrenin içindeki insanları anlatır. Ayrıca edebiyat tahsili sırasında tez olarak Sait Faik üzerine iyi bir hocayla çalışması sayesinde işin bilim tarafını da öğrenmiştir. Böyle bir insanın alelâde mantık ve alelâde bilgiyle giriş, gelişme, sonuç diye değil, kendi tekniğini kendisi özümseydikten sonra yine kendinin meydana getireceği bir yapı formu elde etmesi mümkündür. Mustafa Kutlu'nun başarısı buradan gelir (Yazıcı, 2001:11).

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde sanatçıların, genel olarak şiirlerde kullanmış oldukları sembollere de bol bol rastlamaktayız. “Hikâyeci, romancıya nazaran dar hacme kendisini sıkıştırmaya çalışırken, kendisine has bazı metotlara başvurabilir. Kelime ve sembollerin tekli gücü hikâyeye sanatında romana oranla daha önemli yer tutar. İçinde bulunduğumuz dönemde en önde gelen hikâyecilerimizden biri, Sayın Mustafa Kutlu'dur.”³ Bunda da Mustafa Kutlu'nun şairliğinin ve dili iyi kullanmasının büyük etkisi vardır.

Kutlu'nun hikâyelerinde yer yer şiirlere de rastlanmaktadır. Kutlu, hikâyelerinde şiirleri kullanarak hem okuyucunun dikkatini çekmiş hem de vermek istediği iletinin özünü vermiştir.

Kutlu, karmaşık olaylardan kaçtığı kadar, karmaşık ifadelerden de uzak duruyor. Olay örgüsünü, ifade tarzını gittikçe yalınlaştırıyor. Bir bakıma saf yürekliliğe doğru giderek bizim eski anlatı geleneğimizi yeniliyor (Doğan, 2001:238). Bunda da ressamlığının ve şairliğinin etkisi olduğu söylenebilir.

1.3. Mustafa Kutlu'nun Eserleri

Mustafa Kutlu'nun birçok türde eseri bulunmaktadır. Bunlar şöyle sınıflandırılabilir:

1.3.1. Mustafa Kutlu'nun İncelemeleri

1. Sait Faik'in Hikâyeye Dünyası (1968)
2. Sabahattin Ali (1972)

---

³ <http://gonulbahcesi.blogcu.com/ROMAN+NASIL+YAZILIR/> (26/042007)

1.3.2. Mustafa Kutlu'nun Denemeleri

1. Şehir Mektupları (1995)
2. Akasya ve Mandolin (1999)
3. Yoksulluk Kitabı (2004)

1.3.3. Mustafa Kutlu'nun Hikâyeleri

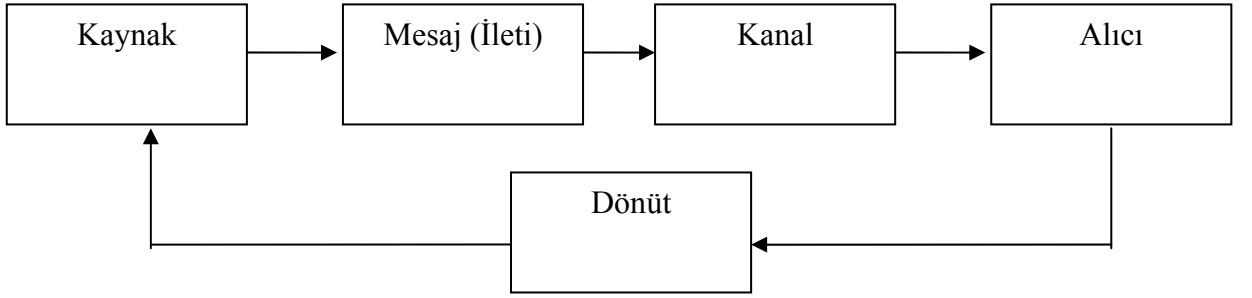
1. Ortadaki Adam (1970)
2. Gönül İşi (1974)
3. Yokuşa Akan Sular (1979)
4. Yoksulluk İçimizde (1981)
5. Ya Tahammül Ya Sefer (1983)
6. Bu Böyledir (1987)
7. Sır (1990)
8. Arkakapak Yazıları (1995)
9. Hüzün ve Tesadüf (1999)
10. Uzun Hikâye (2000)
11. Beyhude Ömrüm (2001)
12. Tufandan Önce (2003)
13. Rüzgarlı Pazar (2003)
14. Mavi Kuş (2004)
15. Chef (2005)
16. Menekşeli Mektup (2006)

I. BÖLÜM

1. İLETİ

İletinin tanımını yapmadan önce iletinin de içinde yer aldığı iletişim kelimesinin tanımının yapılması gerekir. İletişim; insanlar arasında bilgi, düşünce, anlayış ya da duyguların karşılıklı olarak aktarılması süreci olarak tanımlanabilir (Nazik-Bayazıt, 2003:97). İletişim, gönderen ile alıcı arasındaki mesaj alış verişidir. Bu iki birim arasında bir mesajın (İletinin) aktarılabilmesi için mesajın birtakım süreçlerden geçmesi gerekir. Bu süreçler ise iletişimin temel öğeleridir. Bu temel öğeler; kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüttür.

Çizim 1. İletişim süreci ve temel öğeler.

İletişim sürecini başlatan kişiye kaynak; kaynaktan alıcıya gönderilen uyarıcılara mesaj; mesajın alıcıya iletilmesini sağlayan araç, yöntem ve tekniklere kanal; gönderilen mesaja hedef olan kişiye alıcı; alıcının kaynak tarafından gönderilen uyarıcılara verdiği tepkiye dönüt denir (Ergin-Birol, 2005:27).

İletişim insan hayatının her anını kapsayan, insanların belirli ilişkileri sürdürmeleri ve bir yapı içinde anlaşmalarını sağlamak için gerekli olan temel bir öğedir. Toplumsal yapı içerisinde iletişime ihtiyaç duyulmayan hiçbir alan yoktur. İletişim insanın kendine özgü olan toplumsallaşmasının bir yansımasıdır (Nazik-Bayazıt, 2003:97).

İletişim iki yönlü bir süreçtir. Sadece mesaj alış veya sadece mesaj veriş iletişim için yeterli değildir. Eğer iki kişiden biri sürekli olarak konuşuyor diğeri sürekli olarak

dinliyorsa aralarında bir iletişim vardır. Fakat; burada konuşan açısından sözlü iletişim, dinleyen açısından sözsüz iletişim vardır. Eğer bunlar birbirini görmüyorsa konuşanla dinleyen arasında iletişim değil bir iletim vardır. Bu durumda mesaj iletilmekte; fakat mesajın karşılığı alınamamaktadır (Kızılloluk, 2001:154). Yazılı metinler de sürekli olarak dinlenen ve zihinsel olarak cevap verilmeye çalışılan iletimlerle doludur. Çünkü; iletişimin iki yönlü olma özelliği metinlerde yoktur.

Bir iletişimin en önemli ögesi gönderilen mesajdır, yani iletidir. Mesaj, bir ya da birden fazla kişinin bilişsel, duyuşsal ya da psikomotor davranışlarında değişiklik yapmak amacıyla düzenlenen işaretler örüntüsüdür (Ergin-Birol, 2005:57). İleti, amacın yoğunlaştırılarak bir yargıya dönüştürülmesine, daha doğrusu bir önerme biçiminde yazıda belirmesine denir

Yazar, iletisini okuyucuya aktarmada konuyu bir araç olarak kullanır. Asıl amaçsa duyurulmak istenen, verilmek istenen iletidir. İleti terimi yerine ana düşünce de denmektedir. İster ileti diyelim, ister ana düşünce, bu, yazarı yazmaya iten temel nedendir. Bu bağlamda ileti yazıyı yönlendiren temel öge olarak da düşünülebilir (Özdemir, 2000:71).

Her yazı ya da yaratı bir ileti (Mesaj) taşır. Bu bir yönüyle yazarın konuya yüklediği anlamdır. Yazarı yazmaya iten etkidir. Bir başka deyişle okuyucusuna vermek istediği ana düşünce, ana duygudur. Her yapıt ya da yaratı kendine özgü yasalara göre biçimlendirilmiş bir iletidir. İletisi olmayan bir şiir, bir roman, bir öykü ya da anlatı düşünülemez. Çünkü sanatçı, belli bir yaşantıyı okuruyla paylaşmak, bu yolla olan belli bir iletiyi göndermek ister. Ne var ki adına ister ileti, ister yaşantı diyelim, sanatçının gönderdiği şey, örtmececel bir nitelik taşır.

Öğretici boyutlu yazılarda (Makale, deneme, fıkra vb.) iletiler olduğu gibi açık değildir. Bunun için de alıcının özel bir çaba göstermesi, özel bir konuma girmesi gerekir. Bu örtmececelik, yazınsal metnin dili, yapısı ve örüntüsüyle ilgilidir. Şöyle ki, yazınsal metinlerde kullanılan dil, bilgilendirilmeyi amaçlayan, açık dokulu bir dil değildir. Duygusal, sezdirimsel bir yönü vardır (Özdemir, 1999:23-24). Yazınsal metinlerde ise ileti örtüktür; metnin dokusu içinde eritilmiştir (Özdemir, 2000:71). Hikâye, roman gibi kurmaca yapıtlarda kullanılan dil, gündelik hayatta kullanılan dilden

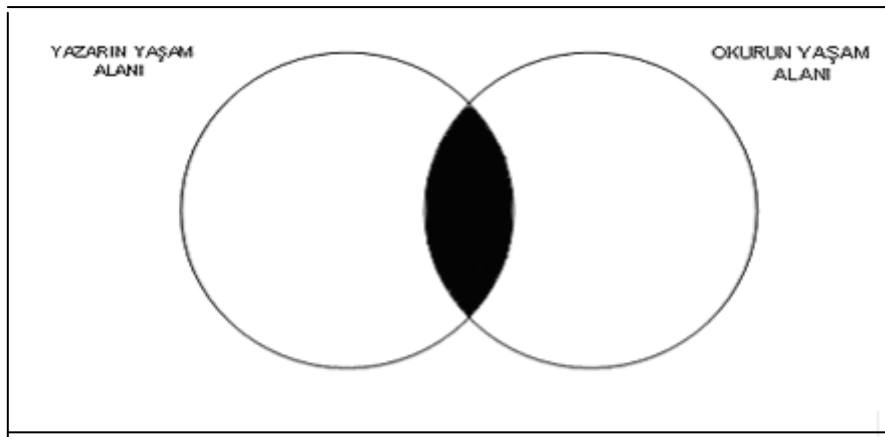
farklıdır, bir üst dildir. Olaylar, kişiler ya da verilmek istenen iletiler bir öğretici metinde olduğu gibi doğrudan verilmez. İletilerin doğrudan verilmeyişinde kurmaca eserlerde kullanılan üst dilin etkisinin olduğu söylenebilir.

Yazar, kurmaca bir eserde (Hikâye, roman vb.) ileti çevresinde oluşturmuş olduğu konuyu keserek başka iletiler de verebilmektedir. Doğrudan verilen bu tür iletiler, kurmaca olan dünyadan gerçek hayata çekilen alıcı üzerinde daha fazla etki yapabilmekte, alıcının konu üzerindeki dikkatinin dağılmasını önleyebilmektedir.

Yazınsal yazılarda (Roman, hikâye, şiir vb.) ileti tekil bir nitelik taşımaz. Yaratının yorumuna göre değişkenlik taşır. Bunun için de alıcının yaklaşımına göre aynı yazınsal yaratıdan değişik iletiler çıkarılabilir. Şunu da belirtelim, yazınsal yaratı bir yaşantının üretimi olduğuna göre, onu okuma da bir tür üretimdir (Özdemir, 1999:25). Bu üretimde alıcının zihinsel durumu ön plana çıkmaktadır. Göndericiyle alıcının beyinsel şemaları ya da yaşam alanları uyumluysa göndericinin göndermek istediği ileti alıcı tarafından üretime dönüştürülür.

Yazınsal yapıtlarda yazarın metni tek anlamlı, bir bakıma yalınlaştırılmış olsa bile okur hiçbir zaman iletinin tümünü algılayamaz. Algılama hep kesintilidir. Okuma eylemi hem okurun bilincinden hem de yazarın iletisinin süzgecinden geçer. Durum bu olunca, okur her öğeyi algılayamaz, sadece kendisine yakın olan, kendisini etkileyen, kendi birikimiyle anladığı öğeleri seçer. Yazar metni ne kadar iyi düzenlemişse, okur da o kadar çok öğeyi anlayacaktır, alacaktır (Kıran v.d., 2001:83).

Çizim 2. Yazarın ve okurun yaşam alanının kesişmesi.

Yazarın okurlarına vermek istediği iletilerle okurun yaşam alanı arasında bir ilişki vardır. Eğer yazarın gönderdiği iletilerle okur arasında yaşam alanı olarak bir birliklilik yoksa okur, yazarın vermek istediği iletileri algılayamaz.

1.1. İletilerin Sınıflandırılması

İletilerin daha iyi incelenmesi, yazarın hangi tür iletiler üzerinde daha fazla durduğunu görebilmek için iletilerin sınıflandırılması gerekmektedir. İletileri, sunuluş biçimlerine ve amaçlarına göre iki ana grupta değerlendirmek mümkündür.⁴ Bu iki ana grubun alt maddeleri de şöyle sınıflandırılabilir:

1.1.1. Sunuluş Biçimlerine Göre İletiler

1.1.1.1. Doğrudan Aktarılan İletiler

1.1.1.2. Dolaylı Aktarılan İletiler

1.1.2. Amaçlarına Göre İletiler

1.1.2.1. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler

1.1.2.2. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler

1.1.2.3. Ahlâkî Gelişimi Destekleyen İletiler

1.1.2.4. Dinî Gelişimi Destekleyen İletiler

1.1.2.5. Ekonomik Gelişimi Destekleyen İletiler

---

⁴ Elif Emine Küçük, 2005 yılında bitirmiş olduğu “İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflarda Okutulan Türkçe Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerinin Çocuğa Görelik İlkesine ve Metinlerin İçerdiği Eğitsel İletilere Göre İncelenmesi ” isimli tezde iletileri şöyle sınıflandırmıştır:

1. Sunuluş Biçimlerine Göre İletiler
  - 1.1. Dolaylı Yoldan Aktarma
  - 1.2. Doğrudan Aktarma
2. Amaçlarına Göre İletiler
  - 2.1. Kişisel Gelişimi Destekleme Amaçlı İletiler
  - 2.2. Sosyal Gelişimi Destekleme Amaçlı İletiler
  - 2.3. Ahlakî Gelişimi Destekleme Amaçlı İletiler
3. İçeriklerine Göre İletiler
  - 3.1. Ulusal İletiler
  - 3.2. Evrensel İletiler (Küçük, 2005:69).

1.1.2.6. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler

1.1.2.7. Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler

1.1.2.8. Öteki İletiler

1.1.2.8.1. Hayvanlarla İlgili İletiler

1.1.2.8.2. Askerlikle İlgili İletiler

1.1.2.8.3. Tabiatla - Şehirle İlgili İletiler

1.1.2.8.4. Diğer İletiler

1.1.1. Sunuluş Biçimlerine Göre İletiler

İletiler, yazarların sunuş biçimlerine göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma da şöyle yapılabilir:

1.1.1.1. Doğrudan Aktarılan İletiler

Yazar, iletisini sunarken vermek istediği iletiyi açıkça, birkaç cümleyle verebilir. Bu yolla sunulmak istenen iletiler doğrudan aktarma yoluyla okura verilmek istenmiştir. Genellikle öğretici metinler aracılığıyla verilmek istenen iletiler, doğrudan aktarma yoluyla okura verilir. Kurmaca metinlerde iletiler, genellikle doğrudan aktarma yoluyla okura sunulmaz.

İletinin açıkça anlaşılmasını sağlamak, alaka uyandırmak için malzemenin iyi sıralanması lazımdır. Bu sıralamada da konunun önemi göz önüne alınarak yapılır (Tansel, 1978:247).

1.1.1.2. Dolaylı Aktarılan İletiler

Yazar iletisini sunarken vermek istediği iletiyi metnin belirli bir bölümüne ya da tümüne serpiştirerek verebilir. Bu yolla sunulmak istenen iletiler dolaylı aktarma yoluyla okura verilmek istenmiştir. Dolaylı aktarma yoluyla verilen iletilerin algılanması metnin tümüne serpiştirildiğinden zordur. Genellikle kurmaca eserlerde

iletiler, dolaylı aktarmalarla okura verilmek istenir. Çünkü; kurmaca eserlerin öğreticilik boyutundansa ilgi çekme ve zevk boyutu daha ön plandadır.

Dolaylı aktarmada ileti, metnin dokusuna sindirilir. Açık bir önerme biçiminde verilmez. Ne var ki bağımlı yazarların yaratılarında, özellikle sezdirmekten çok dünyayı ve insanı değiştirmeyi amaçlayan yazarların, ozanların yaratılarında ayrı bir katman olarak görülebilir (Özdemir, 1999:25).

İletişim araçların yaygınlaşmasından dolayı çocuklara verilmek istenen figürlerin (İletilerin) buyurgan bir biçimde verilemeyeceği ortaya çıkmıştır (Neydim, 2003:67). Bu durumda verilmek istenilen iletilerin çocuğa uygun eserlere serpiştirilmesi, yani dolaylı bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Ancak, bu durumda çocuk verilmek istenilen iletileri içselleştirebilir.

1.1.2. Amaçlarına Göre İletiler

İleti, yazarın okuruna vermek istediği mesajdır. Bir iletide birden fazla mesaj verilebilmektedir. Bu nedenle, bir ileti amaçlarına göre iletiler grubundan birinin ya da birkaçının içerisinde değerlendirilebilmektedir. Amaçlarına göre iletileri şöyle sınıflandırabilir:

1.1.2.1. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler

Kişi, fert ya da birey; toplumları oluşturan ve düşünsel, duygusal, iradeyle ilgili nitelikleri toplum içinde belirlenen insanların her biri (TDK, 1982:308) olarak ifade edilebilir. Çocuk edebiyatı, bireyin önemini ortaya koymak, dahası yaratıcılığını geliştirmek için ortak bir kültürel çerçeve oluşturur. Gelişmiş bireylerden oluşan toplumun, büyük uygarlıklar kurabileceği ve daha mutlu bir dünya oluşturabilecekleri beklenir (Güleryüz, 2006:37). Bundan dolayı, çocuklar için yazılmış eserlerde kişisel gelişimi destekleyici iletilere yer verilebilir.

Kişisel gelişim, karşılaşılan sorunlara uygun çözümler üretebilme, duygularını uygun biçimde gösterme, toplumsal çevreye uyum sağlama gibi kişinin geçirdiği bir değişim ve gelişim süreci olarak değerlendirilebilir (Sever, 2003: 47).

Kişisel gelişimi destekleme amaçlı iletiler, yazarın ya da toplumun doğru olarak kabul ettiği kurallar çerçevesinde bireyde değişiklikler yapmayı konu alan iletilerdir. Kurmaca eserlerde kişisel gelişimi destekleme amaçlı iletiler, diğer iletilere oranla daha fazla kullanılmaktadır. “Sabır, kararlılık, umut, şans, kıskançlı, şantaj, korku, evham, merak, özeleştir, iyilik-kötülük, haklılık-haksızlık, zeka, sağduyu, dikkat, paylaşım, bağışlayıcılık, dostluk, özveri” (Helimoğlu Yavuz, 2002:38) gibi konularda kişisel gelişimi destekleyici iletiler verilebilir.

1.1.2.2. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler

Toplum, aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için işbirliği yapan insanların bütünü (TDK, 2005:1993) olarak açıklanabilir. Her çocuk bir toplumun üyesidir. Her toplumun kendine özgü bir yapısı vardır. Çocuk edebiyatı ürünleri bu toplumsal yapıya göre biçim alır (Güleryüz, 2006:36). Çocuk psikolojisi kendi ana konularını incelerken çocuğu sosyal ilişkilerden soyutlayarak incelemeye kalkışması mümkün değildir. Çünkü; o, insan olmayı bir bakıma ait olduğu toplumu ve onun değerleri içerisinde öğrenir (Yavuz, 1994:50). Bundan dolayı, çocuklar için yazılmış eserlerde sosyal gelişimi destekleyici iletilere yer verilebilir.

Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır. Yalın bir anlatımla toplumsallaşma, bireylerin, belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları dönemdir (Sever, 2003: 54).

Toplumsal gelişimi destekleyen iletilerde genellikle yabancılaşma ele alınır. “Yabancılaşma, insanın çevresinden, işinden ya da benliğinden uzaklaşma ve ayrılma duygusunu ifade anlamında kullanılmaktadır.” (Doğan,1998:25). Aile, hukuk, adalet, yönetim, insan ilişkileri, yoksulluk gibi konularda da toplumsal gelişimi destekleyici iletiler verilebilir.

1.1.2.3. Ahlâkî Gelişimi Destekleyen İletiler

Ahlâk, bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda buldukları davranış biçimleri ve kuralları (TDK, 2005:43) olarak tanımlanabilir. Bireyin topluma

uyum sağlayabilmesi için ahlâk kurallarını özümsemesi gerekmektedir. Bundan dolayı, çocuk edebiyatı ürünlerinde ahlâkî gelişimi destekleyen iletilere yer verilebilir.

Ahlâkî gelişimi destekleme amaçlı oluşturulan iletiler, bireyin topluma etkin bir uyum sağlaması için değerler sistemi oluşturmasını sağlayan iletilerdir. Mustafa Kutlu gibi toplumdaki yabancılaşmayı ahlâkî ve dinî boyutlara bağlayan yazarların sıkça verdikleri bir ileti türüdür. Yazarlar; yalan, dürüstlük, namus (Helimoğlu Yavuz, 2002:38) gibi konularda ahlâkî gelişimi destekleyici iletiler verilebilir.

1.1.2.4. Dinî Gelişimi Destekleyen İletiler

Din, insanların anlayamadıkları, karşısında güçsüz kaldıkları doğa ve toplum olaylarını, gizemsel nitelikteki güçlerle açıklamalara yönelme olgusu; bu nitelikteki tasarımların kurallar, kurumlar, törenler ve simgeler biçiminde örgütlenmesini sağlayan düzen (TDK, 1982:307) olarak tanımlanabilir. Din, dil gibi toplumun ortak paydalarından olan kavramlardan biridir. Ortak paydalardan birinde gerçekleşen bozulma toplumu olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Çocuk din ile ilgili olarak başta Allah'ı merak eder, onunla ilgili konulara ilgi duyar ve ona ait bilgileri toplamak ister. Burada çocuğun Allah'ı daha yakından anlama arzusu hakimdir. Çocuk, yıllar ilerledikçe öteki dinî konulara da ilgi duyup merak etmeye başlar. Çocuğun dinî masallara ve hikâyelere karşı susamış gibi ilgi ve merak duyması, sınır tanımayan ötelere uçup gitme arzusundan ileri gelir (Yavuz, 1994:119).

Dinî kavramların insanlar tarafından doğru algılanması için çocuk edebiyatı ürünlerinde dinî gelişimi destekleyen iletilerin olması gerekir. Allah, Namaz, oruç, kader, ayet, hadis gibi konularda dinî gelişimi destekleyen iletiler verilebilir.

1.1.2.5. Ekonomik Gelişimi Destekleyen İletiler

Ekonomi, insanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü (TDK, 2005:612) olarak tanımlanabilir. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi ya da daha iyi bir yaşam sürebilmesi için ekonomiden az da olsa anlaması gerekir. Bundan dolayı, çocukların daha sağlıklı

yetişebilmesi için çocuk edebiyatı ürünlerinde ekonomik gelişimi destekleyen iletilere az da olsa yer verilebilir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde, çocuğun anlayamayacağı ekonomik gelişimi destekleyen iletilere yer verilmemelidir. Çünkü; çocuğun iletileri anlayamaması çocuğa görelilik açısından uygun değildir. Parayı kullanma, tasarruflu davranma gibi konularda bu iletiler verilebilir.

1.1.2.6. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler

Ulus, isim olarak millet; ulusal ise sıfat olarak millet (TDK, 2005:2033) anlamında kullanılmaktadır.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları içerisinde ulus düşüncesini geliştirici düşüncelere de yer verilmiştir. Bunu Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları içerisinde yer alan aşağıdaki maddede görmek mümkündür:

“Türk Milleti'nin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar yetiştirmektedir.” (Demirel, 2003:13).

Çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alan ulusal düşüncenin gelişimini destekleme amaçlı oluşturulan iletilerin bu doğrultuda verilmesi gerekmektedir. Bu tür iletilerin özellikle ders kitaplarında verilmesi, çocuğun bu iletileri daha iyi içselleştirmesini sağlayabilir. Dil, bayrak, toplum, aile, vatan gibi konularda ulusal düşünceyi geliştirici iletiler verilebilir.

1.1.2.7. Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler

Evrensel, evrenle ilgili; bütün insanlığı ilgilendiren, âlemşümul, cihanşümul; dünya ölçüsünde ve dünya çapında (TDK, 2005:668-669) olarak tanımlanabilir. Evrensellik, anlayış düzleminde, hem bilgi hem de siyasal alanlarda genel geçer

ilkelerin varolduğunu öne süren ve bu ilkelerin her yerde mutlak geçerliliğini savunan anlayış biçimidir. Bu yaklaşım gerçekliğin bir bütün olduğunu ve onun bilgisinin de bir bütün olarak varolması gerektiğini öne sürer.⁵

Edebiyat ürünleri, insanlığın oluşturduğu değerlerden yararlanılarak, üst düzey düşünsel birleşimler sonucunda oluşmaktadır. Bu nedenle ele aldığı konular ve oluşturduğu değerlerin herkesi ilgilendirmesi evrensellik olarak değerlendirilir (Güleryüz, 2006:37). Bireyin dünya ölçüsü ve çapındaki olaylardan ya da olgulardan bilgi sahibi olması gerekmektedir. Çünkü; birey dünya içerisinde yaşamaktadır.

İyi bir çocuk kitabının ileti bakımından yerli kültürel değerler yanında evrensel insanlık değerlerini kazandırıcı iletileri de vermesi gerekir (Oğuzkan, 2000:210). Yardımlaşma, iyilik yapma, doğruluk, hayvanlara iyi davranmak gibi konularda evrensel düşünceyi geliştirici iletiler verilebilir.

1.1.2.8. Öteki İletiler

Yazarların kitaplarında çok fazla yer almayan iletiler, öteki iletiler grubunda değerlendirilebilir. Bu nedenle, öteki iletiler çocuk edebiyatı ürünlerinde az kullanılan iletilerdir. Öteki iletiler şöyle sınıflandırılabilir:

- Hayvanlarla İlgili İletiler
- Askerlikle İlgili İletiler
- Tabiatla - Şehirle İlgili İletiler
- Diğer İletiler

---

⁵ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Evrensellik> (09/08/2007)

II. BÖLÜM

1. ÇOCUĞA GÖRELİK

Çocuğa görelilik kavramını açıklamadan önce çocuk ve çocuk edebiyatı kavramlarının açıklanması gerekmektedir. Genellikle çocuk, bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubu için kullanılan temel bir kavramdır. Ancak, bu sınırlamanın her zaman geçerli olduğunu söylemek oldukça güçtür. Nitekim bazı bilim adamları, bu dönemi 0-14 yaş grubu olarak ele almaktadır. Uluslararası Çocuk Hakları Evrensel Beyânnâmesi'nin kabulüne göre ise 18 yaşına kadar her insan çocuktur.⁶ Çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek olarak tarif edilmektedir (Yalçın-Aytaş, 2002:1). Çocuk edebiyatı ise, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır (Şirin, 2000: 9). Çocuk edebiyatının tanımdan da anlaşılacağı gibi duygusal, ruhsal ve zihinsel yönden çocukların gelişimlerine katkı sağlama ve onları eğlendirme gibi işlevlerinin olduğu söylenebilir.

“Çocuk edebiyatı, edebiyatın bütün alanlarında ve söz sanatlarında bulunan niteliklerin tamamını içinde barındıran, ancak kendisine seçtiği hedef kitlenin özelliklerini yetişkinler için yazılan edebî türlere göre daha fazla göz önünde bulunduran bir alandır. Hayata, ahlâka ve yüksek değerlerle çocuğun gelişimine ait değerlere daha çok önem vererek, bunların ön plâna çıkmasına dayanan bir alandır.” (Yalçın-Aytaş, 2002:6).

Edebî eserlerde eskiden beri “çocuk” bir konu olarak ele alınmıştır. Ne var ki klâsik anlayışla kaleme alınan eserlerin çoğu çocuklar için değil, çocuklar üzerinedir. Tümüyle veya daha çok yetişkinlerin dünya görüşüne, beğeni ve duygularına göre yazılmış olan, türlü hayat durumları karşısında olgun ve tecrübeli kimselerin tutumlarını anlatan edebiyat ürünlerine, yalnız anlatım sadeliği yönünden bir değerlendirme yaparak, söz gelişi “çocuk romanı”, “çocuk şiiri” vb. demek yanlış olur (Oğuzkan, 2001:3). Çocuklar için yazılan eserlerde sadece dil sadeliğine önem verilmemelidir. Dil

---

⁶ <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi76/sayi76/zeki%20g%FCrel.pdf> (19/08/2007)

sadeliğinin yanında konuya, üsluba, kahramanlara da önem verilmeli ve bunların çocuk edebiyatı ürünlerinde çocuğa görelilik açısından işlenmesi gerekir

Çocuğa görelilik, çocuk edebiyatı ürünleri için çok önemlidir. Bir metin, çocuğa görelilik ilkeleri doğrultusunda yazılmamışsa, o metnin çocuk edebiyatı ürünleri içerisinde değerlendirmek zordur.

“Çocuğa görelilik ilkesinin uygulama alanındaki en önemli iki yönü öğretimde güncellik ve öğretimin hayata taşınabilirliğidir. Çocuğa görelilik ilkesinin sağlanması için dikkate alınması gereken dört madde vardır:

1. Çocuğun hayatta kazandığı tecrübeleri ihmal etmemek.
2. Çocuğun ilgi alanının dikkate alınması.
3. Çocuğun kavrama kudretinin ve zihnî kabiliyetlerinin dikkate alınması.
4. Çocuğun iş görme temposun ve tahammülünün dikkate alınması.

Kısaca çocuğa görelilik ilkesinin çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının, gelişim psikolojisinin, dilsel yeterliliğinin, olayları hayatı algılayış biçiminin belirlediğini söylememiz mümkündür.” (Küçük, 2005:52-53).

Çocuğun bir eserden zihinsel, duygusal ve ruhsal yönden faydalanabilmesi; daha sonraki hayatında edebî eserleri zevkle okuyabilmesi için okumuş olduğu eserlerin çocuğa göre olması gerekmektedir.

Çocuğa görelilik ilkesini aşağıdaki maddelerle değerlendirebiliriz:

1.1. Dil ve Üslup

Dil ve üslup, bir eserin çocuğa göre olup olmadığını belirleyen en önemli kıstaslardan ikisidir. Üslupla dil iç içe girmiş iki kavram olduklarından dolayı bir arada değerlendirilmelidir.

“Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.” (Ergin, 1993:3). “Bir bireyin, dilsel gereç ve olanakları kendine özgü

ölçütlerle seçip kullanması sonucu söyleme kattığı kişisel nitelikli özelliklerin tümüne üslup denir.” (Vardar, 2002: 40).

Çocuk edebiyatı, her şeyden önce yazarın nasıl yazdığını hemen ele veren dil ile gerçekleşir. Çocuk edebiyatında en soyut temaların somutlaşabildiği, çocuksu olana açılan bir dil kullanılır (Şirin, 2000:22). Yazarlar, bu dil sayesinde çocuğun anlayamayabileceği birçok soyut iletiyi somutlaştırarak çocuğun içselleştirmesini sağlayabilir.

“Çocukların dilsel gelişim özellikleri vardır.” (Sever, 2003:29). Çocuk edebiyatı ürünleri hangi yaş grubu için yazılmışsa, o yaş grubunun dilsel özellikleri göz önünde bulundurularak eserlerin meydana getirilmesi gerekir..

Çocuk edebiyatı eserleri, çocuğun anlayacağı bir üslupla sunulmalıdır. Bu sunumun da karmaşık olmaması ve çocuğa göre olması gerekmektedir. Bu eserlerin duruluk, açıklık, sadelik, samimilik gibi anlatım özelliklerini de taşıması gerekir. Bu özellikler de çocuğun verilmek istenen iletileri daha kolay bir şekilde algılamasını sağlar.

Bir metin içerisinde şiir ve nesrin bir arada kullanılması, anlatıma canlılık katmaktadır. Çocuğa göre yazılmış olan şiirlerin, nesir olarak yazılmış olan çocuk edebiyatı ürünlerinin içine serpiştirilmesi çocuğun metni istekle okumasını sağlayabilir.

“Yapmacık, zevksiz veya bayağı bir anlatım biçimiyle kaliteli bir çocuk eserinin meydana getirilmesi düşünülemez. Yaşama şansını yitirmiş, eski ve anlaşılması güç sözcük ve deyimlerle de çocuklarda okuma zevkini uyandıracak ve geliştirecek eserler yazılması mümkün değildir.” (Oğuzkan, 2001:370). Çocuk edebiyatı eserlerinde kullanılan kavram, deyim ve atasözü gibi dil ve üslupla ilgili unsurların çocuğun yaşam alanına ve yaşına uygun olması gerekir.

Çocuk edebiyatı eserlerinde noktalama ve imlâ kusursuz olmalıdır. Cümleler kısa olmalı; 6. sınıftan sonra yer yer daha uzun cümlelere yer verilmelidir. Çocuğun kelime dağarcığı göz önünde bulundurulmalı ve aşama aşama kelime dağarcığının geliştirilmesine özen gösterilmelidir (Çavuşoğlu, 2006: 36). Bir kelimenin eş, sesteş, karşıt, mecaz ya da yan anlamının aynı metinde kullanılması; çocuğun o kelimeyi daha

iyi öğrenmesini sağlar. Böylelikle, kelime dağarcığı daha hızlı ve sağlam bir şekilde gelişmiş olur.

“Çocuk yayınlarında yazarlar cümle ve paragraflarını kurarken, sözcüklerini ve deyimlerini seçerken seslendikleri küçük okurların okuma yeteneklerini, kavrayış güçlerini ve sözcük hazinelerini daima göz önünde tutmalıdırlar. Ortalama beş veya altı sözcükten oluşan ve içinde tek özne ve tek yüklem bulunan cümlelere öncelik verilmelidir. Yerli yersiz sıfat kullanılmasından da kaçınılmalıdır. Edilgen çatılı fiiller yerine etken çatılı fiillerin kullanılması anlatıma sadelik ve canlılık kazandırır.” (Oğuzkan, 2001:370).

Çocuklar için yazılmış olan eserlerde kullanılmayan ya da henüz dilimize geçmemiş olan kelimelerin ya da yabancı bir dildeki cümlelerin kullanılması doğru değildir. Bu tür kullanımlar çocuğun anadilinin tadına varmasına engel olmaktadır.

Çocukların, daha sonraki hayatlarında kitapları zevkle okuyabilmeleri, zihinsel ve duygusal yönden gelişebilmeleri için çocuk edebiyatı ürünlerinde kullanılan dilin ve üslubun çocuğa göre olması gerekir.

1.2. Konu ve Tema

Çocuk edebiyatı ürünlerinde dil ve üsluptan sonra dikkat edilmesi gereken önemli maddelerden ikisi de konu ve temadır. Konunun ve temanın çocuğa göre olması çocuğun, metnin vermek istediği iletileri algılaması bakımından önemlidir.

“Üzerinde söz söylenen ve yazı yazılabilen her nesne, her düşünce ve olay konudur. Konu, sözümüzün ve yazımızın ana sebebidir.” (Emir, 1986:66). Tema ise, yazarın eserinde sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşlere, gösterdiği ana yönelimlerdir (Oğuzkan, 2001:366). Tema ile konu birbirinden farklı olmalarına rağmen birbiriyle yakın ilişkili kavramlardır. Bir metin çocuklar için hazırlanıyorsa, yazarının konu seçimine dikkat etmesi ve yazdığı konuda bilgi ve kültür birikimine sahip olması gerekmektedir. Yazar, konular aracılığıyla vermek istediği temaları da dikkatli seçmeli ve bu temaların çocuğa göre olmasına özen göstermelidir.

“Eski ana-babanın evlatlarını otuz yaşına kadar çocuk görmeleri gibi, biz de bütün yeni yetişmeleri “anlamaz, anlamaya gücü yetmez” sanıp önlerine mama gibilerden fikir ve ruh besinleri koyacak olursak hiçbir güzel ve büyük şeyi tanıtmış ve tattırılmış olmayız.” (Gökşen, 1960:6).

“Çocuk yayınlarında konu seçimi çok önemlidir. Bu seçimde, çocukların evrensel nitelik taşıyan ruhsal özellikleri yanında, onların dünyasına ayrı bir renk ve kişilik kazandıran ulusal kültür değerlerinin, içinde yaşadıkları toplumun benimsediği ahlâk kurallarının, gelenek ve göreneklerin göz önünde tutulması gerekir.” (Oğuzkan, 2001:368). “Çocuk edebiyatı, çocuğun doğumundan itibaren bir yetişkin oluşuna kadar geçen süre içindeki her türlü konuyu kapsar. Sevgi, ölüm, doğum, fedakârlık gibi.” (Yalçın-Aytaş, 2002:33). Ancak; çocukları ruhsal ve zihinsel olarak kargaşaya sürükleyecek olan konulardan da kaçınılmalıdır. Aile, vatan, din gibi konular üzerinde daha fazla durulmalıdır. Çünkü; bizi biz yapan değerlerin çocuklara küçük yaşlarda öğretilmesi gerekmektedir.

Çocuklar okudukları kitaplarda kendilerinden bir şeyler bulmalıdırlar (Çavuşoğlu, 2006:36). Kendilerinden bir şeyler bulmalarının yanında konuların eğlendirici ve dinlendirici nitelikte olması da önemlidir. Seçilen konuların bir bölümü ise çocukları düşünmeye yöneltmeli ve onların birtakım görüşler kazanmalarını sağlamalıdır. Çocuklara sağlam ve geçerli inançlar aşılayacak, onların demokratik yaşayış biçimine karşı güvenlerini arttıracak ve ulusal değerlere karşı besledikleri saygıyı daha güçlü hale getirecek konulara da şüphesiz ağırlık verilmelidir. Bundan başka mizah duygusunu geliştirecek konular hiçbir zaman unutulmamalıdır (Oğuzkan, 2001:368).

Çocukların gerçek ve günlük yaşantılarına uygun düşmeyen, onların kavrayış ve hayâl güçlerini aşan konularda yazılan eserler, çocukların pek az ilgisini çeker; hatta bazen hiç çekmeyebilir (Oğuzkan, 2000:210).

Çocuğa kişisel, toplumsal, ahlâkî, dinî, millî ve evrensellik gibi noktalarda iletiler veren konular üzerinde yazılan çocuk kitapları, çocuğu az da olsa hayata hazırlamaktadır. Böylelikle kendine güvenen, bilgili ve hayata hazır bireyler yetişebilir.

1.3. Şahıs Kadrosu ve Kahramanlar

Bir eserde aktarılan veya değişik şekillerde ifade edilen bir olayın olması için gerekli olan insan ve insan özellikleri verilmiş diğer varlıklar ve kavramlar şahıs kadrosunu oluşturmaktadır. Çünkü; olayda geçen insan dışındaki varlık ve kavramlar, metinde yüklendikleri fonksiyon bakımından şahıs karakteriyle karşımıza çıkarlar (Aktaş, 1991:148). Şahıs kadrosu içinde, başından olaylar geçen kişi ya da kişilere kahraman denir. Çocuk edebiyatı eserlerinde, kahramanların ya da şahıs kadrosunun çocuğa uygun olması gerekir. Çünkü; çocuk hangi yaş grubunda olursa olsun, okuduğu kitapların kahramanlarıyla özdeşleşebilir ve özdeşleştiği kahraman gibi davranmaya çalışabilir. Yazar bunu bilmek, kahramanlarını seçerken de bu özdeşleşme yönünü sürekli göz önünde bulundurmak zorundadır (Yalçın-Aytaş, 2002:32). Çünkü; iyi kişiler örnek alındığında çok faydalı olan özdeşleşme, kötü kişilerin model seçilmesi ve onlara benzemeye çalışılması halinde çeşitli sorunlara sebep olabilir.

“Çocuk edebiyatı ürünlerinin kahramanları insan, hayvan ya da canlı veya cansız herhangi bir nesne olabilir. Bunların durumu, davranış, düşünce ve konuşmalarıyla çarpıcı bir özgünlük yanında tutarlı ve inandırıcı olmaları gerekir.” (Oğuzkan, 2000:211).

Çocuk yayınlarında çok sayıda kahraman yerine az sayıda kahraman bulunması uygun olur. Hele küçük çocuklar için yazılan eserlerde bir iki kahraman yetebilir. Bu kahramanların da çocuk olması çocuğun daha çok beğenisini toplar. Çünkü; çocukların kendi yaşlarındaki kimselerin başlarından geçenleri dinlemekten ve okumaktan zevk aldıkları bellidir (Oğuzkan, 2001:369).

1.4. Bakış Açısı / Anlatıcı

Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde olay zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan yer, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime aktarılmakta olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir (Aktaş, 1991:84).

Anlatı meselesi, sunma veya nakletme yoluyla gerçekleşir. Anlatıcı ise, “anlatı” işini gerçekleştiren, hikâyeyi okuyucuya sunan kişidir. Bir hikâyede ya da romanda

sesini duyduğumuz ilk kişi odur. O, kurmaca metinlerin sesi, konuşanıdır (Demir, 1995:30). Birinci tekil kişinin, üçüncü tekil kişinin ve birden çok kişinin anlatıcı olduğu hikâyeler vardır. Birinci tekil kişinin anlatıcı olduğu hikâyelerde, “ben” anlatıcı hem anlatan hem de anlatılan konumdadır. Üçüncü tekil kişinin kullanıldığı hikâyelerde anlatıcı, gücü ve yeteneğiyle anlatı evreninde adeta bir cazibe merkezi oluşturmakta, dolayısıyla anlatının kaderini yönlendirmektedir. Birden çok anlatıcının olduğu öykülerde, bir vaka başka bir vakanın içine yerleştirilerek sunulur. Böyle eserlerde vaka zinciri yerine iç içe geçmiş vakalardan söz etmek yerinde olur (Önder, 2006:109-123). Çocuk edebiyatı yazarlarının eserlerini oluştururken hangi anlatıcıyı kullanacaklarına dikkat etmeleri gerekir. Çünkü; anlatının çocuğun zevk duyacağı ve anlayacağı doğrultuda olması, çocuğun eseri daha iyi anlamasını sağlayabilir.

Çocuk edebiyatı ürünlerindeki anlatıcının ya birinci tekil kişili ya da birden çok anlatıcılı olması gerekir. Çünkü; “çocuk kitaplarında genellikle üçüncü kişi ağzıyla anlatım olmaması bir ilke olarak kabul edilmiştir. Birinci kişi ağzı ile yapılan anlatımın daha samimi olduğu, karşısındaki ikinci bir kişi ile karşılıklı bir sohbet içtenliği oluşturduğu görülmüştür. Bir çeşit duygu, düşünce ve sırlarını paylaştığı izlenimi veren bu anlatım tekniğinin çocuklar tarafından daha çok beğenildiği ve benimsendiği görülmektedir. Anlatımda farklı bakış açılarının yer alması, çocuğun okuma zevkini arttırdığı gibi, farklı bakış açılarını görerek, kendi bakış açısını oluşturmasını sağlamaktadır.” (Yalçın-Aytaş, 2002:33). Böyle durumlarda çocuk başkalarının penceresinden de dünyaya bakabilmeyi öğrenerek empati kurmayı da öğrenebilmektedir.

III. BÖLÜM

1. MUSTAFA KUTLU'NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLER

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan iletileri daha iyi inceleyebilmek, Kutlu'nun hangi tür iletiler üzerinde daha fazla durduğunu görebilmek için hikâyelerindeki iletilerin sınıflandırılması gerekmektedir. Kutlu'nun hikâyelerindeki iletileri aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

1. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler
2. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler
3. Ahlâkî Gelişimi Destekleyen İletiler
4. Dinî Gelişimi Destekleyen İletiler
5. Ekonomik Gelişimi Destekleyen İletiler
6. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler
7. Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler
8. Öteki İletiler
  - 8.1. Hayvanlarla İlgili İletiler
  - 8.2. Askerlikle İlgili İletiler
  - 8.3. Tabiatla - Şehirle İlgili İletiler
  - 8.4. Diğer İletiler

Bu ileti sınıflandırılması şöyle incelenebilir:

1.1. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler

Mustafa Kutlu, kişisel gelişimi destekleyen iletilere eserlerinde sıkça yer verir. Çünkü; söz konusu iletilerde kişide değişiklik yapmak ister. Kişisel gelişimi destekleyen iletiler şöyle karşımıza çıkar:

Alışkanlık derecesine varacak davranışlara dikkat edilmesi gerekir. Çünkü; alışkanlıkları bırakmak zordur. Kutlu, aşağıdaki alıntıda insanların alışkanlıklarını bırakmasının zor olduğunu, hatta bu alışkanlıklarının diğer insanlar tarafından yadırganacak davranışlar olmasına aldırmadan davranışlarına devam ettiklerini belirtmiştir. Alışkanlık olabilecek davranışlara dikkat edilmesi gerektiğinin vurgulandığı ileti şöyledir:

“...Hani bazen gazetelere akseder: Dilenci yakalandı veya hastalandı, üzerinden inanılmaz miktarda para çıktı falan diye... Madem bu kadar parası var adamın neden doğru-dürüst yaşamıyor, hâlâ şuna-buna el açıyor. Bu bir yaşam biçimidir. Bir psikolojik durum, bir alışkanlık, hatta bir hastalık...” (RP, 2004: 97-98).

İnsanlar, düzenli olarak uğraştıkları işleri alışkanlık hâline getirirler ve bu alışkanlıkları (İşleri) bırakmaları zor olur. Fakat; insanlar, alışkanlık haline getirseler bile yine de huzursuz oldukları işleri bırakmalıdır. Aşağıdaki ileti de bunu görebiliriz:

“...Bir dünyadan vazgeçiyordu. Elinde istifa dilekçesi, kalbi küt küt –aslında verilmiş, daha önceden içe sindirilmiş bir kararın uygulanmasında idi, bu küt kütler de neyin nesiydi. Mani olamıyordu işte. Böyleydi –müdürün odasına girdiğinde bir dünyadan vazgeçtiğinin şuurunda değildi... Böylece gidip işinden istifa etti...” (Yİ, 2000: 40-43).

İnsanların, sigara gibi kötü alışkanlıkları ilköğretim çağlarına kadar inen küçük yaşlarda edindikleri bir gerçektir. İnsanların sigara içme alışkanlığı kazanmış olan öğrencilere, bu alışkanlıklarını bırakmaları için ellerinden geleni yapması gerekmektedir. Fakat; Kutlu, sinirlenen bir lise öğrencisinin sigara içme alışkanlığı olmamasına rağmen ona bir paket sigarayı bir saatte içirterek öğrencileri sigaraya özendirmiş olabilir. Kutlu, ‘Uzun Hikaye’ adlı hikâye kitabında sinirlenildiği zaman

sigara içmenin doğal olduğunu telkin eden; fakat sigara içmenin sonunda baş dönmesi gibi sağlık problemleriyle karşılaşılabilineceğini de vurgulayan iletisini şöyle anlatır:

“...Bizler, sınıfın arka sıralarında oturan hayta takımı bu sözden kaynaklanan Fenerbahçe macerasını efsaneye döndürüp, uzun süre kasabada kabara kabara dolaştık... Utanmasak hüngür hüngür ağlayacaktık. O hırs ile bir paket sigarayı bir saatte bitirdik. Başım dönmüştü, bayılacak gibi olmuştum. Sigara alışkanlığım yoktu...” (UH, 2006:70-71).

Alışkanlıklar, bireyin kişiliğinin tutum ve davranışlarının önemli bir bölümünü oluşturur. Bu nedenle, bazı alışkanlıkları pekiştirmek, bazılarında da kurtulmanın yollarını aramak toplumsal yaşamda yer alan herkesi ilgilendiren bir konudur.

Sevginin karşılıksız olması gibi soyut olması da sevgiyi yücelten unsurlardandır. Çünkü; yücelik maddede değil, manadadır. Fakat; bu hayatta insanlarda sevgi azaldığı zaman, insanların sevginin madde tarafına baktığı ve sevgilerini bitirdiklerine örnekler vardır. Kutlu, ‘Yoksulluk İçimizde’ adlı hikâyesinde, Süheylâ’ya karşı sevgisi azalmış olan Engin’e sevgiyi maddi unsurlarla ilişkilendirerek anlattırılmış ve Engin’in sevgisini bitirtmiştir. Sevginin azalmasıyla çıkar ilişkilerinin ön plana çıktığının anlatıldığı ileti şöyledir:

“...Sevgiler soyut değildir...Hayat zor, demişti Engin. İki ayaklarını bir papuca sokmaktan, kiralardan, ev eşyalarından, fakirlikten-zenginlikten bahseder olmuştu...” (Yİ, 2000:21).

Başlangıçta olumsuz gibi görünen işler, zaman ilerledikçe olumlu sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, insanların duygularını bir kenara bırakıp mantıklarıyla hareket etmesi gerekir. İnsanlar, her olumsuz durumdan olumlu sonuçlar çıkarabilirse (Polyanna) kişisel açıdan gelişip mutlu olabilirler. Aşağıdaki iletilerde mantıklı düşünüldüğü zaman olumsuz bir durumun olumlu sonuç doğurabileceği anlatılmıştır:

“...Belki Engin nişanlanmasaydı, belki bu nişanlandığı haberi akasyaların salkım saçak açtığı bir bahar günü kendisine yetişmeseydi, şimdi ağlamamış ve anasından Kur’an istememiş olacaktı...” (Yİ, 2000:42).

“...Bu insanların da elbet kendine göre hususiyetleri var. Hani ne denilmiş: “ Harâbat ehline hor bakma şâkir, defîneye malik virâneler var.”...” (MK, 2002:9).

Para, insanların dışsal yoksulluklarını zenginleştirebilir. Fakat; insanın içinde yer alan yoksulluğu (Huzursuzluğu) fakirleştiremez. İnsanların para için hayatlarının en güzel yıllarını, hatta ömürlerini çıkar evliliğiyle geçirdiğinin güzel bir eleştirisi aşağıdaki iletide şöyle anlatılmıştır:

“...Şükrân evleniyor. Şükrân nihayet bir kat,bir araba ve bir de koca buldu. Aslında bu cümle Şükrân'ın kocasının bir katı, bir de arabası var şeklinde olmalı ve “koca” unsuru mezkûr emtia arasında sayılmamalıydı...” (Yİ, 2000:59).

Kutlu, insanların genellikle karşısındaki insandan bir şeyler beklediği zaman o insana çeşitli tavizler verdiğini aşağıdaki iletide şöyle anlatmıştır:

“...Garip bir tecelli ile karışmıştı arasına. Müsamaha beklediği için müsamahakardı...”(Yİ, 2000:46).

Başarıya ulaşmak zordur. Kutlu'ya göre, insanların bir şeyleri başarabilmesi için herkesin dinlendiği anlarda da çalışması gerekebilir. Başarmak için çalışmanın gerekli olduğunu anlatan ileti şöyledir:

“...Kitaplara, kütüphanelere gidiliyordu. Yaz sıcakları bastırıp, deniz mevsimleri açılıp, herkesler plâjlara, kırlara, kızlı-oğlanlı toplantılara koşarken onların içinde dâvanın sönmeyen ateşi. Bir beyanname hazırlanacak. Bir konferans tertip edilecek...” (YTYS, 2003:8).

İnsan olarak, toplumun kullanmış olduğu eşyalara karşı duyarlı olmamız ve bu eşyalar bozulduğu zaman ya tamir etmemiz ya da tamir ettirmemiz gerekir. Bu duyarlılığa sahip bireylerin yetişmesi toplum için çok önemlidir. Çünkü; kişisel gelişim toplumsal gelişimi etkilemektedir. Kutlu, ‘Ya Tahammül Ya Sefer’ adlı hikâyesinde yer alan aşağıdaki cümlelerde toplumun kullandığı bir şadırvanın bozulmasını ve bu şadırvanın tamir edilmesini anlatarak bireyde bu duyarlılığın gelişmesini amaçlamıştır. Bu düşünceleri içeren ileti şöyledir:

“...Yanında gece gündüz şırıltısı eksilmeyen şadırvan. Önceleri akmazdı. Murat ağabeyle didinip durduk, tamir ettik, izin aldık, suyunu bağladık...” (YTYS, 2003:10).

İnsanların çevrelerindeki işe yarayabilecek her şeye önem vermeleri gerekir. İşine yarayabilecek şeylere önem vermezse, bunlar zamanla kullanılmayacak hale gelir. “Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.” atasözünü hatırlatan ileti şöyledir:

“...Evin arkasından şimdi artık fundalar, çalılarla kaplı tek tük meşesi kalmış koruya kadar yayılan meyve bahçesi ne zaman kurumuş, o yeşillik nasıl yok oluvermişti...” (YTYS, 2003:26).

İnsanların birbirlerine yardım etmesi toplumsal düzenin sağlanması ya da korunması için önemlidir. Herhangi bir insanın diğer insanlara yardım elini uzatması, yeri geldiği zaman yardım edilen insanın da diğer insanlara yardım etmesini sağlayabilir. İnsanın “yardım” kavramını içselleştirmesi, onu kişisel açıdan geliştirir. Kutlu, ‘Ya Tahammül Ya Sefer’ adlı hikâyesinde Doktor Hüseyin’in yoksul Anadolu insanına yardım edeceğini düşünerek, insanlarda yardımı içselleştirmeye çalışmıştır. Yardımla ilgili ileti şöyle anlatılmıştır:

“...Özel bir hastane...Hüseyin iç hastalıklara...Hastane kapılarında bekleyen kimsesizler, yoksullar. Çilekeş Anadolu insanı. Onlara yardım elini uzatacaklardı, bütün güçleri ile onların uğrunda çalışacaklardı...” (YTYS, 2003:43).

Toplumda yardıma muhtaç veya kimsesiz insanlara yardım etmemiz gerektiğini anlatan yardımla ilgili başka bir ileti ise şöyle anlatılmıştır:

“...O zaman Kenan otobüsü meydanın bir köşesine çekip dinlenmeye terk eder. Ama sobayı kaldırmaz içinden. Çünkü sobanın sahipleri vardır. Her kasabada olduğu gibi burada da bir deliyle bir meczup gün boyu dolanıp dururlar. Elbette kimseleri yoktur. Kışın kahve kapanıncaya kadar kahvede ısınır, çay içerler. Gece yarsından sonra otobüse gelir ısınırlar...” (MK, 2002:71).

Yardım, kişisel gelişimi destekleyen bir kelime olduğu kadar dinî-ahlakî unsurları da içinde barındıran bir kelimedir. Yazar; kimsesiz, yoksul insanlara yardım

edilmesi gerektiği anlamını çıkarabileceğimiz iletileri dinî bir kelime olan “sevaba” bağlayarak şöyle anlatmıştır:

“...Babası Recep Efendi'nin kimi-kimsesi yokmuş. Şunun bunun yanında çobanlık eden bir adam. Köylüler; “Yahu felek vurgunu bir oğlan bu, sevabına everelim de bir ocak sahibi olsun” demiş...” (RP, 2004:12).

“...Şef “Benden size izin, istediğiniz kadar oturun vagona” deyince, annem ile babam hemen işe girişmişler. Demiryolu işçileri de “Gariptir bunlar, sevabına yardım edelim” demişler...” (UH, 2006:25).

İnsanlar, geçmişlerine bakarak geleceklerine yön vermeye çalışır. Bu nedenle, insanların yaptıklarına dikkat etmesi ve yaptıklarıyla barışık olması gerekir. Yazar, bu düşünceleri savunan iletilerini ise şöyle anlatmıştır:

“...Mazi daima mevcuttur. Kendimiz olarak yaşayabilmek için, onunla her an hesaplaşmaya ve anlaşmaya mecburuz...” (YTYS, 2003:46).

İnsanlar, bir insanda bir değişme olduğu zaman bu değişimin kaynağını insanın çevresindeki insanlarda arar. Fakat; insanı değiştiren sadece insan değildir. Kitaplar da insanı değiştirebilir ve geliştirebilir. Kitapların da insanı değiştirebileceğinin anlatıldığı ileti ise şöyledir:

“...Nereden kaynaklanıyor? Acaba kimlerle görüşüyor? Onu etkileyen biri...Bilmem pek arkadaşı yoktur. Bu konuyu araştır, hissettirme. Okuduğu kitaplar...Evet, okuyor, pek dikkat etmedim...Bizim kütüphane. Eski dergiler...” (YTYS, 2003:46).

Bir işi yapmaya karar verdiğimiz zaman, o işi yapmaya başlamamız gerekir. Karar verdiğimiz işi hemen yapmaya başlamazsak işin sonunu getiremeyebiliriz. Yazar, “Bugünün işini yarına bırakma” atasözüyle aynı düşüncüyü taşıyan iletilerini şöyle anlatmıştır:

“...Sabahı beklemeyiniz dostum, gecedен yola çıkınız. Olur ki uyuyakalırsınız...Gece serindir, yapraklardan süzülen yel gözlerinizdeki yaşları kuruturken ruhunuzda kâinatın derin sessizliğini taşıyarak sabaha doğru yürüyüp fecri

başlatınız...Çetin yolculukların başlangıcı için sabahı beklemeyiniz. Sabahı beklemek öğleni, öğleni beklemek akşamı beklemek gibi bir ruh gevşekliğini doğurur...” (YTYS, 2003:50).

Temizlik dinî, ahlâkî ve kültürel açıdan bireyde bulunması gereken bir özelliktir. Bunun için bireyin temizliğe dikkat etmesi ve temiz görmediği yeri temizlemeyi içselleştirmesi gerekir. Yazar, temiz olmayan bir yeri kahramanına temizleterek bireyde temizliği içselleştirmeyi amaçlamıştır. Bu düşünceleri içeren ileti şöyledir:

“...Sonra bir gece nedense mescidin tozunu almaya, süpürüp temizlemeye girişmesi. -Neden yaptım bunu? –Alnım secdeye geldiğinde toza bulanıyordu, niçin bu kadar pasaklı bu arkadaşlar?...” (YTYS, 2003:100).

Banyo yapmak, dişleri fırçalamak, tıraş olmak, tırnakları kesmek her insanın yapması gereken ve insanı rahatlatan temizlikle ilgili maddelerdir. Yazar, kahramanına bunları yaptırtarak insanların bunları içselleştirmesini amaçlamıştır. Bu düşüncelerin yer aldığı cümleler şöyledir:

“...Adam şöyle bir dinlenecekti. İyiye rahatlamayı kafasına koymuştu. Önce bir banyo almıştı... Sonra dişlerini fırçaladı, traş oldu, tırnaklarını kesti...” (YTYS, 2003:104).

İnsanlar, çöp yığını olan bir yerde çalıştıkları zaman iş verimlerinde bir düşme olur. Bu nedenle, insanların çalıştıkları yerleri temiz tutması gerekir. Kutlu, kahramanını her şeyden önce çalıştığı yeri temiz tutturmaya yönlendirerek, insanlara çalıştıkları yerleri temiz tutmaları gerektiğini telkin etmiştir. Temizlikle ilgili bu ileti ise şöyledir:

“...Toprak tanzimini bir yana bırakıp öncelikle bir araba bularak şunu şuradan kaldırmalı. Geçip döndükçe koca yığın gözümü alıyor, ağzımın tadı bozuluyor. Ne de olsa çöp işte. Çöpe baka baka çalışamam ben...” (MM, 2006:49).

İnsan hayatında ölüm üzüntüsü gibi atlatılması zor duygular olabilir. Fakat; insanın bunları atlatması gerekir. Çünkü; hayat devam etmektedir. Aşağıdaki ileti ise hayatın bütün olumsuz durumlara rağmen devam ettiğini vurgulamaktadır:

“...Kısa süren hafif bir yer sarsıntısı gibi gelip geçti ölüm. Gökyüzü yeniden maviye boyandı. Korna sesleri yeniden duyuldu...” (YTYS, 2003:110).

İnsanın iç dünyası bedeninden daha önemlidir. Bu nedenle, insanın iç dünyasını iyi bilmesi, yani kendini iyi tanıması gerekir. İnsan kendini tanıyorsa yapacağı işlerde başarılı olur. Aşağıdaki alıntıda da “insanın kendini tanıdıktan sonra başka işlerle uğraşması gerektiği” iletisi anlatılmıştır:

“...Ama insan sadece kaştan, gözden, gövdeden mi ibaret? Ayna dediğin, taşı toprağı, evi sokağı da gösteriyor. Mühim olan vücudun içini görebilmek. Kalbin aynasında ne varsa ona ulaşabilmek. Ne demişler “ Kendini bilen, Rabbini bilir.”... ” (MK, 2002:15).

Hayata bakış açıları birbirinden farklı olan insanlar da birbirleriyle dostluk ilişkileri kurabilir. Yazar, aşağıdaki iletide de cami cemaatinden biriyle meyhane müdavimlerinden birinin dostluğunu anlatarak, dostluk kurulamayacak insanın olmadığını belirtmiştir:

“...O da Nazım gibi hiç evlenmemişti. Oysa Nazım içmiyordu. O cami cemaatine devam eden biriydi. Ama acılar bazen böyle insanların yollarını kesiştirir...” (MK, 2002:36).

İnsanları tanımak zor bir sanattır. Bir insanı “tanıdım” dediğimiz zamanlarda bile o insanın farklı bir davranışıyla veya sözüyle o insanı tanıyamadığımızı anlarız. Yazar, aşağıdaki iletide insanları tanımanın zorluğundan bahsetmektedir:

“...Hatta uzun zamandır tanıdığınız, dost olduğunuz biri, bir an gelir, öyle bir iş yapar, öyle bir söz söyler ki; parmağınız ağzınızda kalır. Ve “Vay be, ben bu adamı tanıyamamışım demek ki” dersiniz...” (MK, 2002:44).

Kutlu, ‘Tufandan Önce’ isimli kitabında da insanları tanımanın zor olduğundan bahsetmektedir. Bu ileti ise şöyle anlatılmıştır:

“...Bir insanı anlamak... Ohooo... Yahu şu kadar yıl birlikte oluyorsunuz, adamın, arkadaşın ruhunu bilirim diyorsunuz, günün birinde öyle bir iş yapıyor ki,

apışıp: Yahu ben bu adamı tanıyamamışım, yuh olsun bana da aklıma da... Bir insanı tanımak zor iştir...” (TÖ, 2004:45-46).

Her insan, hayatında bir kriz anı yaşayabilir. Bu krizin ekonomik, duygusal vb. nedenlerden olabilir. Bu nedenle, bu boyutların hepsi düşünüldükten sonra kriz geçiren insana yardım edilmelidir. Kutlu’ya göre, insanların kriz yaşayan insanın suyundan gitmesi gerekir. Yoksa istenmeyen durumlarla karşılaşabilir. Bu düşünceleri içeren ileti şöyle anlatılmıştır:

“...Zorla güzellik olur mu? Olur, olur. Hayat bize bunu öğretiyor. Bazen, yani yeri geldiğinde “Buyur kardeşim sen önden geç” diyeceksin... Kriz anlarında...” (MK, 2002:80).

Her insan kendi mesleğini kutsal görürken, diğer meslekleri kutsal görmeyebilir. Fakat; insanlık için faydalı olan bütün mesleklerde bir kutsallık vardır. Aşağıdaki alıntıda “bütün mesleklerin kutsal olduğu, sadece bir mesleğin kutsal olmadığı” anlamının çıkarılabileceği bir ileti sunulmuştur:

“...Öğretmenlik en kutsal görev değil mi doktor bey...Kutsal olmayan görev mi var efendim. Bizim kasaba gibi ücra bir yerde Hükümet Tabibliği...Evet, haklısınız, tabii...” (MK, 2002:88).

Olumsuzluklarla karşılaşan bireyin bu olumsuzluklardan sıyrılması gerekmektedir. Birey olumsuz olan durumlarda dahi umudunu kaybetmemelidir. Çünkü; umudunu kaybeden bireylerin başarıya ulaşması çok zordur. Kutlu, ‘Yoksulluk İçimizde’ adlı hikâyesinin kahramanlarından biri olan Engin’in başlangıçta umutsuz olduğunu; fakat Süheyla ile barıştıktan sonra tekrar umutlu bir birey haline geldiğini, böylelikle de “insanların umutlu olması gerektiğini” anlatan iletisini şöyle sunmuştur:

“...Hayır böyle bir belde yok. Harama bulaşmamış bir yer yok. Dünyanın her yerinde hırıltılı kadın sesi. Her sokaktan irin akıyor. Babası, amcası, berber Selahattin öldüler...Yaşanan mekâna ve zamana verilen bu fevkalade ehemmiyetten kurtulmalı. Dışarıda olup bitenlerden sıyrılmalı. Varsın eski şehir bütün çarşıları ile yerlere yeksan olsun...” (Yİ, 2000:87-88).

Umudun ufuğa benzetilerek, insanların her zaman umutlu olması gerektiğinin vurgulandığı, umutla ilgili başka bir ileti ise şöyledir:

“...Hep birşeyler olsun diye bekleriz. Gelecek budur. Dalındaki yaprak düşer, tomurcuk patlar. Bazen gökyüzü bulutlarla kaplanır, sıkıntı kol gezer etrafımızda...bir ıslık duyulur. Ufuk hep oradadır...” (AY, 2000:55).

Umut, insanların hayata bağlanmasını sağlayan unsurlardan birisidir. Aşağıdaki ileti, umudun yaşam mücadelesindeki yerini göstermesi bakımından önemlidir:

“...Yarım ekmeği bölüşüyoruz. Ama Allah büyük, Allah kerim... Öyle değil mi abi, umudu kesmemek lazım. Umudu kesmiş olsam evden çıkmam ki! Umut bizim ekmeğimiz...” (RP, 2004: 45).

İnsanlar gerçekleşmesi imkânsız durumlarda da umut sahibidir. Aşağıdaki cümlelerde ölen bir insanın tekrar geri geleceğini bekleyen bir insanın, gerçekleşeceğine inanmasa da umudunu anlatması, umudun içselleştirilmesi bakımından önemlidir. Bu ileti ise şöyle anlatılmıştır:

“...“Öldü” demeye dil değil, gönül el vermiyor. Bir gün olup çıkageleceği düşüncesi, umudu, sönmeye yüz tutan bir kıvılcım olsa da kalbimizin derinliğinde saklı...” (HVT, 2003:12).

İnsanın bir amacı olduğu zaman elinden geleni yaparak amacına ulaşmaya çalışır. “Damlaya damlaya göl olur” atasözünü hatırlatan aşağıdaki ileti, amacımızı gerçekleştirmek için az da olsa bir şeyler yapmamız gerektiğini ve bunun sonucunda da amacımıza ulaşabileceğimizi vurgulaması bakımından önemlidir. Bu düşünceleri içeren ileti şöyledir:

“...Adamotu sata sata hac parasını biriktirsin. Biriktir, biriktir... Sonrada arslanlar gibi gider haca, en hakiki bir hacı olur...” (RP, 2004:60).

İnsanların bir işle aşırı bir şekilde meşgul olması ya da az meşgul olması o işin sonucunun başarıyla bitmeyeceğinin göstergesidir. İnsanlar bir işte başarı sağlamak istiyorlarsa orta olabilecek şekilde çalışması gerekir. Kutlu, “Amellerin en hayırlısı orta olanıdır.” hadisini hatırlatan iletiyi şöyle anlatmıştır:

“...Bırak dedim oğlum, büyük sözü dinle... Şunun ucundan tut...Hah, ikimiz tutup çıkaralım...İşi yolunca göreceksin yeğenim...Yolunca göreceksin ne demek? Yani ne fazla, ne az...Ne büyük, ne küçük...Orta...Orta yolu tutacaksın...Yoksa başın ağrır...” (BB, 2003:51).

İnsanların yaptıkları işlerde diğer insanları da düşünmesi ve onların faydasına olan işleri göz önünde bulundurması gerekir. Başkalarının faydasını da düşünen insanda da “ben” duygusu yerini “biz” duygusuna bırakır. Aşağıdaki iletide bir iş yapıldığı zaman o işin insanlığa faydalı olmasının düşünülmesi gerektiği vurgulanmıştır:

“...Bir şey yap güzel olsun... Huzura vesile olsun, rikkate yol açsın, şevk versin, hakikate işaret etsin... Bir şey yap doğru olsun. İnsanları yalanın ve yanlışın bataklığına düşmekten korusun. Rüzgâra ve akıntıya kapılsın; kırılsın lakin eğilip bükülmesin...” (HVT, 2003:15).

İyilik yapmak, insanı erdemli bir insan hâline getirir. Yazar, aşağıdaki iletide bir insanın yaptığı iyiliğin hem kendisine faydalı hem de zararlı olduğu ikilemini atasözleri aracılığıyla anlattıktan sonra iyilik yapmayı, mütevazı olmayı telkin etmiştir:

“...Bize hep, “İyilik yapma, sakın ha kemlik bulursun” diyorlar... İyilik yap at denize, balık bilmez ise Hâlık bilir...Sözüm sanadır, gidenler zaten gitmiş. Sen kanaati gözet, mütevazı ol...” (HVT, 2003:16).

İnsanların yaptıkları işerde sabırlı olması gerekir. Sabırlı olunmadığı zaman başarılı olmak çok zordur. Yazar, bu düşünceleri telkin eden iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Çabuk parlayan çabuk söner, sabr ile elbet olur koruk helva...” (HVT, 2003:17).

İnsanların alkol almaması, huzurları veya gelecekleri için önemlidir. Çünkü; alkollü insanların verecekleri kararlarda yanılma payları yüksektir. Alkollü bir anda verilen yanlış kararlar, insanın hem kendi hayatını hem de başkalarının hayatını kötü bir şekilde etkileyebilir. Aşağıdaki alıntıda da alkollü bir anda verilen bir kararın başkasının hayatını kötü bir şekilde etkilediği, böylelikle de alkol alınmaması gerektiği vurgulanmıştır:

“...İçkiye sığıyorum... Eski öğrencilerimden birini...562 Süleyman Koç...Zavallıyı felsefeden takmışım...Farkında olsam mümkün değil...Tuğla ocaklarından yetiştiğini, dul bir kadının oğlu olduğunu biliyordum oysa...Ama sarhoşluğuma geldi demek...” (BB, 2003:60).

Alkol alan insanların sarhoş olduktan sonra yaptıklarını istemsiz olarak gerçekleştirdiği görülür. Alkol, günlük hayatta belki de hiç yapılmayan davranışları insana yaptırabilir. Kutlu, aşağıdaki iletide sarhoşken karısını kötürüm eden, küçük yaştaki çocuğunu tokatlayarak, çocuğun kekeme kalmasına neden olan bir babayı anlatarak “içkinin” kötü bir şey olduğunu ifade etmiştir:

“...Bu Zeki'nin babası arabacıydı. Tek at koşardı. Sarhoş, bela bir adam. Karısını döve döve kötürüm etti. Zekiye 'ye de şuncacık bebe iken basmış tokadı. Fukara o günden sonra kekeme kaldı. Sonra kayboldu ortaldan. Her yol vardı pezevenkte...” (HVT, 2003:55).

İçkinin insan hayatını olumsuz etkilediğini açıklayan bir başka alıntı ise şöyledir:

“...Biz, bize düşeni satıp yemeye başladık. İşte tam o sırada içkiye alıştım. Arkadaşların çoğu bekar. Bir ikisiyle ortak inşaat yapıyoruz, yapıyoruz ama benim işe falan baktığım yok. Nerde sabah, orda akşam... Bu içki belası yüzünden başımız derde girdi. Yani yaralama falan, içeri düştük, çıktık...” (S, 2004:60).

Kutlu, ‘Uzun Hikâye’ adlı hikâyesinde sarhoş bir adamın şiddet ortamında kızına bir tokat atarak kızının kekeme kalmasını anlatmıştır. Bu da içkinin sadece içen kişi için değil, çevresindeki kişiler için de olumsuzluk meydana getirdiğinin bir örneğidir. Bu düşünceleri içeren ileti şöyledir:

“...Makasçının karısı çok dertli idi. Sarhoş ve huysuz kocası gece-gündüz dövüyordu onu. Sekiz on yaşlarındaki küçük kızı bu şiddet ortamından fena halde etkilenmiş, belki adamın bir tokadını, tekmesini yemiş ve dili tutulmuştu...” (UH, 2006: 9).

İçki içen insanlar içkinin vermiş olduğu sarhoşluk sonucu etrafında olup bitenleri algılayamayabilir. Örneğin; sarhoş bir insan, çok yağmur yağmasına rağmen yağmuru hissedemeyebilir ve ıslanabilir. Sarhoş olan insanların bir özelliği de iradelerinin dışında işler yapmasıdır. Aşağıdaki alıntıda da içki içen bir insanın yağmurun farkına varamamasından dolayı ıslanması ve sarhoşluk sonucu isteği dışında bir yöne gitmesi anlatılarak “içkinin iyi bir şey olmadığı” anlatılmıştır:

“...Bardan çıktığımda yağmur çiseliyordu. Sonra bayağı yağmaya başlamış, ben hani sarhoşum ya, farkına varamadım. Epeyce ıslanmışım. Islanmışım, çünkü arabayı park ettiğim yere değil ters istikamete gitmişim...” (C, 2006:7).

Bir toplum içinde yaşayan insan, toplumun kendine vermiş olduğu görevleri yerine getirmelidir. İnsan, bu görevleri yerine getiremeyeceğini veya bu görevler için ehil olmadığını düşünse de verilen görevi yapmak için gayret göstermelidir. “Görevlerin verildiği, alınmadığı” düşüncesini savunan ileti şöyledir:

“...Kurban olayım efendim, bu fakire kıymayın, bu bir ağır hizmettir beni bağışlayın. N’olur... Ben bir fıkara köylüyüm. Ne ilmim var, ne hikmetim... İki sözü bir araya getirmeye gücüm yetmez... Efendim: Şahit olun ve usulünce biat edin...” (S, 2004:10).

İnsanların arkadaş seçimine çok dikkat etmesi gerekir. Çünkü; insanı doğru ya da yanlış yola götüren arkadaşdır. İnsanların arkadaşlarını seçtikten sonra onunla hayat yoluna çıkabilmesi gerekir. İnsan, iyi arkadaş seçmezse gittiği yol doğru olmaz. Yazar, arkadaş seçimine önem verilmesi gerektiğini anlattığı iletisini şöyle sunmuştur:

“...Bir de arkadaş belasına bulaşmışız. Şimdi düşünüyorum da... Arkadaş diye canımı verirdim. Yeter ki harbiden olsun. Vur deseler vuracağım, o biçim işte. Hani efendim söylerdi mübarek “Önce yoldaş, sonra yol” diye. Biz yolumuzu kaybetmişiz. Kaybetmişiz ya arkadaş belasına. Demek bizi yaramaz adamlar yanlışta götürmüş. Aynen öyle hakikat...” (S, 2004:57).

İnsanın bir iş yaparken zorluklarla karşılaşması doğal bir şeydir. Bu nedenle, insan zorluklar karşısında işi yokuşa sürüp işten vazgeçmemelidir. Çünkü; bütün işlerin

yapılmasında başka yollar da bulunabilir. Yazar, insanların işleri yokuşa sürmemeleri gerektiğini belirttiği iletisini şöyle sunmuştur:

“...Bican gurban bir kez daha düşmüştük bu kalabalığa. Sonu neye vardı gördün. Suyu yokuşa vurma. Helbet başka yolu vardır...” (YAS, 2001:87).

İnsanlar, kaba kuvvete başvurarak işlerini yoluna koysalar da insanların kalbini kırarak iş yaptıklarından işlerinin sonu genelde kötü olur. Fakat; Kutlu, ‘Uzun Hikaye’ adlı hikâyesinde insanları rahatsız eden bir durum olmasına rağmen Pelvan Sülüman’a kaba kuvvetle iş yaptırtarak işlerinin yolunda gitmesine neden olmuştur. Bu da insanları kaba kuvvetle iş yapmaya özendirir. Yazar, bu düşüncelerini şöyle anlatmıştır:

“...Bulgaryalı mahalle arasını ahıra çevirdi, horoz sesinden, inek böğürtüsünden, gübre kokusundan bunaldık diyenler çoğalmış. Hatta bunlardan biri selamsız sabahsız bahçe kapısından girip Pelvan Sülüman’ı tehdit etmeye kalkışınca Pelvan bu kuru gürültüyü kökünden kesme fırsatı yakalamış; adamı tuttuğu gibi bahçedeki dut dalına asıvermişti... Ondan sonra ses-seda kesilmiş haliyle...” (UH, 2006:12).

Kutlu’ya göre; bir erkeğin, tanıdığı bir kadının sevgi açısından kabul sınırını aşması için, o kadına ilgisizmiş gibi davranması gerekir. Kutlu, “kadınlara ilgisiz davranıldığında kadınların gönlünü kazanmanın daha kolay olduğunu” vurguladığı iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Güzel adamdı babam. Görüldüğü gibi ilgiden memnun, hatta mağrur, hiçbirine pas vermeden yürüyüp giderdi. “Kadınlara ilgisizmiş gibi davranacaksın. İşin sırrı burada” derdi...” (UH, 2006:39).

İnsanların yerli yerinde konuşması onları diğer insanların gözünde daha fazla yüceltir. Örneğin, resmi yerlerde insanların günlük konuşmalarını terk etmesi, resmi bir şekilde konuşması gerekmektedir. Kutlu, resmi yerlerde günlük konuşma tarzını devam ettiren birini, konuya müdahale ederek eleştirmiş ve insanların resmi yerlerde daha dikkatli konuşmasını istemiştir. Yerli yerinde konuşulması gerektiğinin vurgulandığı ileti şöyle anlatılmıştır:

“...Lâkin insan çeşit çeşit, yer damar damar, denilmiş. Yine de aralarına yaşlı ve canlı kadınlar karışır. Onların sunucuya yılışarak “Canım, cicim, sultanım” falan diye hitap etmeleri Postacı’yı sıkar. Değil mi ama aziz okuyucu. Bu Radyo dört de sonu sonu bir devlet kuruluşu ve orada görev yapanlar birer devlet memurudur. Böyle ense şaplak girişmek yakışık almaz ki...” (MM, 2006:13-14).

Toplumda insanların dedikodu yaptıkları bir gerçektir. Fakat; insanların bu dedikodulara kulak asmaması gerekir. Çünkü; toplum yaptığı dedikoduları zamanla unutmakta, kendine başka dedikodu konuları bulmaktadır. Kutlu, bu düşünceleri içeren iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Ama bak dedikodu oluyormuş. Varsın olsun. Benim niyetim temiz. Kadınların yardıma ihtiyacı var. Karım kaçtığında da çok konuşulmuştu. Sonunda ne oldu, unutuldu gitti. Etraf unuttur...” (MM, 2006:53).

Bir kişinin bilgisi olmadan onun adına bir şeyler yapılması doğru bir davranış değildir. Fakat; yapılan işler başkasını çok mutlu ediyorsa ve adına iş yapılan kimseye bir zarar vermiyorsa o iş yapılabilir. Kutlu, ‘Menekşeli Mektup’ adlı hikâyesinde kocasının uzaklarda olduğu ve hiç mektup göndermediği İncilâ Hanım’a bu durumu bilen birisine menekşeli mektuplar gönderterek İncilâ Hanım’ı az da olsa mutlu etmiştir. Kutlu, bu düşünceleri savunan iletisini ise şöyle anlatmıştır:

“...Kocamdan iki satır mektup alabilseydim çok mutlu olacaktım. Ama o gitti ve bir daha haber gelmedi... Kadıncağz zaten mektuplar ile yaşıyor. Öyle olmalı. Onu bundan yoksun bırakmamalıyım dedim. Oturdum yazdım. Hepsi bu. Kaderi kaderime benzeyen birine yardımcı olmak teselli veriyor. Öyle değil mi. Yanlış mı yapmışım...” (MM, 2006:75-76).

Birbirini seven insanların arasına bir kara çalı gibi girmek, insanın yapmaması gereken davranışlardan biridir. Fakat; sevenlerin arasına girmek, ruhlarına rezilliğin sindiği insanların kolaylıkla yapabileceği bir davranıştır. Bu düşünceleri içeren ileti şöyledir:

“...Böyle film gibi sevdaların çiçekli bahçesine bir kara çalı mutlak girmek lazımdır. İblisin Halil bu rolü seve seve kabul edip, cadıkarı oyunları ve türlü

desiselerle kızı ayartmaya çabaladı. Ulan haysiyeti kıt herif, bunlar birbirini sevmiş, üstelik nişan takmışlar, oldu mu şimdi, demeyin. Rezillik bir adamın burun deliklerinden girmeye görsün, yapmadığını bırakmaz...” (BÖ, 2006:45).

İnsanın tatlı dilli olması birçok problemine çözüm olabilir. Problemleri çözülen insan da iç dünyasında huzura kavuşur. Bu nedenle, insanların bütün işlerinde tatlı dilli olması gerekmektedir. Kutlu, kahramanıyla eşini çatışma noktasına getirdikten sonra, kahramanının ve eşinin tatlı dilli olmasıyla çatışmayı sona erdirerek insanların tatlı dille problemlerine yaklaşmasını telkin etmiştir. Kutlu, bu düşünceleri savunan iletisini ise şöyle sunmuştur:

“...Bre kadın ne istiyorsun. Yok başına iş açma, yok muhtarın o yanda tarlası var sana bir kötülüğü dokunur, yok eski köye yeni âdet nereden çıktı...Ulan şu suyu bulalım benden sana bir yeni fistan söz...Gülüştük. Nedir yani; bir karı-kocanın dağ başında bir köylü de olsa, birini sevip sayması bahtiyarlık değil midir. O sıra her ikisi de birbirine bakıp: “Cenab-ı Hak seni bana, çoluk-çocuğuma bağışlasın” diye içinden geçirmesi çok mudur. Her derdin ilacı; bir tatlı tebessüm, iki güzel söz...” (BÖ, 2006:50-51).

Tarımla uğraşan insanlar, yaz aylarında çalışmakta, kış aylarında ise yaz aylarında çalıştıklarının karşılığını tüketmektedir. Bu nedenle, tarımla uğraşan insanların yaz aylarında sıkı çalışması gerekmektedir. Kutlu, bu durumu bir tekerleme aracılığıyla okuruna sunarak okuyucusunun bu iletiyi daha iyi anlamasını sağlamıştır. Bu ileti ise şöyledir:

*“ Tedariğim
Torba dikim
Yazın koyum
Kışın yeyim ” (BÖ, 2006:66).*

İnsanın kültürel bir birikime sahip olmadan kültürel öğeleri değerlendirmesi ve kültürel bir çevreye girmesi zordur. Bu nedenle, insanın kültürel bir birikim yaptıktan sonra kültürün yoğunlaştığı çevrelere girmesi gerekir. Kutlu, aşağıdaki iletisinde sanat gibi kültürel bir değeri yorumlayabilmek için birikimin gerekli olduğunu vurgulamıştır:

“...Resme bakmak, sinemadan anlamak kısası sanata yaklaşmak bir birikim istiyor Özgür, bir gayret istiyor. İnsan yaza yaza değil okuya okuya yazar olur...” (C, 2006:199).

İnsan büyüklerinden ne görürse küçüklerine öyle davranır. Kutlu’ya göre gelinler, kaynanalarından eziyet derecesine varacak kadar kötü davranışlar gördüklerinden, kaynana olduklarında onlar da kendi egolarını tatmin etmek için gelinlerine eziyet derecesine varacak davranışlar sergileyebilmektedir. Kutlu, kaynanaların gelinlere eziyet ettiklerini belirttiği iletisini şöyle sunmuştur:

“...Kendisi sabah çıkıyor, gece yarıları anca eve dönüyor. Kim bunca kahrı çekti. Üstüne üstük bir de ejderha gibi eski kaynanası... Rahmetli gerçekten de çekilir gibi değildi. Kendi kaynanası vaktiyle onun burnundan getirmiş; kendi de sanki içi ferahlayacakmış gibi Şadiye’yi ezmişti...” (TÖ, 2004:7).

İnsanlar bir araya gelerek toplumu oluşturur. Bu durum, insan tabiatından kaynaklanmaktadır. Çünkü; insan tabiatında yalnız olamama vardır. Kutlu, insanların yalnız yaşamasının zor olduğunu belirttiği iletisini şöyle sunmuştur:

“...İnsanoğlu tek başına yaşayamaz (Yalnızlık Allah’a mahsus). Çünkü insan medeniyün-bit’tab’dır. Yani yaratılış itibarı ile cemiyet halinde yaşaması gerekir. Ve öyle de yaşar...” (TÖ, 2004:111).

1.2. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler

Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde toplumun gelişimi için birçok iletinin verildiği görülmektedir. Fakat; Kutlu’nun hikâyelerinde kişisel gelişimi destekleyen iletilerin toplumsal gelişimi destekleyen iletilere oranla daha çok yer kapladığı görülmektedir. Toplum da kişilerden oluştuğuna göre iletilerin kişide yarattığı gelişim bir yönüyle topluma da aksetmektedir. Bu nedenle kişisel gelişimi destekleyen iletilerle toplumsal gelişimi destekleyen iletiler arasında sıkı bir bağ vardır. Toplumsal gelişimi destekleyen iletilere şu örnekler verilebilir:

Bazı insanlar toplumda bir bozukluk gördükleri zaman, bir araya gelerek, kendileri için bozuk olanı düzeltmek için çaba gösterir. Bozukluğu düzeltmek için de

yandaş bulmaları gerekir. Bu yandaşlarının da özellikle gençlerden olmasını isterler. Çünkü; gelecek olan nesli gençlik oluşturur. Gençler kazanıldığı zaman toplum da kazanılabilir. Gençlerin toplumsal değişmeler için önemli görevler üstlenebileceklerinin ve davaların gençlerin omuzlarında yükselebileceğinin, bu nedenle de gençlere önem verilmesi gerektiğinin doğrudan sunulduğu ileti şöyle anlatılmıştır:

“...Memleketi kurtaracaklardı. Buna onlardan çok ben inanıyordum. Hoca ne demişti? “Sizler dâvanın yılmaz erlerisiniz, bu dâva sizlerin omzunda yükselecek.” Gençtiler, pırıl pırıldılar. Hiç biri yerinde duramıyordu... Memleket kendisine sahip çıkacak bu çilekeş insanları tutup kaldıracak, şu çorak toprakları yeşertecek nesillere muhtaçtı...” (YTYS, 2003:8).

Yeni gelen nesiller dinî, ahlâkî vb. açılardan gelişirse toplum düzeni daha iyi bir hâle gelebilir. Bunun için de yeni gelen neslin üzerinde durmak ve onları dinî, ahlâkî vb. açılardan geliştirmek gerekir. Mustafa Kutlu'nun yeni nesil kurma ümidi Mehmet Akif Ersoy'un Asım'ın Nesli'ni hatırlatmaktadır. Kutlu, “yeni kurulacak neslin dinî ve ahlâkî açıdan gelişmiş olması gerektiğini” belirttiği iletisini şöyle anlatır:

“...Bir yanda Mehmet Akif'in mustarip bakışları... Ruhunda yanan ateşi her yana taşımak, gönülleri tutuşturmak istemişti. Evet işe ruh cephesinden başlamıştı. Bütün kuvveti, varlığı ile çalışmıştı... Bir neslin yetişmesine adanmıştı kendini, bunun için oluşturulacak bir vasat hazırlamaya gayret etmişti...” (YTYS, 2003:84-85).

Bozuk bir toplumu düzeltmek için yeni neslin doğru yetiştirilmesi gerekir. Özellikle dergi çıkartmak ve bu dergilerin okunması ya da okutulması yeni neslin doğru yetiştirilmesi için önemlidir. Yetiştirilen nesil, ilim dünyasında ya da toplumda söz sahibi olduğu zaman toplum daha da düzelecektir. Kutlu, “dergilerin toplumdaki bozuklukları giderebilme özelliğini” vurguladığı iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Umut dolu herkes. Dergi çok sayıda satılıyordu. Yeni bir nesil geliyordu. Fakülteler bitiriliyor, ikiden üçe, üçten dörde geçiliyor, asistan olunuyor, doktoralar, ilmî çalışmalar yapılıyordu. Gençler dâvaya sahip çıkmanın şuuru içinde...” (YTYS, 2003:10).

Toplumsal bozulmanın temelinde ailedeki bozulmalar vardır. Çünkü; toplumun en küçük birimi ailedir. Bu nedenle, ailelerde oluşan en ufak bir bozulma toplumun hepsini etkileyebilmektedir. Ailede yer alan birtakım bozulmaların aile içerisinde yer alan diğer fertlere sıçramaması için bir şeyler yapılması gereklidir. Kutlu, yapılması gereken iş olarak evden uzaklaşmayı gösterir. “Aile bozulmuşsa ailenin terk edilmesi gerektiğini” savunan ileti şöyle anlatılmıştır:

“...Kısacık geçmişimi düşünüyordum. Ablam evlenmişti. Nasıl bir düğün olduğunu bildiğim için gitmemekte direnmiştim... Ablam gecenin ilerleyen saatlerinde gelinliği ile havuza düştü. Bekli de kendi atladi. Kocası kim bilir nerelerde sürtüyordu... Yolun sonuna yaklaştıkça bir çıkmazda olduğunu git gide kavrayan bir baba... Veysel’le uzun uzun konuşmuş, kıyı boyunca yürümüştük. Ona evden ayrılacağımı söylediğimde hiç şaşırmadı. “Bırak şu şımarık zengin çocuğu numaralarını” falan demedi. Sade içini çekti... “Peki, hayırlısı olsun” dedi...” (YTYS, 2003:66-67-68).

İnsanların toplum içinde yüksek bir yer edinebilmesi için bir gruba katılması gerekir. Çünkü; insan tek başına canla başla çalışsa da bazı şeyleri başaramayabilir. Kutlu, Telemak’tan yapmış olduğu alıntıyla “insanların yükselmesi için bir gruba katılması gerektiğini” savunmuştur. Bu düşüncelerin anlatıldığı ileti şöyledir:

“...Canla başla çalışmak! Yetenekli, değerli olmak. Bunların hepsi boş laf. Hayatta yükselmek istiyor musun? Öyleyse sen de bir şebekeye dahil ol...” (YTYS, 2003:74).

Toplumun genelinde üvey annelerin çocuklarına kötü davrandığı kanaati hakimdir. Yazar, bu düşünce doğrultusundaki iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Arap karı-üvey ana oluyor ya- Nazım’a yapmadığını koymadı. Zaten Ali Usta’nın yularını ele geçirmişti.” (MK, 2002:34).

Toplum, kendi düzenini ayakta tutabilmek için birtakım kurallar koymuştur. Bu kurallara uyulduğu zaman toplum ayakta kalır. Bu kuralların insan hayatının her aşamasını kapsadığının belirtildiği ileti şöyledir:

“...Haram, helal, mekruh, müfsit, mubah, farz, sünnet, müstahsen, mendup, edep, hizmet, hürmet, merhamet, şefkat, sabır, şükür, bid‘at, örf, âdet, gelenek-görenek-mizaç, sayılamayacak kadar kıymet hükmü belli bir denge içinde fert ve cemiyeti çekip çevirir. Öyle ki helaya girme âdabından, sofraya oturma âdabına kadar...(MK, 2002:73).

Kitle iletişim araçları toplumu yönlendiren öğelerin başında gelir. Kutlu’ya göre, toplumu yönlendiren kitle iletişim araçlarından biri olan gazete, gazeteyi oluşturan ekibin istekleri doğrultusunda oluşmamaktadır. Gazete patronları, kendi çıkarları için gazete yazarlarının yazacakları konulara kadar her şeyi gazete yazarlarına telkin etmektedir. Bu da gazetelerin toplumu geliştirmek gibi bir amacının olmadığını ve gazete patronlarına çıkar sağlamak amacıyla olduğunu gösterir. Kutlu, aşağıdaki iletide “gazetelerin çıkar aracı olduğu” düşüncesini şöyle anlatmıştır:

“...Bu gün ne yazıyorsun? Az daha “ Eğer bir gün...” diyecekti. Dünkü yazımın ikinci kısmını efendim. Enflasyon. İyi. Bir hafta hiç siyaset yazma. Ekonomiye devam. Veya sanat. Şu festival için. Nasıl? Olabilir. Anlaştık...” (S, 2004:27).

Kadınların aile hayatında önemli bir yeri vardır. Kutlu’ya göre erkekler, ailenin bütün kararlarını alıyor ya da işlerini yapıyor gibi görünse de o kararlarda ya da işlerde kadının rolü erkeğin rolünden daha fazladır. Çünkü; kadın istediği şeyi erkeğe yaptırabilmektedir. Erkek tabiatından dolayı bütün kararları ya da işleri kendi yapıyormuş gibi göstermektedir. Bu durumdan da hiç bir kadın şikâyetçi değildir. Kutlu, “ailede kadının erkekten daha baskın olduğunu” belirttiği iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Herkes sanır ki bu bizim erkek milleti zart-zurt ederek kendi dediğini yürütür, karıları adam yerine koymaz... Bizim karılar evvel Allah “son söz” ü hiç kimseye komazlar. Görünüşte erkek öndedir. Varsın olsun derler. Hani ele-güne karşı. Eh erkek dediğin de tabiatında var, bir miktar şişinip kabaracak. Kadın bırakır onu kendi haline... Sonunda ne yapar eder erkeği dediğine getirir...” (BÖ, 2006:144-145).

Kutlu, kadının aile hayatında erkekten daha fazla aktif olduğunu, erkeğin “ben merkezli” davranması sonucu bütün işleri kadının yaptığını ise şöyle anlatmıştır:

“...Aile nedir? Bir sorumluluk işte. Her şey kadının tutumuna bağlı. Yükü kadın çekiyor. Allah kadını daha sabırlı, daha dayanıklı yaratmış. Erkek zoru gördü mü sınışıyor. Hayvan belgesellerinde bile böyle. Nedir o aslanların hali. Erkek koca gövdesiyle, yelesiyle şişinip duruyor. Sağa sola kükreyip hava atıyor. Dişisini dölledikten sonra işi bitiyor hayvanın...” (C, 2006:155).

Kadın ve erkek bir aileyi oluşturan önemli iki kişidir. Ölüm gibi insanları birbirinden ayıran acı olayların sonunda kadınların erkeklere göre daha dirençli oldukları görülmektedir. Bu nedenle de kadınların erkeklerden önce dul kalması daha iyidir. Yazar, bu düşünceleri içeren iletisini şöyle sunmuştur:

“...Erkek adam eşinden önce gitmeli. Yaşlı bir erkek eşini kaybedince yetim çocuğa dönüyor; eli iş tutmaz, kendine bakmaz. Oysa kadınlar daha metin ve yalnızlığa dayanıklı... Ama kendilerini ayakta tutuyorlar; birbirlerine dayanıyorlar... Dul erkekler, oğlunun, kızının yanına sığıyor; içi ezik, boynu bükük ver yiyeyim, ser yatayım...” (BÖ, 2006:199).

Köy hayatından şehir hayatına geçildiği zaman kadının ya da erkeğin toplumdaki rollerinde birtakım değişimler olmuştur. Eskiden yemek pişiren ya da çocuğuna bakan kadın yerine para kazanmak için çalışan, hatta fazla mesai yapan bir kadın tipi karşımıza çıkmıştır. Erkek de kadınla aynı kaderi paylaşmış ve çalıştığından dolayı ailesinden uzakta kalmıştır. Bu durum da insanın yabancılaşmasına neden olmuştur. Kutlu, aşağıdaki alıntıda “çalışmanın zorluğunu ve yabancılaşmayı” şöyle anlatmıştır:

“...Çocuğunu başkaları büyütecek, hafta sonları görürsün. Aşını başkaları pişirecek sen verirsin. Karını akşamdan akşama bulursun. Yorgunluktan kemiklerin sızlayacak aldırma. Taksitle al evini, taksitle yaşa. Seni de başkaları yaşıyor inan buna... Onların çocuklar artık oyun oynamayacaklar. Bir dünyanın eşiğindesin. Eğilip eğilip bakıyorsun. Özlemlerin, hasretlerin hasılı her şeyin arkada kaldı. Kalacak umutulacak... Korkulusun, şaşkınsın, yabancısın...” (YAS, 2001:9-10).

İnsanlar, köy yerlerinde geçimlerini sağlayamadıklarından gurbete çıkar. Gurbete çıkan insanların sosyal ilişkilerinde, hayatın zorluğundan dolayı bir zayıflama

olur. Bu da insanı yakın çevresinden, hatta kardeşlerinden uzaklaştırır. Yazar, bu düşünceleri anlatan iletisini şöyle ifade etmiştir:

“...Bizi sorarsan dokuz kardaştık. Hangi birimize yetecek dört parça tarla. Evlenmeye çıksan bir belâ, çıkmasan iki. Çıkarı gurbete düşmek oldu. Sonrası tuz gibi dağıldık, un-ufak olduk...” (YAS, 2001:25).

Toplumsal değerlerin zaman geçtikçe yozlaştığı bir gerçektir. Eski bayramlarda eş dost ziyareti yapılırken, günümüz bayramlarında tatil beldelerine gidilmektedir. Yazar, aşağıdaki iletisinde bu durumu şöyle anlatmıştır:

“...Eğlenebiliyor musunuz? Efendim görüyorsunuz burada güneş gayet iyi. Bayramda kaçıp birkaç gün dinlenmeye geldik. Bayram bulunduğumuz yerde niçin geçirmediniz. Eeee... Günlerin yorgunluğu var. Sonra çok kalabalık oluyor. Akrabalar, misafirler, birkaç günlük tatil de berbat oluyor...” (YAS, 2001:57).

Toplumsal duyarsızlaşmanın insanlar üzerinde gittikçe artması üzücü bir gerçektir. İnsanların kendilerini hayata getiren, büyüten ebeveynlerin ölümlerinde de bir duyarsızlık göstermesi Kutlu'nun dikkatini çekmiştir. Kutlu, bu durumdan hoşnutsuzluğunu belirttiği iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Görevliler ölen insanların yakınlarını (oğlunu-kızını) tatil yerlerinde bularak vefat haberini verdiklerinde hep aynı cevabı aldılar: “Morga koyun, beklesin. Biz tatil dönüşü cenazeyi teslim alırız.” Anladınız değil mi? Tatili kimse bölemez, kimse engelleyemez. Ölüm bile...” (MM, 2006:69).

Geleceğe umutla bakan toplumların geleceklerinin daha aydınlık olacağı bir gerçektir. Bu nedenle, toplumların geleceğe umutla bakılması gerekir. Fakat; Kutlu, toplumdaki bozukluğun ne olursa olsun düzelmeyeceğini söylemektedir. Bu da insanın umudunu kırmaktadır. Toplumsal bozulmanın düzelmeyeceği iletisi şöyledir:

“...Çok özür dilerim, yani konuşacak birini buldu mu. Çok özür dilerim, yani konuşacak kimse kalmadı. Ben diyorum ki artık bozuldu. Yani hangi parti gelirse gelsin, bozuktur gider...” (YAS, 2001:80).

1.3. Ahlâkî Gelişimi Destekleyen İletiler

Mustafa Kutlu, toplumdaki ya da bireydeki çöküşün sebebini ahlâkî değerlerden uzaklaşmaya bağlar. Ahlâkî gelişimi destekleyen iletilere şu örnekler verilebilir:

Kutlu, özellikle ‘Yoksulluk İçimizde’ isimli hikâye kitabının Levha II isimli kısmında Ataullah İskenderî’nin Hikem-i Ataiye’sinden ilham ile yazmış olduğu bölümde bir ahlâk dersi verir. Bu ahlâk dersinde insanın kötü durumlarla karşılaştığı zaman neler yapması gerektiği, insandan bir şey alındığı zaman kendisi için yararına olacağı gibi konular hakkında bilgiler sunmaktadır. Yazar, bu düşünceleri içeren iletisini şöyle ifade etmiştir:

“Talep şan değildir. Rız ol, şan da senin, nam da senin. Varlığını bilinmezlik toprağına göm. Gömülmeyen şey nabit olmaz... Eşyadan eşyaya seyahat edip durma. Kendine uzaktan bakmayı öğren. Bir dolap beygirine benziyorsun. Öyle ahmak, öyle hüznün verici. Hicret ve niyetin kimin için? Bir gece yarısı uyandıığında yatağından kalk, şöyle yıldızlara bir bak. Düşün!...Mademki içinde bulunduğun yer, konuştuğun kimse sana feyz vermiyor; terke mani olan ne? Ölüme ağlama. Kalbe bak... Melal içindesin. Yoksul olduğunı düşünüyorsun. Ne ki senden alınmıştır, o senin hayrınadır... ” (Yİ, 2000:15).

İnsanın en büyük düşmanı kendisidir, yani nefsidir. İnsanın başına gelen kötü durumların temelinde de nefis vardır. Nefis, her zaman insana doğru olmayanı telkin eder. Bu nedenle de insanın nefsinin tersi yönde hareket etmesi gerekir. Kutlu, ‘Arka Kapak Yazıları’ adlı hikâyesinde, Ataullah İskenderî’nin Hikem-i Ataiye’sinden ilham ile yazmış olduğu aşağıdaki iletide, nefsin kötülüğünü vurgulamıştır:

“...Her türlü günah ve şehvetin temeli ve kaynağı nefisten rızı olmaktır. Her türlü itaat, yakaza ve iffetin kaynağı ise ondan rızı olmamaktır... İki şeyden birini tercih edeceğin zaman, bunlardan nefisine ağır geleni seç, onu yap. Çünkü nefse ancak hak ve doğru olan şey ağır gelir... ” (AY, 2000:72-73).

Kutlu’ya göre, insanların gönül zenginliğine önem vermesi gerekir. İnsanın gönül zenginliği yanında, maddi zenginlik bir hiçtir. Yazar, bu düşünceleri savunan iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Çok zengin olmuştu... Bu çarşı bir tek zenginlik görmüştü: Gönül zenginliği...” (Yİ, 2000:85).

Ahlâk, toplum düzenini korumada çok önemli bir yere sahiptir. Bir toplum her noktada bitmiş olsa da ahlâkî unsurlar, o toplumun çöküşünü engelleyebilir ya da geciktirebilir. Aşağıdaki ileti de toplum düzeninin bozulmasına rağmen ahlâkın, bitmiş olan toplumu ayakta tuttuğunu, bu nedenle ahlâka önem verilmesi gerektiği anlatılmıştır:

“...O âhenk ve hiyerarşi, o düzen değişmiş, pörsümüş, bozulmuş, bin bir yerinden yaralanmış âdeta delik-deşik edilmiştir... Ferdi de, aileyi de, cemiyeti de hâlâ yıpranmamış dediğimiz o ahlâk ayakta tutmaktadır...” (MK, 2002:75).

İnsanların verdikleri sözleri yerine getirmesi gerekir. İnsanlar, vermiş oldukları sözleri yerine getirmezse doğruluktan çıkmış olur. Kutlu, aşağıdaki alıntıda “sözlerini tutmayan insanların kötü duruma düşeceğini” belirtmektedir:

“...“Bu defa kuyular açılıyor, kesin sözünü aldım” diyerek yine köylülerin oylarını topluyordu... Verilen söz bir tutulmaz, iki tutulmaz, üçüncüsünde dönüp sahibini çarpar...” (MK, 2002:164).

1.4. Dinî Gelişimi Destekleyen İletiler

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde dinî gelişimi destekleyen iletilerle sıkça karşılaşılmaktadır. Çünkü; Kutlu, toplumsal yozlaşmayı dinî ve ahlâkî değerlerden uzaklaşmaya bağlamaktadır. Dinî gelişimi destekleyen iletilere şu örnekler verilebilir:

Tövbe, işlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme (TDK, 2005:2001) olarak tanımlanabilir. Allah'ın kuluna tövbe etme fırsatı vermesi sonsuz rahmetinin bir ifadesidir. Çünkü; Allah, kullarının işledikleri günahlar yüzünden onları hemen cezalandırmamakta, bağışlanma dilemeleri için zaman vermekte ve rahmet kapısını günün her anında açık tutmaktadır. Bu nedenle, Kuran'ın birçok yerinde de tövbeyle ilgili ayetler bulunmaktadır. Kutlu, “ölmeden önce insanın tövbe etmesi” gerektiğini vurguladığı iletisini şöyle anlatmaktadır:

“...Dünya sûretlerinin bulaştığı ayna nasıl parlar? Huzura girmeden önce tevbe sularında yıkan...” (Yİ, 2000:15).

İnsanların helâle ve harama önem vermesi gerekir. Helâl olan şeyleri yapması gerekirken haram olan şeyleri yapmaması gerekir. Yazar, insanların dinî açıdan çok bozulduğunu, helalin ve haramın kimse tarafından bilinmediğini Hz. Muhammet’in bir hadisinden yaptığı alıntıyla şöyle sunmuştur:

“... “Öyle bir zaman gelecek ki, insanlar kazançlarının helâl mi, haram mı olduğuna bakmayacaklar artık” şeklinde bir hadis-i şerif vardır...” (S, 2004:20)

İnsanların bir iş yapmadan önce yaptığı işin farkında olması ve o işi niçin yaptığını bilmesi gerekir. Yaptığımız işe inanmıyorsak boşuna uğraşmaktan başka bir iş yapmamışızdır. “İnanmanın, dinî vecibeleri yerine getirmekten daha önemli olduğunu ve inanmadan hiçbir dinî vecibenin yerine getirilemeyeceğinin” anlatıldığı ileti şöyledir:

“... Sahi mi? Öğretir misin? Ne sandın ya! İstersen hemen öğretirim. Allah’a inanıyor musun? İlhan gözünü kırpmadan, göğsünü gere gere cevaplıyor. İnanıyorum, hem de çok. İyi. Şimdi bak, şöyle güzel bir abdest alalım seninle...” (YTYS, 2003:36).

Bazı insanlar, hayatlarının büyük bir bölümünün günlük hayatın akışı içinde tesadüfler neticesinde geliştiğini zanneder. Bu nedenle, insanlar yapıp ettiklerine dine uygunluk açısından dikkat etmez. Fakat; hayatımızı geçirdiğimiz dünya bir imtihan yeridir. Hayatın günlük yaşamdan ibaret olmadığının ve dünyanın bir imtihan yeri olduğunun doğrudan sunulduğu ileti şöyle anlatılmıştır:

“...Hayatın indirimli satışlardan bir süveter almaktan öte mânaları olduğunu nereden bilecek. Sahi hayatın bu sıcaaktan civıymış asfaltlarda benzin kuyruğuna dadanmış arabalardan başka mânası yok mu?...Çoğu kez “Burada hayat yok” der geçeriz. Süheylâ işte söylüyorum hayat bir imtihandır.” (Yİ, 2000:25).

Kutlu, dünyanın bir imtihan yeri olduğu ve ahiretin varlığı konularındaki başka bir iletisini ise karşılıklı konuşma tarzıyla şöyle ifade etmiştir.

“- Evet “şimdi” yi konuşalım.

-Ben hayatın bir imtihan olduğuna inanıyorum. Yeniden dirilişe, öbür dünyaya inanıyorum...” (Yİ, 2000:62).

İnsanlar, iç huzursuzluğun hakim olduğu durumlarda dine yönelir. Çünkü; din, insanın sıkıntılara katlanmasında önemli bir fonksiyona sahiptir. Yazar, aşağıdaki alıntıda Süheylâ'nın dinî duygulardan uzak yaşamında, huzursuzluğun ortaya çıkmasıyla Süheylâ'yı dinî duygular içerisine yönlendirerek insanların aciz durumlarda dine yönelmesi gerektiğini anlatmıştır:

“...Süheylâ bu tutumundan aldığı gizli zevki kendi kendine itiraf etmekten çekinmiyordu. Ne zaman ki sokakta bir eski okul veya iş arkadaşına raslıyordu. Yerlere kadar uzanan geniş mantosu, alnını çevreleyen uzun başörtüsü ile gülererek yaklaşıyor, muhatabının şaşırın ve irileşen gözlerinin tâ içerisine kadar keyifle bakıyordu... Müslüman oldum! diyordu...” (Yİ, 2000:45).

İnsanlar, sıkıntılı zamanlarında dinî öğelere daha fazla değer verir. Örneğin; hiç iş yapamayan bir esnafın, iş yapan bir esnaftan dinî noktalarda daha duyarlı olduğu söylenebilir. ‘Rüzgarlı Pazar’ adlı hikâyede ise Duran'ın iş yapamadığı zaman melekleri görmesi ve rahatlaması dinî açıdan önemli bir iletidir. Kutlu, “huzursuzluğun olduğu zamanlarda dinî duyguların daha ağır bastığını” şöyle anlatmıştır:

“...-Peki ne zaman görüyorsun.

-Ben görmüyorum...Onlar görünüyor...Hani satış olmuyor, cepte para yok, karanlık basıyor...Beni sıkıntı alıyor, şimdi ne olacak, eve gidince annem paraları soracak, ama yok, hiç para yok...İşte böyle anlarda çıkıyorlar. Onlar görününce her bir sıkıntı yok oluyor. Öyle hoş öyle güzel ki...” (RP, 2004:48).

Allah korkusunu içinde bulunduran bir insan, kendisine ve topluma zarar vermez. Allah korkusu olmayan bir insan ise “ben merkezli” düşünmekten kendini alamaz. Ben merkezli düşünen insan ise toplumsan soyutlanarak yabancılaşır. Kutlu, toplumda Allah korkusunun unutulduğunu ve Allah korkusunu unutan insanların insanları aldattığını, sadece kendileri için yaşayan bireyler olduğunu, fitnenin vücutlarında kol gezdiğini ve bu insanların toplumdaki görevlerinin sadece para yemek olduğunu vurguladığı iletisini ise şöyle anlatmıştır:

“...O yapışkan örümcek ağı. Gitar sesi, dudak boyası... Fitne vücuda adım adım yayılmaktadır. Toprağın üzeri asfaltla kaplanmalı... Peki sizin rolünüz nedir. Para yiyorum...Aranızda, Allah korkusunu duyan var mı?...Onu unuttuk, ne mutlu bize onu unuttuk...” (Yİ, 2000:73-74).

Kutlu’ya göre, insanların her zaman günlük yaşamla ilişkili sohbetler yapmaması, bazen de hayatı sorgulayan sohbetler yapması gerekir. Aşağıdaki alıntıda, günlük yaşamın dışında da sohbetler yapılması gerektiği ve bu sohbetlerin de insanın niçin yaşadığını ve neye inanıp neye inanmadığını sorgulayan sohbetler olması gerektiği vurgulanmıştır:

“...Ona nasıl ve ne için yaşadığını, neye inanıp neye inanmadığını sormalı mı? Onunla birgün mutlaka konuşacak ve bu konuşma her zaman olduğu gibi yeni alınmış bir palto üzerine olmayacak...” (YTYS, 2003:23).

İnsanlar, alışageldikleri yaşantıdan başka bir yaşantı içerisine girdikleri zaman bazı tavizler verebilir. Yazar, “siyasetin insandan dinî noktada bazı tavizler kopardığını” anlattığı iletisini şöyle sunmuştur:

“...Neslihan Hanım o yıllarda henüz başını açmamıştı. Yani Avukat Yunus Bey henüz siyasete girmemişti... Neslihan Hanım’ın kokteyllerde boy göstermesi icap etti...” (YTYS, 2003:63).

İnsanların ezan okunduğu zaman ezanı dinlemesi, dinî ve kültürel açıdan önemlidir. Aşağıdaki iletide de ezan vakti küfreden birinin engellenmeye çalışılmasıyla dinî ve ahlakî açıdan önemli olan “ezan vakti konuşmama” vurgulanmaya çalışılmıştır:

“...Hadi küfretme, küfretme. Bak ezan okunuyor...” (BB, 2003:12).

Kuran’ın para karşılığı okunmaması, gönül rızasıyla okunması gerekir. Fakat; günümüz insanı para karşılığı Kuran okutabilmekte ve okuyabilmektedir. Yazar, bu durumu eleştirerek “Kuran’ın para karşılığı okunmaması” gerektiğini belirttiği iletisini şöyle sunmuştur:

“...Hafızlığı kolaydı Süleyman. Bak, diyorum Süleyman; hafızlık geçim yolu değil. Para ile Kur’ân-ı Kerîm okunmaz. Bunu kulağına küpe et...” (BB, 2003:41).

İnsanlar, çaresiz oldukları dönemlerde intihar gibi toplumun ya da dinin istemediği davranışlar yapabilmektedir. İnsanların dinî açıdan gelişimine yardımcı olabilecek olan din görevlilerinin intihar gibi istenmedik bir davranış gerçekleştirmesi diğer insanlara örnek olması açısından kötü bir davranıştır. Yazar, din görevlisi olan birinin intihar etmesini, dinî kavramlardan olan “haram” kelimesiyle kınayarak “intihar etmenin yanlış bir şey olduğunu” şöyle ifade etmiştir:

“...Madem dönüp bir kez olsun bakmıyor, bundan geri bana yaşamak haram oldu. Böyle söyleyip dinimizin yasakladığı bir işi işledi. Kendini minareden aşağıya bıraktı... Sonunda bir çift sürmeli göz uğruna kendini minareden atan müezzin olur mu? Haram bu, haram...” (HVT, 2003:45-50).

Din adamlarının görevlerinden biri, insanın kişisel gelişimini desteklemek ve onu doğru yola sevk etmektir. İçki gibi insanın hayatını olumsuz yönden etkileyen alışkanlıkları ortadan kaldırmada din adamlarının da bir şeyler yapması gerekir. Yazar, aşağıdaki iletide bir din adamını, içki içen bir adamın içkiyi bırakmasına yardımcı kılmakla din adamlarının insanın kişisel gelişimini desteklemesini istemiştir:

“...Meğerse Efendi’ye gidiyorlarmış... Evladım dedi, içme artık. Bak çocuk çocuğun da perişan olmuş, niyet et, Cenab-ı Hakk’a sığın, niyet et... Yahu bana orada abdest aldırıldılar...” (S, 2004:62-63).

İslamiyet bir hoşgörü dinidir. Müslümanların diğer insanların yaptıkları, ibadete aykırı durumları anlamadan insanlara müdahale etmemesi; hatta müdahale etme isteğinin olmaması gerekir. Kutlu, ‘Yokuşa Akan Sular’ adlı hikâyesinde oruç tutmayan birine Seydali aracılığıyla tepkisini dile getirerek “oruç tutmama sebebinin anlamadan” oruç tutmayan insanı yargılamıştır. Orucun tutulması gerektiğini vurgulayan ileti şöyle sunulmuştur:

“...Seydali adamdan önce adamın ağzındaki sigarayı fark etti. İçini çekti, sonra aniden parladı: Eşek kadar herif hele... Gündüz gözü âşikâr oruç yemede. Tövbe tövbe, mübarek günde ağzımızı bozduracak...” (YAS, 2001:38-39).

Kur’ân-ı Kerîm’in birçok yerinde Allah’a, peygambere ve ulu’l-emr’e itaat edilmesi hususunda çeşitli ayetler vardır. Kutlu, Nisa sûresinin 59. ayetinin baş

kısından yapmış olduğu alıntıyı bir din görevlisi aracılığıyla okurlarına sunarak Allah'a, peygambere ve Ulu'l-Emr'e itaat edilmesi gerektiğini ve Ulu'l-Emr'in ne olduğunu şöyle anlatmıştır:

"... "Ey! İnsanlar Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin" ...Muhterem cemaat Ulul-emr'e itaat gereklidir. Nedir Ulul-emr?... "Sizden buyruk sahibi olanlar..." (YAS, 2001:83).

Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerinde "Allah'ın her şeye gücü yettiği" hususunda çeşitli ayetler vardır. Kutlu, bu ayetlerin vermiş olduğu "Allah'ın her şeye gücünün yettiği" ni, yani her şeyin Allah'ın isteği ve izni çerçevesinde gerçekteğini anlattığı iletisini kendi cümleleriyle şöyle ifade etmiştir:

"...Cenab-ı Hak buna bir bol rızık vermiş tarife gelmez... Cenab-ı Hakk'ın izni olmaksızın yeryüzünde bir yaprak dahi kıpırdamaz..." (MM, 2006:87).

Dua etmek ya da dua almak inananlar için çok önemlidir. Çünkü; insanlar dua aracılığıyla isteklerini Allah'tan ister. Kutlu ise duanın maddi şeylere tercih edildiği bir olayı okurlarına sunarak duanın önemini vurgulamıştır. Bu düşünceleri içeren ileti şöyle anlatılmıştır:

"...Bak şimdi sana borcunu nasıl ödeyeceğini anlatayım. Ümit'le gidiyorsunuz. İstanbul'a varıncaya kadar durmaksızın bana dua edeceksin. Bende günah çok... Nasıl sıyrılacağız. Senin gibi ağzı dualı adamlar sayesinde... Bir müslümanın bir müslümana duası para ile alınmaz, ölçülmez..." (MM, 2006:133).

Dinî açıdan, insanların bir işe başlamadan önce Allah'ın adını anması gerekir. Çünkü; Allah'ın adının anılmasıyla başlanılan işlerde bir kolaylık olur. "Besmele ile başlanmayan her iş güdüktür, sonu gelmez"⁷ hadisi de besmelenin işleri kolaylaştıran bir özelliğinin olduğunu belirtmesi bakımından önemlidir. Kutlu da kahramanına bir işe başlamadan önce besmele çekirtmiş, böylelikle kahramanının işi kolaylaşmıştır. Kutlu, "insanların işlerine başlamadan önce Allah'ın adının anmaları gerektiğini" belirttiği iletisini şöyle sunmuştur:

---

⁷ <http://diyanet7.diyanet.gov.tr/turkish/sureliyayinoku.asp?sayfa=9&sayi=1> (08/08/07)

“...Besmeleyi çekip elime tükürdüm. Kazmayı kaptığımda üzerime bir çeviklik, bir yavuzluk yapışmıştı...” (BÖ, 2006:34).

Kuran-ı Kerim’in birçok ayetinde⁸ “dünya hayatının bir oyundan ibaret olduğu” anlatılmaktadır. Bu nedenle, bu dünyanın bir geçiş yeri olarak değerlendirilmesi ve bu dünyada insanlara verilen şeylerin geçim vasıtası-debdebesi olarak algılanması gerekir. Kutlu, bu düşüncelerin içinde yer aldığı iletisini bir din görevlisinin ağzından, ayetlerden alıntılar yaparak şöyle ifade etmiştir:

“...Enam süresi otuz ikinci âyette buyuruluyor ki: “ Dünya hayatı sadece bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Âhiret yurdu sakınanlar için daha hayırlıdır.”...Aziz cemaat, bakınız mesele Kasas suresi altmışıncı âyette daha açıklık kazanıyor. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: “ Size verilen şeyler dünya hayatının geçim vasıtası ve debdebesidir. Allah katında olanlar ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Buna hâlâ aklınız ermeyecek mi?”...Sonra bir çetin muhasebe başlıyor. Nedir ulan Şemsettin, şu üç günlük dünyadan alıp-veremediğin, nedir? ...Bu yıl için seçimde adaylığı değil Hacca niyet et...” (TÖ, 2004:64-65).

Bazen yaptıklarımızın karşılığını almak için sabırla beklemeliyiz. Çünkü; “Ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir”⁹ ayetinde anlatıldığı gibi bazı işlerin mükafatını sabredenler alır. Oruç da sabredildikten sonra mükâfatı alınan ibadetlerden biridir. Kutlu; bu düşünceleri içeren iletisini şöyle anlatmıştır:

“...“Sabredenlere hesapsız ecirler verilecektir” müjdesi ile müjdelenmiş olanlar meleklerle birlikte iftar sofrasına oturuyorlar...” (AY, 2000: 49).

1.5. Ekonomik Gelişimi Destekleyen İletiler

Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde ekonomik gelişimi destekleyen iletilere fazla yer vermediği görülür. Çünkü; ahlâkî, dinî ve toplumsal açıdan birey ya da toplum gelişirse ekonomik açıdan da gelişir. Ekonomik gelişimi destekleyen iletilere şu örnekler verilebilir:

---

⁸ Bu ayetler şunlardır: En’am 32, Ankebut 64, Muhammed 36, Hadid 30

⁹ Zümer 10

Kutlu, özellikle ‘Ya Tahammül Ya Sefer’ isimli hikâye kitabında Asım Bey’in iktisat profesörü olmasından yararlanarak Asım Bey’in ağzından ekonomi hakkındaki görüşlerini okura sunmuştur. Kutlu, “Ortak Pazar’ın Türkiye’ye üçüncü dünya ülkeleri gibi de davranmadığını” belirttiği iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Türkiye Ortak Pazar’la bütünleşmeyi bir hükümet politikası olarak benimsemiştir...Ortak Pazar Türkiye’ye anlaşmayla belirlenen hükümleri uygulamamakta, hatta üçüncü ülkeleri Türkiye’ye tercih etmektedir...” (YTYS, 2003:76-77).

Türkiye’nin kalkınması için emek yoğunluğu çok olan işlerin yapılması gerekir. Çünkü; Türkiye’de sermaye az, emek çoktur. Kutlu, bu düşünceleri içeren iletisini şöyle sunmuştur:

“...Türkiye’de emek, sermayeye nazaran bol ve ucuzdur. Bu sebeple kalkınmada emek yoğun tekniklere önem verilmeli, tarım, tarıma dayalı sanayi, el sanatları ve küçük sanayi geliştirilmelidir...” (YTYS, 2003:78).

İnsanlar paralarını reel ekonomi içinde değerlendirmezse, o paranın topluma bir faydası olmaz. Çünkü; para, sermayeye dönüşüp iş yapabilecek bir konuma gelmeyerek istihdam yaratmamıştır. Bu nedenle insanların faiz ya da bankacılık gibi istihdam yaratmayan işlere paralarını yatırmaması gerekir. Kutlu, “faizin ve bankacılığın reel ekonomiyi spekülasyonlarla ortadan kaldırdığını ve bu nedenle yatırımların geciktiğini ya da yapılamadığını” belirttiği iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Faiz oranlarının serbest bırakılması bankalarda ve bankerlerde büyük fonlar birikmesine yol açmıştır. Fakat bu fonlar yatırımlara değil kısa sürede büyük kâr getiren işlere veya spekülasyonlara yönelmiştir. Kredi maliyeti yükselmiş işletmelerin finansman ihtiyacı darboğaza girmiştir...” (YTYS, 2003:80).

Sorunlar, çok boyutlu ve karmaşık yapılar olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle, bir sorunu tek boyutlu bir yapı olarak düşünmek yanlıştır. Yazar, aşağıdaki iletide çok para harcanarak yapılan bir sarayı toplumsal ve dinî açıdan değerlendirerek, insanların sorunlar karşısında çok boyutlu düşünmesi gerektiğini vurgulamıştır:

“...Bu sarayı halkın parası ile yaptırıyorsan; bil ki bu bir zulümdür. Yok kendi paran ile yaptırıyorsan israftır...” (S, 2004:19).

Kutlu’ya göre bir ülkenin ekonomik problemlerinin başında enflasyon gelmektedir. Kutlu, ‘Sır’ adlı hikâyesinde enflasyonun meydana getirdiği temel problemleri şöyle ifade etmiştir:

“...Enflasyon fiyat mekanizmasının etkin kaynak dağılımı işlevini bozmakta ve ekonomide kaynak dağılımında etkinlik önemli ölçüde azalmaktadır. Enflasyon nedeniyle Türk parası tasarruf aracı olmaktan giderek çıkmaktadır. Enflasyonun yarattığı belirsizlik –İyi ki altını çizdin efendi, nerde var açıklık ki, burada belirsizlik olsun; sen önce makalene buradan başlayacaktın kuzum - faiz hadlerinin enflasyon nedeniyle yükselmesi, özel sektör yatırımlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Enflasyon gelir dağılımını orta direk aleyhine olarak bozmakta ve vergi dışı kalan spekülâtif gelirlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır...” (S, 2004:40-41).

Bankalar paraya hükmeden kurumlardır. Bankalardaki paralar ise toplumun bankalara yatırdıklarından başka bir şey değildir. Kutlu, bankaların para basmak gibi bir işlevinin olmadığını, yalnızca kredi yaratan bir kurumlar olduğunu, para gücüyle de topluma hükmettiğini ve kapitalizmin kalesi olduğunu belirttiği düşüncelerini bir banka şefine söyleterek okuyucusunu bankalar hakkında bilgilendirmeye çalışmıştır. Kutlu, bu düşünceleri içeren iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Banka kapitalizmin kalbidir... Hadi kalbi değilse de kalesidir...Kapitalizm denilen nane konsantre sermaye gücünün topluma hükmetmesi...Bankalar para basmaz, kredi yaratırlar...” (C, 2006:20-21).

1.6. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler

Ulusal duygu ve düşünceler çocuk edebiyatı ürünlerinde işlenmesi gereken iletilerdendir. Çünkü; insan her şeyden önce içinde yaşadığı ulusun bir ferdidir. Kutlu’nun da hikâyelerinde ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletilere yer verdiği görülmektedir. Ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletilere şu örnekler verilebilir:

Bir ulusun; vatan sevgisi, dil sevgisi gibi manevi duygularının gelişmişliği ulus için çok önemlidir. Manevî açıdan gelişmemiş olan uluslar, başka ulusların etkisi altına girebilir. Bu nedenle, bir ulusun başka bir ulusun etkisine girmemesi için (Tam bağımsızlık için) kendi manevî duygularına sahip çıkması ve bu duygularını geliştirmesi gerekir. Türk ulusunun manevî değerleri de Türk-İslâm ruhunda gizlidir. Kutlu, aşağıdaki iletide Anadolu insanının kurtuluş savaşı cephesinde galip geldiğini; fakat Anadolu'da maneviyat savaşının henüz yapılmadığını ve Türk-İslâm ruhunun bu topraklara hakim olması gerektiğini vurgulamıştır:

“...Anadolu'nun kurtuluş savaşı ruh cephesinde henüz yapılmadı... Henüz yerlerde sürünen Türk-İslâm ruhunu tutup da kaldıracak olan irade... millî hayat mazinin derinliklerinden gelerek istikbale doğru akan bir nehir gibidir... Duygu ve ideal sahasında sahipsiz bırakılmış Anadolu çocuklarını, Anadolu'nun yanık bağrında bir bayrak altında toplanmaya çağırıyoruz...” (YTYS, 2003:83).

Bir iş yapılmaya karar verildiği zaman, yapılan işin toplumu şekillendiren değerlerle yoğrulması gerekir. Kutlu, aşağıdaki iletide millî kültürü içselleştirmiş bir insanın düşüncelerini aktararak, “insanın bir iş yaparken millî kültüre müracaat etmesi” gerektiğini anlatmıştır:

“...Şimdi biz ne yapacağız yayınevi olarak, memleketin fikir namusuna, düşünce dünyasına yönelen çabalarımızla, eee, şey, şey yapacağız. Bu işi millî kültür bazına oturtmaya, yemek meselemizin ilmî bakımdan halline çalışacağız. Çalışırken de önce kendi yemek kültürümüze döneceğiz. Şimdi bakalım piyasadaki yemek kitaplarına. Bunların hemen hepsi yabancı dillerden tercümedir...” (YTYS, 2003:90-91).

İnsanlar, kendi kültürel değerlerini özümledikten sonra evrensel değerleri daha kolay anlayabilir. “Kültür gibi bizi biz yapan değerleri içselleştirdikten sonra evrensel değerlere yönelmemiz gerektiğinin” vurgulandığı ileti ise şöyledir:

“...Medeniyetimizi oluşturan manevi dinamiklerin dışa dönük zâhiri bir zenginlik ve gösterişi değil; içedönük bir derinlik ve yüceliği hedef aldığını söyleyebiliriz. Bu bir bakıma zâhire nisbetle bâtını kıymetli kılar. İlkeler böyle belirlenince medeniyet unsurları da bu ilkelerden neşet eden nisbetlere, gelişmelere, biçimlere ulaşır...” (MK, 2002: 72).

İnsanlar kültürel değerlerine sahip çıktıkça gelişir. Fakat; günümüz insanının kültürel değerlere sahip çıkmak yerine kültürel değerleri küçümsediği görülmektedir. Kutlu, bu düşünceleri içeren iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Masallara düşman oldular, folklor ölmüştü, şifalı bitkiler “kocakarı ilacı” diye alay konusu edildi. Sözün özü eski dünya, eski günler pılını pırtısını toplayıp hayatımızdan çekip gitti. Geriye dönüp bakmak günahı sanki, sanki biri gayriihtiyari geriye dönüp baksa taş kesilecek, donacaktı...” (HVT, 2003:25).

Masallar, sözlü kültür unsurlarının başında gelir. Kültür ise ulusları ulus yapan değerlerin başında gelir. Bu nedenle, ulus fertlerinin masallara önem vermesi gerekmektedir. Kültürel değerler, insanların hayatından çıktığı zaman birtakım olumsuzluklar olabilir. Kutlu, aşağıdaki alıntıda kültürel değerlerimizden biri olan masalların hayatımızdan çıkmasıyla oluşan olumsuzlukları anlatarak, “kültürel değerlerin hayatımızdan çıkmaması” gerektiğini belirtmiştir:

“...Masallara boş verdiğimiz günden bu yana rüya göremez olduk. İp koptu, zaman uçtu, hayat köşe-bucak bir yerlere saklandı. Uykularımız kâbuslarla donatıldı...” (HVT, 2003:27).

Ulusal bağımsızlığın tehlikeye düştüğü zamanlarda ulus fertlerinin birtakım fedakârlıklarda bulunması gerekir. Kutlu ise yaşlı bir adama kızının çeyizindeki bazı elbiseleri ihtiyacı olan bir askere verdirterek, zor günler yaşayabilecek olan ulusun fertlerine ulus için fedakârlığı içselleştirmeye çalışmıştır. Bu düşüncelerin savunulduğu ileti ise şöyle anlatılmıştır:

“...Üstümüz başımız dökülüyor, hava serinden soğuğa çalacak, hâlâ kışlık giysi vermediler... Kamburu çıkmış, sakallı, zayıf, yaşlı bir adam. Elinde bir bohça... Bu benim kızın çeyizinden kalmadır. Kızım öldü. Çeyizi sandıkta basılı kaldı... Bir işe yarasın... Bohçada bir ihram, bir de keçe yelek var. İhramı kes bacaklarına ayaklarına dola. Keçe yelek incedir alttan giyersin. Önümüz kış, unutma. Hadi kazanız mübarek olsun...” (MM, 2006:146-147).

İnsanların ulusunu ya da devletini zor durumda bırakacak davranışları yapmaması, gerektiğinde ulusuna ya da devletine yardım etmesi veya fedakârlıkta

bulunması ulusu için önemlidir. Kutlu, aşağıdaki iletide ulusunu ya da devletini zor durumda bırakmamak için vatanını terk eden iki nişanlıyı anlatarak, “ulus ya da devlet için gerektiğinde fedakârlık yapılması” gerektiğini vurgulamıştır:

“...Şimdi baktım ki memleket benim yüzümden hayli karıştı, dedim kızı kaçırayım, biz ortadan kaybolursak belki Türkiye kurtulur dedim, hemen bu fikrimi kıza açtım. O da vatansever bir kızmış doğrusu. Madem dedi işin bir ucu ülke sorunlarına bağlanıyor, peki kaçalım dedi. Türkî cumhuriyetlere mal götüren bir tır şoförü arkadaş var...” (HVT, 2003:82).

Kültürü oluşturan unsurların en önemlilerinden biri de dildir. Dil canlı bir varlık olduğundan dilde bazen bozulmalar olabilir. Fakat, bu bozulmaların önlenmesi gerekir. Kutlu, “dildeki bozulmaların Millî Eğitim tarafından düzeltilemeyeceğini” belirttiği iletisini şöyle anlatmıştır:

“...Dil meselesi... Dil nâmustur... diye nasıl kükrerdi. Millî Eğitim’de iken buna çok çalışmıştı doğrusu. Elinden geleni geri koymamıştı. Şûralar falan toplanmıştı... Bunlarla bir yere varılmaz. Lakin varılamayacağını çok geç anlamıştı...” (S, 2004:34).

Yazarların eserlerini oluştururken Yazım Kılavuzu’na bakması gerekir. Çünkü; yazarlar, bazı kelimelerin yazımını bilmeyebilir. Eğer, yazarlar kelimeleri yanlış yazıyorsa toplum o kelimenin yazımını yanlış bir şekilde kullanabilir. Kutlu, “yazarların Yazım Kılavuzu’na bakmadan yazılarını oluşturduğunu” belirttiği ve bu durumdan rahatsız olduğunu anlattığı iletisini şöyle ifade etmiştir:

“...Bugün Türk ekonomisinin karşılaştığı temel sorun hızını gittikçe arttırarak – Çift “t” mi, yoksa tek “t” mi? Başmakale yazarları artık “İmlâ lugati” ne bile bakmıyorlar anlaşılabilir- devam eden enflasyondur...” (S, 2004:40).

Yabancı bir kelime dilimizde kullanılmaya başlanmadan önce Türkçesinin bulunup halkın anlayacağı bir şekilde kullanılması ve yaygınlaştırılması gerekir. Kutlu, ‘Yokuşa Akan Sular’ adlı hikâyesinde Türkçe olmayan “referandum” kelimesini anlamayan, hatta okuyamayan Seydali vasıtasıyla bu durumdan rahatsızlığını dile getirerek, “kelimelerin Türkçesinin kullanılması” gerektiğini şöyle anlatmıştır:

“...Re!...Re!...Refe!...Ne diyor, hele okusana yahu ne demekte. Re-fe-ran...Ulan oğlum düzgün oku şunu...Patlama Müslüman sökecem şimdi. Referan... Referandum. Eeee... Referandum. Ne Okudum ya canım. Refe, refe...hay Allah. Türkçe desene gurban, Türkçesini... Gavurca herhal ki sökemedik. Seydali yazıya da, yazana da adamakıllı bozulmuştu...” (YAS, 2001:39).

1.7 Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde, doğrudan evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen iletilere rastlanmamıştır. Fakat; kişisel, toplumsal, ahlâkî, dinî, ekonomik ve ulusal düşüncenin gelişimini destekleme amaçlı oluşturulan iletilerden evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen iletiler anlaşılabilir. Evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen iletilere şu örnekler verilebilir:

Sosyal yardım, tüm insanlığın ortak değerlerindedir. Çünkü; sosyal yardım tarihin her çağında ve her toplulukta insanlar arasında var olmuştur. Bu nedenle, sosyal yardımın evrensel bir özelliği vardır. Kutlu ‘Mavi Kuş’ adlı hikâyesinde Kenan’a sokakta kalmışlara yardım ettirerek insanların bu konuda daha duyarlı hale gelmesini sağlamıştır. Aşağıdaki alıntıda bu düşünce şöyle ifade edilmiştir:

“...O zaman Kenan otobüsü meydanın bir köşesine çekip dinlenmeye terk eder. Ama sobayı kaldırmaz içinden. Çünkü sobanın sahipleri vardır. Her kasabada olduğu gibi burada da bir deliyle bir meczup gün boyu dolanıp dururlar. Elbette kimseleri yoktur. Kışın kahve kapanıncaya kadar kahvede ısınır, çay içerler. Gece yarsından sonra otobüse gelir ısınırlar...” (MK, 2002:71).

Hayvanlar, doğanın insana en yakın; ama en çaresiz parçalarıdır. Hindistan’ın ünlü lideri Mahatma Gandhi “Bir toplumun ahlaki gelişmişliğini ve uygarlık seviyesini anlamak istiyorsanız, hayvanlarına nasıl muamele ettiğine bakınız.”¹⁰ sözüyle hayvanları korumanın ve onlara merhamet etmenin evrensel bir değer olduğunu ifade etmiştir. Sokak hayvanlarına yardım edilmesi gerektiğinin anlatıldığı ileti şöyledir:

---

¹⁰ http://www.dohaykoankara.org/neden_hayvanlara_yardim.htm (10/08/2007)

“...Bir kedisi bir de radyosu vardır. Televizyonu sevmez. Kediyi bir kış günü kapısının önüne kıvrılmış, neredeyse donacak bir yavru olarak buldu. O gün bu gün arkadaş oldular...” (MM, 2006:12).

İyilik yapmak, tüm insanlar tarafından doğru bir şey olarak benimsendiğinden evrensel bir değerdir. Bütün dinlerde de “iyilik yapma”nın güzel bir davranış olduğu belirtilmiştir. Bu da “iyilik yapma”ya başka bir açıdan evrensel bir boyut kazandırır. Kutlu, aşağıdaki alıntıda “iyilik yapmanın kötülük getireceği” anlamını içeren sözü eleştirmiş ve iyilik yapmayı telkin etmiştir. Bu düşünce şöyle ifade edilmiştir:

“...Bize hep, “İyilik yapma, sakın ha kemlik bulursun” diyorlar... İyilik yap at denize, balık bilmez ise Hâlık bilir...Sözüm sanadır, gidenler zaten gitmiş. Sen kanaati gözet, mütevazi ol...” (HVT, 2003:16).

Temizlik toplum ve çevre sağlığı açısından çok önemlidir. Bu nedenle tüm insanların temizliğe önem vermesi gerekir. İnsanlar beden temizliklerinin yanında, içinde buldukları ve çalıştıkları yeri de temiz tutmalıdır. Bu düşünceleri içeren ileti şöyle anlatılmıştır:

“...Toprak tanzimini bir yana bırakıp öncelikle bir araba bularak şunu şuradan kaldırmalı. Geçip döndükçe koca yığın gözümü alıyor, ağzımın tadı bozuluyor. Ne de olsa çöp işte. Çöpe baka baka çalışsamam ben...” (MM, 2006:49).

İnsanın çevresini temiz tutması gerektiğinin anlatıldığı başka bir ileti ise şöyledir:

“...Sonra bir gece nedense mescidin tozunu almaya, süpürüp temizlemeye girişmesi. —Neden yaptım bunu? —Alnım secdeye geldiğinde toza bulanıyordu, niçin bu kadar pasaklı bu arkadaşlar?...” (YTYS, 2003:100).

Doğruluk, insanların sözlerinde ve davranışlarında dürüst olması ve bu doğrultuda hareket etmesidir.¹¹ Doğruluğun bütün toplumlarda iyi bir özellik olarak kabul edilmesi, doğruluğa evrensel bir özellik kazandırır. Aşağıdaki alıntıda, “insanların

¹¹ http://egitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/Aio_Kitaplar/Din_8/7.pdf (11/08/2007)

verdikleri sözlerde dürüst olması” gerektiği vurgulanmıştır. Bu düşünce şöyle ifade edilmiştir:

“...“*Bu defa kuyular açılıyor, kesin sözünü aldım*” diyerek yine köylülerin oylarını topluyordu... Verilen söz bir tutulmaz, iki tutulmaz, üçüncüsünde dönüp sahibini çarpar...” (MK, 2002:164).

1.8. Öteki İletiler

Amaçları bakımından bundan önceki ileti grupları içerisinde değerlendirilmeyen iletiler, öteki ileti grubu içerisinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Öteki iletiler, şöyle sınıflandırılabilir:

1.8.1. Hayvanlarla İlgili İletiler

Yeryüzünde pek çok hayvan yaşamaktadır. Bu hayvanların çoğu da yardıma muhtaçtır. Bu nedenle, insanların hayvanlara yardım etmesi gerekir. Hayvanlarla ilgili iletilere şu örnekler verilebilir:

Hayvanlara kötü davranmak, yapılmaması gereken bir davranıştır. Fakat; Kutlu, ‘Mavi Kuş’ adlı hikâyede bir köpeğe eziyet edilirken, kahramanı vasıtasıyla olaya seyirci kalınmasını onaylamıştır. Kahramanla özdeşleşebilecek olan okur, buna benzer işler yapabilir. Bu durum ise olmaması gereken bir davranıştır. Bu düşünceler şöyle anlatılmıştır:

“...*Seyfi köpeğin kuyruğuna teneke bağladıktan sonra onu yanından kovar, hatta peşi sıra taş atmaya başlar. Hayvan kuyruğunda teneke tangır-tungur kaçarken bu basar kahkahayı... Kenan dahi motorun altından çıkar, eli yüzü bağlanmıştır. Nasıl becerbiliyorsa hem kızar, hem gülümser...*” (MK, 2002: 42).

Yukarıdaki iletide köpeğe eziyeti onaylayan yazar aynı hikâyede kediyi okşamaktadır. Bu da çocuklarda hayvan sevgisi (Kedi sevgisi) oluşturabilir. Bu iki durum arasında (Köpek düşmanlığı- kedi sevgisi) bir zıtlık vardır. Bu durum, dinî sebeplere bağlanarak açıklanabilir. Çünkü; Hz. Muhammet’in kedileri sevdiğini, hatta sahabelerinden birine “kedilerin babası” anlamına gelen Ebu Hureyra dediği

bilinmektedir. Fakat; Hz. Muhammet'in köpekleri "sevin" anlamının çıkartılabileceği hiçbir sözü yoktur. Kedi sevgisini, insanların içselleştirebileceği ileti ise şöyledir:

"...Lan kedi, nerde kaldın şerefsiz, gel bakayım. Siyah-beyaz alacalı, kısa tüylü, şişman kedi yolcuları takmadan, dönüp bir kez bile bakmadan bir iki adımda şoföre ulaşır, sıçrayıp kucağına kurulur. Kenan mütebessim okşamaktadır... Kediye sevdiğiniz anlaşılıyor. Ama ne biçim sevgi bu. İki bir "lan" diyorsunuz... Biz sevdiklerimize ara-sıra böyle deriz..." (MK, 2002:64).

Köpekler, insanın dostu olan ve sıkıntılı olduğu zamanlarda yanında olan hayvanlardandır. Kutlu'nun bundan önceki iletisinden çıkartılabilecek "köpeğe eziyet etmenin" içselleştirilebileceği iletisine karşılık, aşağıdaki cümlelerde "köpeğin insan dostu olduğu" iletisi anlatılmıştır:

"...Kopiş Doktor'un yanından ayrılmaz. Gelenin dost mu, düşman mı olduğunu sezer. E, adam olur olmaz yerde sızıp kalıyor. Bunun gecesi var, gündüzü var, hırlısı var, hırsız var, değil mi? Kim bekleyecek başında? Kopiş. Kafasını koparsan Doktor'u terk etmez..." (RP, 2004:105-106).

Sokak hayvanlarına yardım etmek, insanî görevlerimizden biridir. Kutlu, 'Menekşeli Mektup' adlı hikâyesindeki kahramanına (Postacıya) bir sokak kedisine yardım elini uzattırarak kedinin postacının hayatına girmesini sağlar. Yazar, böylelikle insanları sokak hayvanlarına karşı daha duyarlı hale getirir. Aşağıdaki alıntıda da bu iletiye işaret vardır:

"...Bir kedisi bir de radyosu vardır. Televizyonu sevmez. Kediye bir kış günü kapısının önüne kıvrılmış, neredeyse donacak bir yavru olarak buldu. O gün bu gün arkadaş oldular..." (MM, 2006:12).

1.8.2. Askerlikle İlgili İletiler

Askerlik; insanın belirli bir yaşa geldiği zaman gittiği, eğitim düzeyini arttırabildiği, vizyonun genişletebildiği bir müessesedir. Askerlikle ilgili iletilere şu örnekler verilebilir:

Taşrada yaşayan insanların dünyayı tanımada askerliğin çok önemli bir yeri vardır. Askere giden insan, belki de bir daha göremeyeceği yerleri askerde görebilir ve kendini geliştirebilir. Aşağıdaki iletide de askerliğin insana dünyayı tanıtıcı ve insanı geliştirici özelliği üzerinde durulmuştur:

“...Taşranın içine kapanık dünyasından dışarıya açılan tek pencere askerliktir. Askerlik köyünden çıkmamış gençlere dünyanın kaç bucak olduğunu gösterir. En büyük tecrübe odur. Yaban ellerde, yaban çocuklarla gerçek bir disiplin altında pişer delikanlılar. Göremedikleri yerleri görür, duymadıkları şeyleri duyar, bilmedikleri bilgileri öğrenir. Askere gidip gelenin gözü açılır...” (MK, 2002:182).

Asker ocağında herkesin aynı muameleyi görmesi kadar doğal bir şey yoktur. Fakat; insanlar, üst düzey bir görevlinin oğlunun askere gittiği zaman farklı bir muameleyle karşılaştığını zannetmektedir. Kutlu, aşağıdaki iletide “asker ocağında herkese aynı muamelenin yapıldığını” dile getirmektedir:

“...Prences Fazıla'nın eşi Hayri Suat Ürgüplü 79. dönem yedeksubay adayı olarak Levazım Okulu'ndaki kıtasına katıldı. Ürgüplü ilk gün kurufasulye yedi. Babamın notu: “Pasta-börek yiyecek değil ya. Asker ocağı bu...” (UH, 2006:48).

Kutlu'ya göre asker ocağında askerlere çok iyi bakılmaktadır. Bu düşünceleri savunan ileti şöyle anlatılmıştır:

“...O senin dediğin askerlik eskide kaldı baba. Gidip gördüm, anlattım size. Çok güzel yerleri var. Yatakhane, yemekhane yağ dök yala, tertemiz. Valla bir yemek çıkıyor baba evinde görmemiştir çokları...” (BÖ, 2006:157).

1.8.3. Tabiatla – Şehirle İlgili İletiler

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki kahramanlardan bazılarının taşradan şehre gelerek yerleşmiş, bazılarının bir taşra kasabasının şehirleşme sürecini yaşamış ya da yaşayan, bazılarının ise içinde yetiştikleri halde şehrin gerektirdiği hayat düzenini benimseyememiş kimseler oldukları görülür. Kutlu, bu kahramanları vasıtasıyla tabiatla – şehirle ilgili birçok ileti anlatmıştır. Tabiatla – şehirle ilgili başlıca iletiler şunlardır:

Şehirler ile tabiat karşılaştırıldığında tabiatın insana daha fazla huzur verdiği görülür. Çünkü; tabiat kirletilmemiştir. Kutlu, aşağıdaki iletide tabiat ile şehri karşılaştırmakta ve tabiatın kirletilmemiş olmasından dolayı, tabiatı şehirden daha üstün gördüğünü belirtmektedir:

“...Küçük mavi, pembe çiçekler serpilidir. Yeşilin saydam uçları çimenlerde. Su domur domurdur... Görülmemiş, tutulmamış bir güzellik. Kirletilmemiş bir su. Dağlardan ceylanlar iner... Sen bir musluğa eğiliyorsun. Toprakta kopmuş suya. Clor kokuyor elin ayağın...” (YAS, 2001:7).

Son zamanlarda insanların gittikçe tabiattan uzaklaştığı ve şehirlere yerleştiği görülen bir gerçektir. İnsanın şehir hayatının yanında tabiatla da hemhal olması gerekmektedir. Kutlu, insanın tabiattan uzaklaşmasını, İstiklâl Marşı’ndan yapmış olduğu bir alıntıyla ve bu alıntının devamında da kendi yorumlarını katarak şöyle anlatmıştır:

“...Bastığın yeri toprak diyerek geçme tanı artık. O betondur, senin yeni vatanın. Asvalttır, parkedir, Halıflex’dir. Koşuyorsun ciğerlerinde eksoz gümbürtüleri. Ayaklarında lastik. Üç öğün naylon yemektesin. Ara toprağı. Toprak bizim canımız, toprak olsun kanımız... Unut sabah namazında safta durmayı. Nöbettesin. Unut amcaoğlunun cenazesini, fazla mesai...” (YAS, 2001:8).

1.8.4. Diğer İletiler

Diğer iletiler, diğer gruplar içinde değerlendirilmeyen iletilerdir. Diğer iletilere şu örnekler verilebilir:

Hapishanelerin amacı, suç işleyen insanları ıslah etmektir. Fakat; hapishanelerin kimi insanların akli dengesini bozduğu da bir gerçektir. Hapishanelerin ıslah edici özelliğine atıfta bulunulan ileti şöyledir:

“...Oğlan elinde hiç satmayan kaset ile içeri düştü. İçeride kimi düşüne düşüne kafayı yer, kimi hidayete erer. Bu çocuk, gariptir ıslah-ı nefis etti. Ziyarete gelen arkadaşlarına “Kuru ekmek yiyin, yanlış yapmayın, ailenizin, ülkenizin kıymetini bilin, boş hayallere kapılmayın” diye vaaz veriyordu...” (RP, 2004:127).

Okuyan insanların doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırmadaki tercihi okumamış olan insanların tercihine göre daha isabetlidir Kutlu, aşağıdaki iletide bu noktada bir ikilem yaşayarak, okuyan insanların o kadar da isabetli karar veremediklerini vurgulamıştır:

“...Okumuş adam hali başka... Hah, başkaymış... Nesi var. Yahu nesi var olur mu? Yol yordam bilir, dünyadan haberli olur, iyiyi kötüden ayırır, doğruyu yanlıştan... Yok canım, o kadar da değil...” (BB, 2003: 47).

Yazar, Yahudilerin ekonomik anlamda sözlerini tuttuklarını ve en iyi ticaret mallarının Yahudilerde olduğunu söylemesine rağmen, “Yahudi’lerle alış-veriş yapılmaması” gerektiğini vurgulamaktadır. Bu düşünceleri savunan ileti şöyle karşımıza çıkmaktadır:

“...İstanbul’un yahudisine kul olduk gitti bunca yıl. Yahudi mahudi adamların hesabı sağlam... Bizim türediler daha beter valla... Soyup soğana çevirdiler milleti... Yine de yahudiden alış-veriş etmemeli... Etmesek iyi ya... Efendi malın gözdesi bunda, suyun başı...” (BB, 2003:54).

Hükümetlerin, devletin kurumlarını ihtiyaç olan yerlere açması; ihtiyaç olmayan yerlere ise açmaması gerekir. Hükümet devlet kurumunu açıyorsa, kadrolarını da önceden belli edip oralara göndermesi gerekir. Yoksa, yapılan iş göz boyamaktan başka bir şey olmaz. Kutlu, açılan bir okulun personelinin olmadığını anlatarak, “açılan bir kurumdan önce personelinin olması gerektiğini” belirtmiştir. Bu düşünceleri içeren ileti şöyledir:

“...Ülkemizde bitmez tükenmez eğitim seferberlikleri yapılır ya; işte onlardan birinin en hızlı döneminde, her şehre, kasabaya hatta nüfusu tutsun tutmasın siyasî bir değeri olan her beldeye bir müdür-bir mühür ortaokullar, liseler açılıyor... Talebe çok, hoca yok. Askerlik şube başkanı, Veteriner, Hükümet Tabibi ağzı laf yapan mülki âmirlerden hevesi olan herkes derse geliyor...” (UH, 2006:31).

Mekân insanı tanımlar. İnsanların yaşadığı coğrafya, kendinden bir şeyler yaşayanına verir. Bu nedenle, aynı coğrafyada yaşayan insanların birtakım özelliklerinin aynı olduğu görülür. İnsanların birbirleriyle ilk tanışmalarında genellikle “nerelisin”

diye bir soru yöneltmesinin nedeni de aynı coğrafyada yaşayan insanların benzer özellikler göstermesidir. Kutlu, bu düşünceleri savunan iletisini şöyle anlatmıştır:

“... ‘Nerelisiniz’ diye başlanır söze. Öyle ya her coğrafyanın, her iklimin kendi insanına hediye ettiği bir şahsiyet, bir özellik vardır. Dağın adamı adımlarını kaldıra kaldıra atar; her an tetiktedir, hareketli ve çeviktir; ovanın adamı ayaklarını sürüye sürüye gider ağır ve dalgındır. Biri içe dönük, öteki dışa dönük olur...” (MM, 2006:31).

Zaman izafi bir kavramdır. İnsan, huzurlu olduğu zamanlarda, zamanın nasıl geçtiğini anlayamaz. İnsanın huzursuz olduğu zamanlarda ise zaman geçmek bilmez. Kutlu, “zamanın izafi bir kavram olduğunu” anlattığı iletisini Cengiz Aytmatov’un “Gün Olur Asra Bedel” isimli romanının ismini kullanarak şöyle ifade etmiştir:

“...Kaç ay, kaç yıl geçti? Ne önemi var. Zaman izafi bir şeydir. Hani adam kitabına ad koymuş. Gün olur asra bedel. Postacı mektup götürdüğü günler İlkeli’lerin evinde asra bedel saatler geçiyordu...” (MM, 2006:36-37).

Akademisyenlerin topluma yön veren, toplum için bir şeyler yapmaya çalışan insanlar olarak tanınması gerekir. Fakat; Kutlu, aşağıdaki alıntıda akademisyenlerin bir iş yapmadıkları; sadece jürilerde, senatolarda imza attıkları ve ideolojilerle uğraştıkları; kısacası üniversitelerin bilimden uzaklaştığını anlatmıştır:

“...Dahası bu şehir, bu aile. Ardından jüriler, senatolar, ideolojiler. Kelimelerin saltanatı. Üniversite kitaplara bile dost değil, bana yoldaş olamaz. Yol hiç... Etrafına topladıkları ile bir kitapevi açmış. ‘Okumuyorlar’ diye yakınıyor, ‘Üniversite tahsili insana bir şey vermiyor’...” (YTYS, 2003:119-121).

IV. BÖLÜM

1. MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

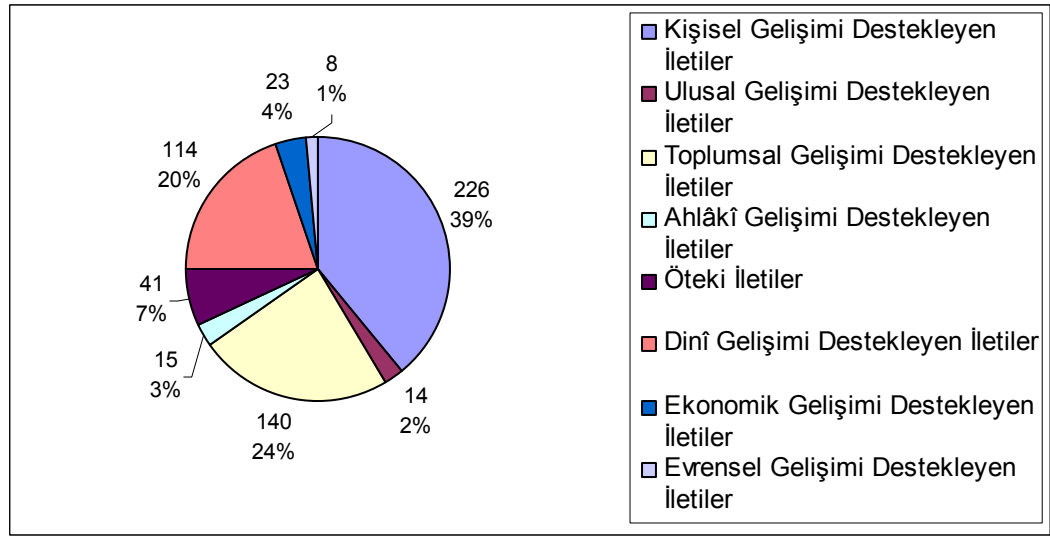
İleti, verilmek istenilen mesaj ya da göndericinin alıcı üzerinde yapmak istediği değişikliktir. Mustafa Kutlu; iletilerini aktarırken dolaylı aktarma yolunu seçmemiş, doğrudan aktarma yolunu seçmiştir. Bu da Kutlu’nun, okurda doğrudan bir etki yapmak istediğini gösterir. İncelemiş olduğumuz hikâyelerde, amaçlarına göre sınıflandırdığımız iletileri birbirinden ayırmak çok güçtür. Çünkü; Kutlu’nun hikâyelerinde kişisel gelişimi destekleyen iletilerde toplumsal, toplumsal gelişimi destekleyen iletilerde dinî, dinî gelişimi destekleyen iletilerde ahlakî ya da ekonomik gelişimi destekleyen iletilerde kişisel gelişimi destekleyen iletilerin özellikleri bulunabilir. Mustafa Kutlu’nun hikâye kitaplarında yer alan iletilerin hikâye kitaplarındaki dağılımı tablo halinde şöyle gösterilebilir:

Tablo 1. Mustafa Kutlu’nun hikâye kitaplarında yer alan iletilerin hikâye kitaplarına göre dağılımı.

	Kişisel G.D. İ	Toplumsal G.D.İ	Ahlakî G.D. İ	Dinî G.D.İ	Ekonomik G.D. İ	Ulusal D.G.D.İ	Evrensel D.G.D.İ	Öteki İletiler	Toplam
Beyhude Ömrüm	7	10	-	6	1	-	-	3	27
Mavi Kuş	21	11	3	2	1	2	3	7	50
Yokuşa Akan Sular	12	24	-	15	-	2	-	3	56
Hüzün ve Tesadüf	11	6	-	6	-	2	1	2	28
Bu Böyledir	7	4	-	4	1	1	-	2	19
Arka kapak Yazıları	3	1	-	3	-	-	-	2	9
Rüzgarlı Pazar	35	21	1	4	-	-	-	3	64
Uzun Hikaye	24	7	-	4	-	-	-	3	38
Ya Tahammül Ya Sefer	21	14	1	15	2	3	1	2	59
Sır	13	4	-	11	10	2	-	5	45
Chef	15	11	-	4	7	-	-	1	38
Tufandan Önce	17	9	-	6	-	-	-	5	37
Menekşeli Mektup	22	3	2	11	1	2	2	3	46
Yoksulluk İçimizde	18	15	8	23	-	-	1	-	65
Toplam	226	140	15	114	23	14	8	41	581

Mustafa Kutlu'nun en fazla ileti aktardığı hikâye kitabı 65 iletiyle Yoksulluk İçimizde'dir. Kutlu'nun hikâye kitaplarındaki iletilere bakıldığı zaman, ileti bakımından en çeşitli kitaplarının Mavi Kuş, Menekşeli Mektup ve Ya Tahammül Ya Sefer olduğu görülür. 'Arka Kapak Yazıları' ise ileti bakımından en yoksul hikâye kitabıdır. Çünkü; sadece 9 ileti vardır. Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan iletilerin oranları ise şöyle gösterilebilir:

Grafik 1. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin oranları.

İncelenmeye tutulan Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde 581 ileti tespit edilmiştir. İletilerin çoğunu 226 yerde kullanılmasından dolayı %39'luk oranla kişisel gelişimi destekleyen iletiler oluşturmaktadır. Bunun dışında sırasıyla; toplumsal gelişimi destekleyen iletiler 140 (%24), dinî gelişimi destekleyen iletiler 114 (%20), ekonomik gelişimi destekleyen iletiler 23 (%4), ahlâkî gelişimi destekleyen iletiler 15 (%3), ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletiler 14 (%2), evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen iletiler 8 (%1) ve öteki iletiler 41 (%7) yerde kullanılmıştır. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin değerlendirilmesi şöyledir:

1.1. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletiler incelendiği zaman, 226 iletiyle kişisel gelişimi destekleyen iletilerin diğer iletilerden daha fazla kullanıldığı görülür. Çünkü; Kutlu, genellikle içe dönük hikâyeler yazarak insanları kişisel yönden geliştirmeyi

amaçlamıştır. Bu hikâyelerde alışkanlıklar, gönül zenginliği, yardım, insanın iç huzurunu sağlaması, duyarlılık, temizlik, içki, sigara, insanları tanıma, sabır, iyilik yapma gibi konularda kişisel gelişimi destekleyen iletiler anlatılmaktadır. Kişisel gelişimi destekleyen iletiler içinde, Kutlu'nun bütün hikâye kitaplarında yer alan “yardım yapma, etme” iletisi 52 yerde kullanılmasından dolayı dikkat çekmektedir. Yardım; kişisel olduğu kadar toplumsal, dinî, ahlakî, ekonomik ve evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen bir kelimedir. Bu nedenle, yardım çok boyutlu bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kutlu'nun kişisel gelişimi destekleyen iletilerin yanında, kişisel gelişime engel olabilecek iletiler de sunduğu görülür. Örneğin; ‘Uzun Hikâye’ adlı hikâyesinde Pelvan Sülüman’a kaba kuvvetle iş yaptırmış ve Pelvan Sülüman’ın başarılı olmasına neden olmuştur. Bu olayın yer almış olduğu cümleler, insanlarda kaba kuvvetle iş yaparak başarıya ulaşma isteği uyandırabilir. Bu durum ise kişisel gelişimi desteklemeyen bir iletidir. Aynı hikâye kitabında, öfkelenen bir öğrenciye bir saatte bir paket sigara içirterek, öfkelenen öğrencinin sigara içebileceğini işlemiştir. Bu iki ileti, insanı olumsuz yönden etkileyebilir. Bu nedenle, bu iki iletinin hikâyelerde yer almaması gerekmektedir.

1.2. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi

Toplumsal gelişimi destekleyen iletiler, toplumu istenilen seviyeye çıkarmak için yazarların kitaplarında yer alan iletileri kapsar. Mustafa Kutlu gibi toplumdaki değişimleri ele alan yazarların eserlerinde sıkça toplumsal gelişimi destekleyici iletiler verilmektedir.

Kutlu'nun hikâyelerinde, toplumsal gelişimi destekleyen iletilerin 140 yerde kullanıldığı görülür. Kutlu, bozuk düzeni düzeltmenin gerekli olduğu, yeni bir nesil yaratmak, parti, siyaset-toplum ilişkisi, aile, kadın, toplumsal guruplar, sosyal ilişkiler gibi konularda toplumu geliştirmek için iletiler sunmaktadır. Toplumsal gelişimi destekleme amaçlı oluşturulan bu iletilerde yeni bir toplum oluşturma düşüncesi ağır basmaktadır. Kutlu'ya göre yeni bir toplum oluşturmak için dergi çıkartmak-dağıtmak, guruplara katılmak, dava için çalışmak gerekmektedir. Bu tür iletilerin toplumu geliştirmek yerine, toplumu değiştirmek amacıyla olduğu görülmektedir. Fakat;

toplumu değiştirmek, toplum için olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, toplumun değiştirilmeden çok geliştirilmeye ihtiyaçı vardır.

Kutlu, toplumsal gelişimi destekleyen iletileri anlatırken dinî gelişimi destekleyecek kelimeleri de bazen bu iletilerle birlikte vermiştir. Örneğin; Allah, helal, haram, mekruh gibi dinî kelimeler toplumsal gelişimi destekleyen iletilerle kullanılmıştır.

Toplumsal gelişimi destekleme amaçlı iletilerin içinde kadının toplumdaki yeri ya da ailedeki yeri hakkında verilen iletiler dikkat çekicidir. Kutlu'nun hikâyelerinde kadın yüceltilmiş ve bu açıdan iletiler verilmeye çalışılmıştır. Bu da kadınlara karşı olumsuz tutum içinde olan insanların tutumlarını değiştirebilir.

1.3. Ahlakî Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi

Çocuk kitaplarında ahlakî gelişimi destekleyen iletilere bolca yer verilmelidir. Çünkü; Çocuğun, yaşadığı toplumun değerler sistemini anlaması ya da kendi değerler sistemini kurup sağlıklı bir birey haline gelebilmesi için ahlakî gelişimi destekleyen iletilere ihtiyaçı vardır.

Kutlu'nun hikâyelerinde 15 tane ahlakî gelişimi destekleyen ileti vardır. Bu iletilerin de birbirine benzer oldukları söylenebilir. Kutlu'nun doğrulukla ve ahlaklı olmakla ilgili ahlakî gelişimi destekleyen iletiler verdiği görölür. Özellikle; 'Yoksulluk İçimizde' adlı hikâyesinde Ataullah İskenderî'nin Hikem-i Ataiye'sinden ilhamla yazdığı ahlakî gelişimi destekleyici iletiler dikkat çekicidir. Çünkü; Kutlu, bu bölümde "Ahlak Dersi" başlığını kullanarak, ahlakî gelişimi destekleyen birçok ileti sunmuştur.

1.4. Dinî Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi

Dinî gelişimi destekleyen iletiler, dinî kuralların insanlar tarafından doğru bir şekilde algılanmasını sağlamak için oluşturulur. Mustafa Kutlu hikâyelerinde sıkça dinî gelişimi destekleyen iletilere yer verir. Çünkü; o, toplumdaki kötü gidişi dinî değerlerden uzaklaşmaya bağlar.

Kutlu'nun hikâyelerinde, dinî gelişimi destekleyen iletilerin 114 yerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Kutlu; Allah'ı tanıma, peygamberi bilme, tövbe, helal-haram, inanç, ahiret, din adamları gibi dinî konularda birçok ileti sunmaktadır.

İncelenen hikâye kitaplarında ayetlerden ve hadislerden yararlanılarak dinî gelişimi destekleyen iletiler sunulmuştur. Kutlu'nun doğrudan sunmuş olduğu dinî iletilerin yanında, hikâyelerinde Allah'ın ve Hz. Muhammet'in ismini çok kullanması, ezan sesinden bahsetmesi, kahramanlarına abdest aldırması ve namaz kıldırması da dinî düşüncenin insanlara hakim olması için yaptığı dolaylı olarak sunulan iletiler olarak tanımlanabilir.

Kutlu dinî gelişimi destekleyen iletilerin dışındaki iletilerde de dinî kelimelerin kullanmıştır. Örneğin; kişisel gelişimi destekleyen iletilerde mescit, Rab, Allah gibi birçok dinî kelime kullanılmıştır.

Dinî açıdan insanların yanlış yönlenebileceği “oruç tutmayan birini tanımadan kötü sözler söyleme” ileti dikkat çekicidir. Oruç tutmama sebebi anlaşılmayan birine kötü sözler söyleme doğru bir davranış değildir. Bu nedenle, bu olayın Yokuşa Akan Sular isimli hikâye kitabında yer almaması gerekmektedir.

1.5. Ekonomik Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi

Ekonomik gelişimi destekleyen iletiler, bireyin hayata uyumunu sağlayan iletilerdir. Kutlu'nun hikâyelerindeki 23 iletinin ekonomik gelişimi destekleyen ileti olduğu görülür. Kutlu; sermaye, ortak pazar, bankalar, faiz gibi ekonomik alanlarla ilgili iletiler sunmuştur. Bu iletiler, genellikle ekonomi alanında uzman (İktisat profesörü, bankacı v.b.) kişilerin ağzından söylenerek inandırıcılığı arttırılmıştır. Ekonomik gelişimi destekleyen iletilerle, kişisel ve toplumsal gelişimi destekleyen iletiler arasında sıkı bir bağ kurulmuştur. Örneğin; paranın faize yatırılmayarak, sermaye olarak kullanılması istihdam yaratabilir. Böylelikle, toplumda işsiz olan insanlara iş sağlanmış ve toplum biraz da olsa rahatlatılmış olur.

Ekonomik gelişimi destekleyen iletilerin hikâyelere serpiştirilmesi, bu iletilerin daha iyi özümsemesini sağlayabilir. Fakat; Kutlu'nun hikâye kitaplarında bu iletilerin arka arkaya anlatıldığı görülür.

1.6. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi

Çocuk edebiyatı ürünlerinde, bireyin yaşamış olduğu coğrafyayı, beraber olduğu toplumu ya da bizi biz yapan kültür gibi değerleri içselleştirmesi için ulusal düşüncüyü geliştirici iletilere sıkça yer verilmelidir.

Kutlu'nun hikâyelerindeki 13 iletinin ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen ileteler grubuna ait olduğu görülür. Kutlu; millî kültür, Türkçe, ulus, devlet, vatan için fedakârlık gibi ulusal düşüncüyü geliştirici iletilere hikâyelerinde yer verir. Çocuklar için yazılmış hikâye kitaplarında ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletilere daha fazla yer verilmelidir. Fakat, Kutlu'nun hikâyelerinde bu iletilere az yer verilmiştir. Kültürümüze sahip çıkma ve Türkçeyle ilgili iletelerin ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen ileteler gurubunun hemen hemen tamamını kapsadığı görülmektedir.

1.7. Evrensel Düşüncenin Gelişimi Destekleyen İletilerin Değerlendirilmesi

Evrensel düşüncenin gelişimini destekleme amaçlı oluşturulan ileteler; bireyi, dünyayı ilgilendiren konular hakkında daha duyarlı yapmaktadır. Bu nedenle, çocuk edebiyatı ürünlerinde evrensellelikle ilgili iletilere yer verilebilir.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen ileteler; kişisel, ahlakî ve toplumsal gelişimi destekleyen iletelerle birlikte verilmiştir. Çünkü; evrensel-kişisel, evrensel-ahlakî ve evrensel-toplumsal gelişimi destekleyen iletelerin herkesi ilgilendiren bir yapısı vardır. Kutlu'nun hikâyelerinde sosyal yardım, temizlik, doğruluk, hayvanlara iyi davranma gibi konularda evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen ileteler yer alır.

1.8. Öteki İletilerin Değerlendirilmesi

Sınıflandırdığımız ileti gurubu içinde “öteki ileteler” diye isimlendirdiğimiz ileteler ise 41 iletiyle Kutlu'nun hikâyelerinde yer almaktadır. Bu iletelerin genelinde dinî kelimeler kullanılarak, okurun olaylara dinî açıdan bakması sağlanmıştır. Bu gurupta; askerlikle, hayvanlarla ve tabiatla - şehirle ilgili ileteler dikkat çekicidir. Kutlu'nun askerliği özendirici ileteleri birçok hikâye kitabında yer almaktadır. Bu da askerlikten korkan insanların korkularını yenmesinde faydalı olabilir.

Kutlu'nun hayvanlarla ilgili sunduğu iletilerde bir çelişki vardır. Örneğin; kedinin sevildiği bir durumda köpeğe kötü bir Şekilde davranılabilmektedir. Başka bir hikâyesinde de köpek sevilebilmektedir. Bu da okurda bir ikileme sebep olabilir. Bu nedenle, "köpeğe kötü davranılma" durumunun hikâye kitaplarında yer almaması gerekir. Çünkü; hayvanlara kötü davranma doğru bir Şey değildir.

V. BÖLÜM

1. MUSTAFA KUTLU'NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLERİN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

İletiler; dil-üslup, konu-tema, şahıs kadrosu-kahramanlar ve bakış açısı/anlatıcı maddeleriyle çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenebilir. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi şöyledir:

1.1. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletilerin Dil ve Üslup Açısından İncelenmesi

Çocuk edebiyatında dil ve üslup çocuğa göreliği belirleyen en önemli unsurlardan ikisidir. Bu nedenle, çocuklara yönelik yazılan eserlerde dil ve üslubun çocuğa göre olup olmadığına özen gösterilmelidir.

Mustafa Kutlu, hikâyelerini şairlere benzer şekilde yazar. Maksadı az sözle çok şey ifade etmektir (Yazıcı, 2002:112). Bu nedenle, hikâyelerinde cümle içinde kafiye (Seci) kullanmıştır. Bu da Kutlu'nun hikâyelerine şairane bir üslup verir. Çünkü; şairane üslupla yazılan metinler, çocuklar tarafından daha iyi içselleştirilebilir. Şairane üslupla yazılmış ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...*Toprak bizim canımız, toprak olsun kanımız...*” (YAS, 2001:8).

“...*Çocuğunu başkaları büyütecek, hafta sonları **görürsün**. Aşını başkaları pişirecek sen **verirsin**. Karını akşamdan akşama **bulursun**...*” (YAS, 2001:9).

“... *Yorgunluktan kemiklerin sızlayacak **aldırma**. Taksitle al evini, taksitle **yaşa**. Seni de başkaları yaşatıyor inan **buna**...*” (YAS, 2001:9-10).

“...*O yapışkan örümcek **ağı**. Gitar sesi, dudak **boyası**...*” (Yİ, 2000:73).

Somutlaştırma, dil ve üslupta önemli bir yere sahiptir. Somutlaştırılan kavramlar, çocukların bildikleri kavramlarla ilişkiyse çocuklarda öğrenme daha kalıcı olur. Mustafa Kutlu'nun da iletilerini oluştururken daha iyi anlaşılabilme için kavramları somutlaştırdığı görülür. Somutlaştırmalara şu örnekler verilebilir:

“...Kısa süren hafif bir **yer sarsıntısı** gibi gelip geçti ölüm...” (YTYS, 2003:110).

“...Bir gün olup çıkageleceği düşüncesi, umudu, sönmeye yüz tutan **bir kıvılcım** olsa da kalbimizin derinliğinde saklı...” (HVT, 2003:12).

“...Hani efendim söylerdi mübarek “Önce yoldaş, sonra yol” diye. Biz **yolumuzu** kaybetmişiz...” (S, 2004:57).

“...Pelvan bu kuru gürültüyü **kökünden kesme** fırsatı yakalamış...” (UH, 2006:12).

“...Böyle film gibi sevdaların çiçekli bahçesine bir **kara çalı** mutlak girmek lazımdır...” (BÖ, 2006:45).

“...Üstüne üstük bir de **ejderha** gibi eski kaynanası...” (TÖ, 2004:7).

Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan yukarıdaki somutlaştırma örnekleri, çocukların kavramları daha iyi anlamasını sağlayabilir. Örneğin, ölümün getirmiş olduğu üzüntü “yer sarsıntısı” kelimesiyle anlatılmış ve çocukların bu üzüntüyü daha iyi anlaması sağlanmıştır.

Kişisel gelişimi destekleyen iletilerin genelinin çocuğa göre olan ve yaşam alanına seslenen kelimelerle kurulduğu görülür. Fakat; bu iletilerde çocuğa göre olmayan ve yaşam alanına seslenmeyen kelimelerin kullanıldığı yerler de vardır. Bu da verilmek istenen iletinin çocuk tarafından anlaşılmasını zorlaştırır. Çocuğa göre olmayan kelimelerin kullanıldığı ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...**Harâbat ehline** hor bakma **şâkir**, defîneye **malik virâneler** var...”(MK, 2002:9).

“...Bu bir bakıma **zâhire nisbetle bâtını** kıymetli kılar...” (MK, 2002:72).

“...Bir de arabası var şeklinde olmalı ve “koca” unsuru **mezkûr emtia** arasında sayılmamalıydı...”(Yİ, 2000:59).

“...Varsın eski şehir bütün çarşıları ile yerlere **yeksan** olsun...” (Yİ, 2000:88).

“...Sabaha doğru yürüyüp **fecri** başlatınız...” (YTYS, 2003:50).

“...Huzura **vesile** olsun, **rikkate** yol açsın...” (HVT, 2003:15).

“...Çünkü; insan **medeniyyün-bit'tab'dır**...” (TÖ, 2004:111).

Kutlu, şiirlerden yararlanarak insanların dikkatinin hikâyeler üzerinde daha iyi yoğunlaşmasını sağlamıştır. Bu şiirler, Kutlu'nun hikâyelerine renklilik katmıştır. Kutlu'nun hikâyelerinde kullandığı şiirlere ileti alıntılarında yer alan şu örnek verilebilir:

“ *Tedariğim*

Torba dikim

Yazın koyum

Kışın yeyim” (BÖ, 2006:66).

Konuşma dili evde, sokakta, her günkü hayatta kullanılan tabii dildir (Ergin,1993:8). Konuşma dili, insanların zihnine yerleşen dil sisteminin sözle somutlaştığı ve dilin mantığını en iyi kavrayabileceğimiz bir çalışma sahasıdır (Erdem, 2001:272). Çocuğun anadilinin mantığını kavrayabilmesi için konuşma dili unsurlarına ihtiyacı vardır. Konuşma dili unsurları; atasözleri, deyimler, doldurma sözler, ikilemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuşma dili unsurlarına şu örnekler verilebilir:

“...Madem bu kadar parası var adamın neden **doğru dürüst** yaşamıyor...” (RP, 2004:98)

“...Elinde istifa dilekçesi kalbi **küt küt**...” (Yİ, 2000:40).

“...Uzun süre kasabada **kabara kabara** dolaştık...” (UH, 2006:70).

“...Bir insanı anlamak...**Ohooo**...” (TÖ, 2004:45).

“...**Eee** ...Günlerin yorgunluğu var...” (YAS, 2001:57).

“...**Eee**, şey, şey yapacağız...” (YTYS, 2003:90).

“...**Hah**, ikimiz tutup çıkaralım...” (BB, 2003:51).

“... “Öldü” demeye dil değil, **gönül el vermiyordu**...” (HVT, 2003:12).

“...Yahu **felek vurgunu** bir oğlan bu...” (RP,2004:12).

“...**Canla başla çalışmak!** ...” (YTYS, 2003:74).

“...Çıkarı **gurbete düşmek** oldu...” (YAS, 2001:25).

“...Dönüp baksa, **taş kesilecek, donacaktı**...” (HVT, 2003:25).

“...Gençlere **dünyanın kaç bucak olduğunu gösterir**...” (MK, 2002:182).

“...Bize hep, “**İyilik yapma, sakın ha kemlik bulursun**” ...” (HVT, 2003:16).

“...**İyilik yap at denize, balık bilmez ise Hâlık bilir** ...” (HVT, 2003:16).

Mustafa Kutlu'nun atasözlerini, deyimleri, doldurma sözleri ve ikilemeleri konuya uygun bir şekilde kullanmıştır. Fakat; Kutlu, bazen atasözlerini asılları gibi kullanmamıştır. Örneğin; “iyilik et, at denize, balık bilmezse Hâlık bilir” (Aksoy, 1998:336) atasözü “iyilik yap at denize, balık bilmez ise Hâlık bilir” şeklinde kullanılmıştır. Bu durum ise çocuğun anadilini içselleştirmesi bakımından uygun bir kullanım değildir.

Çocuklara yönelik yazılan kitaplarda uzun cümlelerin olmaması gerekir. Çünkü; Çocukların uzun cümleleri anlaması zordur. Fakat; Kutlu'nun iletilerinde uzun cümlelerin olduğu görülür. Uzun cümlelere şu örnekler verilebilir:

“...Evin arkasında şimdi artık fundalar, çalılarla kaplı tek tük meşesi kalmış, koruya kadar yayılan meyve bahçesi ne zaman kurumuş, o yeşillik nasıl yok oluvermişti...” (YTYS, 2003:26).

“...Bizler, sınıfın arka sıralarında oturan hayta takımı bu sözden kaynaklanan Fenerbahçe macerasını efsaneye döndürüp, uzun süre kasabada kabara kabara dolaştık...” (UH, 2006:70).

“...Belki Engin nişanlanmasaydı, belki bu nişanlandığı haberi akasyaların salkım saçak açtığı bir bahar günü kendisine yetişmeseydi, şimdi ağlamamış ve anasından Kur’an istememiş olacaktı...” (Yİ, 2000:42).

Çocuklara yönelik yazılan kitaplarda eksiltili cümlelerin az olması ve çocuğun tamamlayacağı cümleler olması gerekir. Çünkü; çocuğun eksiltili cümleleri anlaması zordur. Çocuk edebiyatı ürünlerinde eksiltili cümlelerin az da olsa kullanılmasıyla çocuğun farklı cümle yapılarıyla karşılaşması sağlanmış olur. Eksiltili cümlelere ileti alıntılarında şu örnekler verilebilir:

“...içinde davanın sönmeyen ateşi (**vardı.**)...” (YTYS, 2003:8).

“...Hastane kapılarında bekleyen kimsesizler, yoksular (**vardı.**)...” (YTYS, 2003:43).

“...Dünyanın her yerinde hırıldılı kadın sesi (**vardı.**)...” (Yİ, 2000:87).

“...Bizim kasaba gibi ücra bir yerde Hükümet Tabibliği (**yapmak zordur.**)...” (MK,2002:88).

Mustafa Kutlu, hikâyelerindeki eksiltili yapıları genellikle isim cümlelerindeki yüklemi kullanmayarak yapar. Bu da Kutlu’nun üslubundan kaynaklanmaktadır. Yetişkinler, bu eksiltili yapıları cümlelerin gidişine göre anlayabilir. Fakat; çocuklar, bu cümlelerin isim yüklemelerini tamamlayamadıklarından bu cümleleri anlamayabilir. Bu nedenle, bu kullanımların, çocuklar için yazılmış eserlerde fazla yer almaması gerekir.

İnsanın öğrenme yetisinin en hızlı olduğu dönem, çocukluk dönemidir. Bu dönemde çocuk, her şeyi çok rahatlıkla içselleştirip, yetişkinlik döneminde kullanabilir. Bu nedenle, çocuk kitaplarında küfürlü söyleyişlerden kaçınmak gerekir. Küfürlü kullanımların olduğu ileti alıntılara şu örnekler verilebilir:

“...Her yol vardı **pezevenkte**...” (HVT, 2003:55).

“...**Gavurca** herhal ki sökemedik...” (YAS, 2001:39).

“...**Ulan** haysiyeti kıt **herif**, bunlar birbirini sevmiş...” (BÖ, 2006:45).

“...**Ulan** şu suyu bulalım benden sana bir yeni fistan...” (BÖ, 2006:50).

“...**Lan** kedi, nerede kaldın...” (MK,2002:64).

Çocuklar, etken çatılı fiilleri edilgen çatılı fiillere oranla daha iyi anlar. Çünkü; edilgen çatılı fiillerde işi yapan belli değildir. Bu nedenle, çocuklar için yazılmış eserlerde edilgen çatılı fiillere fazla yer verilmemelidir. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde hem etken hem de edilgen çatılı fiillerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Etken çatılı fiillere şu örnekler verilebilir:

“...**Adam** şöyle bir dinleyecekti...” (YTYS, 2003:104).

“...**Hep** birşeyler olsun diye bekleriz...” (AY, 2000:55).

“...**Yarım** ekmeği bölüşüyoruz...” (RP, 2004:45).

Edilgen çatılı fiillere ise şu örnekler verilebilir:

“...**Kitaplara, kütüphanelere** gidiliyordu...” (YTYS, 2003:8).

“...**Korna sesleri** yeniden duyuldu...” (YTYS, 2003:110).

“...**Lâkin** insan çeşit çeşit, yer damar damar, denilmiş...” (MM, 2006:13).

Türkçenin genel söz dizimi özelliği olan Ö+T+Y dizilişi dışında kalan, yüklem cümlelerin başında ya da ortasında olduğu cümle devrik cümle olarak adlandırılmaktadır. Devrik cümleler; söyleyişi güzelleştirmek, anlamı güçlendirmek, anlatımı daha kıvrak bir duruma getirmek, anlatımın duygu değerini arttırmak gibi amaçlarla kullanılır (Torun, 2005:49). Devrik cümleler anlatıma renklilik katar. Fakat; eserlerdeki cümlelerin hepsinin devrik cümlelerle de oluşturulmaması gerekir. Çünkü; bu, eserde tekdüzeliğe neden olur. Bu nedenle, yazarların uygun cümleleri devrik bir şekilde kullanması gerekir. Devrik cümlelere şu ileti alıntıları örnek verilebilir:

“...**Kısa süren hafif** bir yer sarsıntısı gibi gelip **geçti** ölüm...” (YTYS, 2003:110).

“...**Sarhoş ve huysuz kocası** gece-gündüz **dövüyordu** onu...” (UH, 2006:9).

“...Resme bakmak, sinemadan anlamak kısası sanata yaklaşmak bir birikim *istiyor* Özgür...” (C, 2006:199).

Çocuklar, kurallı cümleleri devrik cümlelere oranla daha iyi anlamaktadır. Çünkü; kurallı cümlelerde bir sabitlik vardır. Fakat; çocuğun ufkunu genişletmek için çocuk edebiyatı ürünlerinde az da olsa devrik yapılara yer verilmelidir.

Kitaplar oluşturulurken yazım ve noktalamaya dikkat edilmeli, hata yapmamaya çalışılmalıdır. Yazarların, hata yapmamak için de yazımını bilmedikleri kelimeleri Yazım Kılavuzu’na bakarak doğru yazımı öğrenmelidir. Çocuklara yönelik eserler meydana getiren yazarların bu konuda daha dikkatli olması gerekir. Çünkü; çocuk bazı kelimelerle ilk defa karşılaşabilmekte ve yazımını yanlış olarak öğrenebilmektedir. Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde bazı kelimelerin yazımı yanlıştır. Bu yazım yanlışlarına şu örnekler verilebilir:

“...Pelvan Sülüman’ı *tehtid* etmeye kalkışınca...” (UH, 2006:12). Bu cümledeki “tehtid” sözcüğünün “tehdit” şeklinde yazılması gerekir.

“...Hep *birşeyler* olsun diye bekleriz...” (AY, 2000:55). Bu cümledeki “birşeyler” kelimesinin “bir şeyler” kelime grubu olarak yazılması gerekir.

“...Bizim kasaba gibi ücra bir yerde Hükümet *Tabibliği*...” (MK, 2002:88). Bu cümledeki “tabibliği” kelimesinin “tabipliği” şeklinde yazılması gerekir.

“...İstanbul’un *yahudisine* kul olduk gitti bunca yıl...” (BB, 2003:54). Bu cümlede özel isim olarak kullanılan “yahudisine” kelimesinin “Yahudisine” şeklinde yazılması gerekir.

“...Huzura girmeden *tevbe* sularında yıkan...” (Yİ, 2000:15). Bu cümledeki “tevbe” kelimesinin “tövbe” şeklinde yazılması gerekir.

“...Ne zaman ki sokakta bir eski okul veya iş arkadaşına *raslıyordu*...” (Yİ, 2000:45). Bu cümledeki “raslıyordu” kelimesinin “rastlıyordu” şeklinde yazılması gerekir.

“...**Clor** kokuyor elin ayağın...” (YAS, 2001:7). Bu cümlede yer alan ve yabancı kökenli bir kelime olan “clor” kelimesinin “klor” şeklinde yazılması gerekir.

“...O betondur, senin yeni vatanın. **Asvalt**tır, parkedir, **Halıflex**’dir...” (YAS, 2001:8). Bu cümledeki “asvalt” ve “halıflex” kelimelerinin ise “asfalt” ve “halıfleks” şeklinde yazılması gerekir.

Noktalama yanlışlarına ise şu örnekler verilebilir:

“...*Taşı toprağı, evi sokağı da gösteriyor...*” (MK, 2002:15). Bu cümlenin noktalamasının şöyle olması gerekir: “...*Taşı, toprağı; evi, sokağı da gösteriyor...*”

“...*Öyle değil mi abi, umudu kesmemek lazım...*” (RP, 2004:45). Bu cümlenin noktalamasının şöyle olması gerekir: “...*Öyle değil mi abi? Umudu kesmemek lazım...*”

“...*Öyle değil mi. Yanlış mı yapmışım...*” (MM, 2006:76). Bu cümlenin noktalamasının şöyle olması gerekir: “...*Öyle değil mi, yanlış mı yapmışım? ...*”

“...*Birini sevip sayması bahtiyarlık değil midir...*” (BÖ, 2006:51). Bu cümlenin noktalamasının şöyle olması gerekir: “...*Birini sevip sayması bahtiyarlık değil midir? ...*”

“...*Dünkü yazımın ikici kısmı efendim. Enflasyon...*” (S, 2004:27). Bu cümlenin noktalamasının şöyle olması gerekir: “...*Dünkü yazımın ikinci kısmı efendim: Enflasyon...*”

“...*Sahi mi? Öğretir misin? ...*” (YTYS, 2003:36). Bu cümlenin noktalamasının şöyle olması gerekir: “...*Sahi mi, öğretir misin? ...*”

1.2. Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerindeki İletilerin Konu ve Tema Açısından İncelenmesi

Herhangi bir yazı, dil ve üslup açısından çocuğa göre olsa da konu ve tema itibarıyla çocuğa göre değilse; çocuk, yazılanları anlamakta güçlük çeker. Bu nedenle, konu-tema ve dil-üslup arasında çocuğa görelik açısından sıkı bir ilişki vardır.

İlyas Dirin'in Mustafa Kutlu'yla yaptığı mülakatta Mustafa Kutlu hikâyelerinde yer alan konular için şunları söylemiştir: "...Türkiye'de yaşanan toplumsal değişme, şehirleşme olgusu ve göç beni sürekli meşgul eden konuların başında gelir ..." (Dirin, 1999:113). Bu cümle Kutlu'nun hikâyelerinde işlemiş olduğu konuları belirtmesi bakımından önemlidir. Kutlu'nun hikâyelerindeki konuları şöyle sınıflandırabiliriz:¹²

1.2.1. Köyden Kente Göç

1.2.2. Sevgi

1.2.2.1. İnsan Sevgisi

1.2.2.2. Hayvan Sevgisi

1.2.2.3. Tabiat Sevgisi

1.2.3. Din

1.2.4. Değişim

1.2.4.1. Toplumsal Değişim

1.2.4.2. İnsandaki Değişim

1.2.4.3. Kültürdeki Değişim

1.2.5. Ekonomi

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki konular şöyle incelenebilir:

---

¹² İlbilge Hatun Yazıcı, 2002 yılında bitirmiş olduğu "Mustafa Kutlu'nun Hayatı, Hikâyelerinin Yapı ve Tema Bakımından incelenmesi " isimli tezde Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki konuları şöyle sınıflandırmıştır:

1. Köyden Kente Göç ve Yabancılaşma
2. Sevgi
  - 2.1. İnsan Sevgisi
  - 2.2. Tabiat Sevgisi
3. Sosyal Değişim (Yazıcı, 2002:95-106).

1.2.1. Köyden Kente Göç

Mustafa Kutlu, hemen hemen bütün hikâye kitaplarında köyden kente göç ve bu göçün sebep olduğu yabancılaşma konuları üzerinde iletiler vermiştir. Köyden kente göçün en yoğun işlendiği hikâye kitabı Yokuşa Akan Sular'dır. Köyden kente göçün sebep olduğu olumsuzluklarının anlatıldığı ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...Bizi sorarsan dokuz kardaştık. Hangi birimize yetecek dört parça tarla. Evlenmeye çıksan bir belâ, çıkmasan iki. Çıkarı gurbete düşmek oldu. Sonrası tuz gibi dağıldık, un-ufak olduk...” (YAS, 2001:25).

“...Bulgaryalı mahalle arasını ahıra çevirdi, horoz sesinden, inek böğürtüsünden, gübre kokusundan bunaldık diyenler çoğalmış. Hatta bunlardan biri selamsız sabahsız bahçe kapısından girip Pelvan Sülüman'ı tehtid etmeye kalkışınca Pelvan bu kuru gürültüyü kökünden kesme fırsatı yakalamış; adamı tuttuğu gibi bahçedeki dut dalına asıvermişti... Ondan sonra ses-seda kesilmiş haliyle...” (UH, 2006:12).

“...Çocuğunu başkaları büyütecek, hafta sonları görürsün. Aşını başkaları pişirecek sen verirsin. Karını akşamdan akşama bulursun. Yorgunluktan kemiklerin sızlayacak aldırma. Taksitle al evini, taksitle yaşa. Seni de başkaları yaşıyor inan buna... Onların çocuklar artık oyun oynamayacaklar. Bir dünyanın eşiğindesin. Eğilip eğilip bakıyorsun. Özlemlerin, hasretlerin hasılı her şeyin arkada kaldı. Kalacak unutulacak... Korkulusun, şaşkınsın, yabancısın...” (YAS, 2001:9-10).

Yukarıda örnekleri verilen köyden kente göçün meydana getirdiği olumsuzluklar, yetişkinlere hitap edecek konulardandır. Çünkü; çocuk, bu konuda kendinden bir şey bulamamaktadır. Bu nedenle, bu tür konuların çocuklara yönelik yazılan eserlerde yer almaması gerekir. Özellikle, ‘Yokuşa Akan Sular’ adlı hikâyede “kaba kuvvetle iş yapılması” çocuklara yönelik eserlerde öne çıkmaması gereken temalardandır.

1.2.2. Sevgi

Sevgi, güzel duyguların kaynağıdır. Bu nedenle; çocuk edebiyatı ürünlerinde “sevgi” konulu iletiler verilebilir. Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde de sevginin önemli bir yeri vardır. Hikâyelerinde yer alan sevgi; insan sevgisi, hayvan sevgisi ve tabiat sevgisi olarak üç başlık altında incelenebilir. Bunlar ise şöyledir:

1.2.2.1. İnsan Sevgisi

İnsan sevgisi, sevgilerin en yücelerindedir. Bu nedenle; insan sevgisi, her bireyde olması gereken özelliklerden biridir. Kutlu, hikâyelerinde “insan sevgisi” konusunda birçok ileti sunmuştur. İnsan sevgisiyle ilgili ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...Özel bir hastane...Hüseyin iç hastalıklara...Hastane kapılarında bekleyen kimsesizler, yoksullar. Çilekeş Anadolu insanı. Onlara yardım elini uzatacaklardı, bütün güçleri ile onların uğrunda çalışacaklardı...” (YTYS, 2003:43).

“...O zaman Kenan otobüsü meydanın bir köşesine çekip dinlenmeye terk eder. Ama sobayı kaldırmaz içinden. Çünkü sobanın sahipleri vardır. Her kasabada olduğu gibi burada da bir deliyle bir meczup gün boyu dolanıp dururlar. Elbette kimseleri yoktur. Kışın kahve kapanıncaya kadar kahvede ısınır, çay içerler. Gece yarsından sonra otobüse gelir ısınırlar...” (MK, 2002:71).

“...Babası Recep Efendi’nin kimi-kimsesi yokmuş... Köylüler; “Yahu felek vurgunu bir oğlan bu, sevabına everelim de bir ocak sahibi olsun” demiş...” (RP, 2004:12).

“...Şef “Benden size izin, istediğiniz kadar oturun vagonda” deyince, annem ile babam hemen işe girişmişler. Demiryolu işçileri de “Gariptir bunlar, sevabına yardım edelim” demişler...” (UH, 2006:25).

“...Bir şey yap güzel olsun... İnsanları yalanın ve yanlışın bataklığına düşmekten korusun. Rüzgâra ve akıntıya kapılsın; kırılsın lakin eğilip bükülmesin...” (HVT, 2003:15).

“...Gülüştük. Nedir yani; bir karı-kocanın dağ başında bir köylü de olsa, birini sevip sayması bahtiyarlık değil midir. O sıra her ikisi de birbirine bakıp: “Cenab-ı Hak seni bana, çoluk-çocuğuma bağışlasın” diye içinden geçirmesi çok mudur. Her derdin ilacı; bir tatlı tebessüm, iki güzel söz...” (BÖ, 2006:50-51).

Kutlu'nun hikâyelerinde insanlara yardım etmeyle ilgili birçok iletiye yer verilmiştir. Bu yardımlar bir karşılık beklenmeden yapılarak, okurlarda “insan sevgisi” oluşturulmaya çalışılmıştır. İnsanlara yardım ederek onları zor durumdan kurtarmak çocukların öğrenebileceği olumlu davranışlardandır.

1.2.2.2. Hayvan Sevgisi

Mustafa Kutlu, hayvan sevgisini konu alan birçok iletiye hikâyelerinde yer vermiştir. Hayvan sevgisini konu alan ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...Lan kedi, nerde kaldın şerefsiz, gel bakayım. Siyah-beyaz alacalı, kısa tüylü, şişman kedi yolcuları takmadan, dönüp bir kez bile bakmadan bir iki adımda şoföre ulaşır, sıçrayıp kucağına kurulur. Kenan mütebessim okşamaktadır... Kediye sevdiğiniz anlaşılıyor. Ama ne biçim sevgi bu. İkide bir “lan” diyorsunuz... Biz sevdiklerimize ara-sıra böyle deriz...” (MK, 2002:64).

“...Kopiş Doktor'un yanından ayrılmaz. Gelenin dost mu, düşman mı olduğunu sezer. E, adam olur olmaz yerde sızıp kalıyor. Bunun gecesi var, gündüzü var, hırlısı var, hırsız var, değil mi? Kim bekleyecek başında? Kopiş. Kafasını koparsan Doktor'u terk etmez...” (RP, 2004:105-106).

“...Bir kedisi bir de radyosu vardır. Televizyonu sevmez. Kediye bir kış günü kapısının önüne kıvrılmış, neredeyse donacak bir yavru olarak buldu. O gün bu gün arkadaş oldular...” (MM, 2006:12).

Çocuk kendini bilmeye başladığı andan itibaren çevresindeki hayvanları tanıması ve onlara sevgiyle bakması gerekir. Kutlu, kahramanlarının çevresinde yer alan hayvanlara hikâye kitaplarında yer vererek hayvanların insan dostu olduklarını, insanları eğlendirdiklerini ve yararlı olduklarını okurlarına anlatmıştır. Hayvanların bu özelliklerinin çocuklar tarafından bilinmesi gerekir.

Sadizim, başkalarına işkence etmekten, acı vermekten hoşlanma halidir. Eziyet etme her insanda tabii bir eğilim olarak görülse de, sadizimde bu sapıklık halini alır ve artık eziyet etmek, acı vermek bir zevk kaynağı olur. Hayvanlara ya da başkalarına eziyet ederek çocuklara kötü örnek olmak çocuklarda sadist duyguların gelişmesine sebep olur (Peker, 1994:106-108). Bu nedenle, hayvanlara kötü davranma gibi konularda tepkisiz kalınan iletilerin, çocuk edebiyatı ürünlerinde yer almaması gerekir. Çünkü; bu durum, çocukta hayvan sevgisinin oluşmasını engelleyerek hayvanlara karşı nefretin oluşmasına ve çocuklarda sadist düşüncelerin gelişmesine neden olur. Fakat; Kutlu, aşağıdaki alıntıda hayvana eziyet edilmesine tepkisiz kalmıştır. Bu nedenle, aşağıdaki iletinin çocuk edebiyatı ürünlerinde yer almaması gerekir:

“...Seyfi köpeğin kuyruğuna teneke bağladıktan sonra onu yanından kovar, hatta peşi sıra taş atmaya başlar. Hayvan kuyruğunda teneke tangır-tungur kaçarken bu basar kahkahayı... Kenan dahi motorun altından çıkar, eli yüzü bağlanmıştır. Nasıl becerbiliyorsa hem kızar, hem gülümser...”(MK, 2002: 42).

1.2.2.3. Tabiat Sevgisi

Tabiat sevgisi Kutlu'nun birçok hikâye kitabında ele alınan konulardandır. Tabiat sevgisinin işlendiği ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...Evin arkasından şimdi artık fundalar, çalılarla kaplı tek tük meşesi kalmış koruya kadar yayılan meyve bahçesi ne zaman kurumuş, o yeşillik nasıl yok oluvermişti...” (YTYS, 2003:26).

“...Küçük mavi, pembe çiçekler serpilidir. Yeşilin saydam uçları çimenlerde. Su domur domurdur... Görülmemiş, tutulmamış bir güzellik. Kirletilmemiş bir su. Dağlardan ceylanlar iner... Sen bir musluğa eğiliyorsun. Toprakta kopmuş suya. Clor kokuyor elin ayağın...” (YAS, 2001:7).

“...Bastiğın yeri toprak diyerek geçme tanı artık. O betondur, senin yeni vatanın. Asvalttır, parkedir, Halıflex'dir. Koşuyorsun ciğerlerinde eksoz gümbürtüleri. Ayaklarında lastik. Üç öğün naylon yemektesin. Ara toprağı. Toprak bizim canımız, toprak olsun kanımız...” (YAS, 2001:8).

Mustafa Kutlu, tabiatın yok oluşunu dramatize ederek okurlarına birçok ileti vermiştir. Şehirleşme ile birlikte bozulan tabiat dengesi, Kutlu'nun okurlarında bir tabiat tutkusu meydana getirir. Tabiat tutkusunun ya da tabiat sevgisinin her insanda olması gerekir. Çünkü; insan tabiatın bir parçasıdır. Tabiat yok olduğu zaman insan da yok olacaktır.

1.2.3. Din

Mustafa Kutlu, hikâyelerinde dinî konularda birçok ileti ele almıştır. Bu konudaki iletilere şu örnekler verilebilir:

“...Dünya sûretlerinin bulaştığı ayna nasıl parlar? Huzura girmeden önce tevbe sularında yıkan...” (Yİ, 2000:15).

“- Evet “şimdi” yi konuşalım.

-Ben hayatın bir imtihan olduğuna inanıyorum. Yeniden dirilişe, öbür dünyaya inanıyorum...” (Yİ, 2000:62).

“...O yapışkan örümcek ağı. Gitar sesi, dudak boyası... Fitne vücuda adım adım yayılmaktadır. Toprağın üzeri asfaltla kaplanmalı... Peki sizin rolünüz nedir. Para yiyorum...Aranızda, Allah korkusunu duyan var mı?...Onu unuttuk, ne mutlu bize onu unuttuk...” (Yİ, 2000:73-74).

“...Hadi küfretme, küfretme. Bak ezan okunuyor...” (BB, 2003:12).

“...Hafızlığı kolaydı Süleyman. Bak, diyorum Süleyman; hafızlık geçim yolu değil. Para ile Kur'ân-ı Kerîm okunmaz. Bunu kulağına küpe et...” (BB, 2003:41).

“...Seydali adamdan önce adamın ağzındaki sigarayı fark etti. İçini çekti, sonra aniden parladı: Eşek kadar herif hele... Gündüz gözü âşikâr oruç yemede. Tövbe tövbe, mübarek günde ağzımızı bozduracak...” (YAS, 2001:38-39).

“... “Ey! İnsanlar Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin”...Muhterem cemaat Ulul-emr'e itaat gereklidir. Nedir Ulul-emr?... “Sizden buyruk sahibi olanlar...” (YAS, 2001:83).

“...Cenab-ı Hak buna bir bol rızık vermiş tarife gelmez... Cenab-ı Hakk'ın izni olmaksızın yeryüzünde bir yaprak dahi kıpırdayamaz...” (MM, 2006:87).

“...Bak şimdi sana borcunu nasıl ödeyeceğini anlatayım. Ümit'le gidiyorsunuz. İstanbul'a varıncaya kadar durmaksızın bana dua edeceksin. Bende günah çok... Nasıl sıyrılacağız. Senin gibi ağız dualı adamlar sayesinde... Bir müslümanın bir müslümana duası para ile alınmaz, ölçülmez...” (MM, 2006:133).

“...Besmeleyi çekip elime tükürdüm. Kazmayı kaptığımda üzerime bir çeviklik, bir yavuzluk yapışmıştı...” (BÖ, 2006:34).

“...“Sabredenlere hesapsız ecirler verilecektir” müjdesi ile müjdelenmiş olanlar meleklerle birlikte iftar sofrasına oturuyorlar...” (AY, 2000: 49).

Dinle ilgili verilen konuların insanlar arasında nefrete, ayrıştırıcılığa sebep olmaması gerekir. Fakat; Kutlu, ‘Yokuşa Akan Sular’ adlı hikâyesinde oruç tutmayan birine Seydali aracılığıyla tepkisini dile getirerek “oruç tutmama sebebini anlamadan” oruç tutmayan insanı yargılamıştır. Oruçla ilgili bu ileti ise insanlar arasına nefret tohumları ekebilir. Kutlu'nun vermiş olduğu dinle ilgili diğer iletilerin ise insanlar arasında nefrete, ayrıştırıcılığa sebep olmadığı, dinî kuralları olduğu gibi verdiği tespit edilmiştir. Kutlu; Allah sevgisi-korkusu, tövbe etmenin gerekliliği, Kuran'ın para karşılığı okunmaması, ezana saygı, besmelenin işleri kolaylaştırıcı özelliği, oruç, ahirete inanç ve dünyanın bir imtihan yeri olduğu gibi konularda birçok ileti sunmuştur.

1.2.4. Değişim

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde toplum hayatının, kültürün ve insanın değişimi birçok yerde ele alınan konulardandır. Değişim; toplumda, insanda ve kültürde değişim olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma şöyle değerlendirilebilir:

1.2.4.1. Toplumdaki Değişim

İlyas Dirin'in Mustafa Kutlu'yla yaptığı mülakatta Mustafa Kutlu, hikâyelerinde yer alan toplumsal değişimin önemini şöyle belirtmiştir: “...Yazarlık serüvenimde bu güne kadar takip ettiğim en önemli tema Türkiye'deki toplumsal

değişimdir...” (Dirin, 109:1999). Toplumunu değiştirme isteğinin ele alındığı iletilere şu örnekler verilebilir:

“...Memleketi kurtaracaklardı. Buna onlardan çok ben inanıyordum. Hoca ne demişti? “Sizler dâvanın yılmaz erlerisiniz, bu dâva sizlerin omzunda yükselecek.” Gençtiler, pırıl pırıldılar. Hiç biri yerinde duramıyordu... Memleket kendisine sahip çıkacak bu çilekeş insanları tutup kaldıracak, şu çorak toprakları yeşertecek nesillere muhtaçtı...” (YTYS, 2003:8).

“...Bir yanda Mehmet Akif’in mustarip bakışları... Ruhunda yanan ateşi her yana taşımak, gönülleri tutuşturmak istemişti. Evet işe ruh cephesinden başlamıştı. Bütün kuvveti, varlığı ile çalışmıştı... Bir neslin yetişmesine adanmıştı kendini, bunun için oluşturulacak bir vasat hazırlamaya gayret etmişti...” (YTYS, 2003:84-85).

“...Umut dolu herkes. Dergi çok sayıda satılıyordu. Yeni bir nesil geliyordu. Fakülteler bitiriliyor, ikiden üçe, üçten dörde geçiliyor, asistan olunuyor, doktoralar, ilmi çalışmalar yapılıyor. Gençler dâvaya sahip çıkmanın şuuru içinde...” (YTYS, 2003:10).

“...Görevliler ölen insanların yakınlarını (oğlunu-kızını) tatil yerlerinde bularak vefat haberini verdiklerinde hep aynı cevabı aldılar: “Morga koyun, beklesin. Biz tatil dönüşü cenazeyi teslim alırız.” Anladınız değil mi? Tatili kimse bölemez, kimse engelleyemez. Ölüm bile...” (MM, 2006:69).

Mustafa Kutlu, toplumun kötü gidişini elleri bağlı bir şekilde gözlemlemez. Toplum için bir şeyler yapmak ister. Fakat; toplumdaki bozulmanın düzelmesi zordur. Kutlu’ya göre, toplumdaki bozulmanın düzelmesi için yeni neslin düzgün bir şekilde yetiştirilmesi ve bu neslin iyi yerlere gelmesi gerekir. Böylelikle, yeni gelecek olan nesil; bayramları eskisi gibi kutlayacak, ebeveynine sahip çıkacaktır.

1.2.4.2. İnsandaki Değişim

İnsanda meydana gelen değişim, iyi ve kötü yönden değişim olarak ikiye ayrılabilir. İnsanda meydana gelen kötü değişimleri ele alan ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...Biz, bize düşeni satıp yemeye başladık. İşte tam o sırada içkiye alıştım. Arkadaşların çoğu bekar. Bir ikisiyle ortak inşaat yapıyoruz, yapıyoruz ama benim işe falan baktığım yok. Nerde sabah, orda akşam... Bu içki belası yüzünden başımız derde girdi. Yani yaralama falan, içeri düştük, çıktık...” (S, 2004:60).

“...Bir de arkadaş belasına bulaşmışız. Şimdi düşünüyorum da... Arkadaş diye canımı verirdim. Yeter ki harbiden olsun. Vur deseler vuracağım, o biçim işte. Hani efendim söylerdi mübarek “Önce yoldaş, sonra yol” diye. Biz yolumuzu kaybetmişiz. Kaybetmişiz ya arkadaş belasına. Demek bizi yaramaz adamlar yanlışta götürmüş. Aynen öyle hakikat...” (S, 2004:57).

“...Eğlenebiliyor musunuz? Efendim görüyorsunuz burada güneş gayet iyi. Bayramda kaçıp birkaç gün dinlenmeye geldik. Bayram bulunduğumuz yerde niçin geçirmediniz. Eeee... Günlerin yorgunluğu var. Sonra çok kalabalık oluyor. Akrabalar, misafirler, birkaç günlük tatil de berbat oluyor...” (YAS, 2001:57).

“...Neslihan Hanım o yıllarda henüz başını açmamıştı. Yani Avukat Yunus Bey henüz siyasete girmemişti... Neslihan Hanım’ın kokteyllerde boy göstermesi icap etti...” (YTYS, 2003:63).

Mustafa Kutlu, insandaki kötü yöndeki değişimlere hikâyelerinde yer vermiştir. Önceden içki içmeyen birinin içkiye başlamasıyla kendinde meydana gelen kötü değişim ve kötü arkadaşların insanın başına her türlü kötülüğü getirebileceği gibi temalar insanda meydana gelen kötü değişimlere örnek gösterilebilir. İnsanlarda meydana gelen bu kötü değişimler, çocuklara öğüt mahiyetinde olup, çocukların kötü davranışlar içinde bulunmasını engelleyebilir.

‘Ya Tahammül Ya Sefer’ adlı hikâyede Neslihan Hanım’ın dinî yaşantısını bırakıp kokteyllerde boy göstermesi kötü bir değişim olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Bu ise; çocukların olaylara sadece dinî açıdan bakmasına neden olabilir. Bu nedenle; bu tema çocukların dünyaya tek yönlü bakmalarına neden olabilir.

İnsanda meydana gelen iyi yöndeki değişimlere ise şu örnekler verilebilir:

“...Süheylâ bu tutumundan aldığı gizli zevki kendi kendine itiraf etmekten çekinmiyordu. Ne zaman ki sokakta bir eski okul veya iş arkadaşına raslıyordu. Yerlere kadar uzanan geniş mantosu, alnını çevreleyen uzun başörtüsü ile gülerek yaklaşıyor, muhatabının şaşırın ve irileşen gözlerinin tâ içerisine kadar keyifle bakıyordu... Müslüman oldum! diyordu...” (Yİ, 2000:45).

“...Oğlan elinde hiç satmayan kaset ile içeri düştü. İçeride kimi düşününe düşününe kafayı yer, kimi hidayete erer. Bu çocuk, gariptir ıslah-ı nefis etti. Ziyarete gelen arkadaşlarına “Kuru ekmek yiyin, yanlış yapmayın, ailenizin, ülkenizin kıymetini bilin, boş hayallere kapılmayın” diye vaaz veriyordu...” (RP, 2004:127).

İnsanda meydana gelen iyi yöndeki değişim ‘Yoksulluk İçimizde’ adlı hikâye kitabında “Müslüman oldum” deyimiyile ifade edilmiştir. Bu deyimın kullanılması iyi insan olmayla dindar bir insan olmayı özdeşleştirebilir.

1.2.4.3. Kültürdeki Değişim

Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde kültürde meydana gelen değişimi ele alan ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...Masallara düşman oldular, folklor ölmüştü, şifalı bitkiler “kocakarı ilacı” diye alay konusu edildi. Sözün özü eski dünya, eski günler pıllını pırtısını toplayıp hayatımızdan çekip gitti. Geriye dönüp bakmak günahı sanki, sanki biri gayriihtiyarî geriye dönüp baksa taş kesilecek, donacaktı...” (HVT, 2003:25).

“...Masallara boş verdiğimiz gündün bu yana rüya göremez olduk. İp koptu, zaman uçtu, hayat köşe-bucak bir yerlere saklandı. Uykularımız kâbuslarla donatıldı...” (HVT, 2003:27).

Türkler, kendilerine has kültürel değerleri bilmedikleri, onlar üzerinde kafa yormadıkları, onların millî varlık bakımından taşıdıkları değeri ölçemedikleri için, pek çok şey kaybetmişlerdir (Kaplan, 2001:8). Kutlu, Türklerin daha fazla kaybetmemesi için hikâyelerinde kültürel değişimi ve bu değişimin getirmiş olduğu olumsuzlukları dramatize ederek anlatmıştır. Bu da çocukların kültürlerine sıkı sıkıya bağlanmasını

sağlayabilir. Çünkü; çocuk, kültürel değerler unuttuğu zaman kötü günlerin kendini beklediğini bilmektedir.

1.2.5. Ekonomi

Mustafa Kutlu'nun ekonomiyle ilgili konulara bazı hikâye kitaplarında yer verdiği görülür. Bunlar ise; 'Ya Tahammül Ya Sefer', 'Sır' ve 'Chef' adlı hikâye kitaplarıdır. Ekonomi konularının ele alındığı ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

"...Türkiye Ortak Pazar'la bütünleşmeyi bir hükümet politikası olarak benimsemiştir...Ortak Pazar Türkiye'ye anlaşmayla belirlenen hükümleri uygulamamakta, hatta üçüncü ülkeleri Türkiye'ye tercih etmektedir..." (YTYS, 2003:76-77).

"...Türkiye'de emek, sermayeye nazaran bol ve ucuzdur. Bu sebeple kalkınmada emek yoğun tekniklere önem verilmeli, tarım, tarıma dayalı sanayi, el sanatları ve küçük sanayi geliştirilmelidir..." (YTYS, 2003:78).

"...Faiz oranlarının serbest bırakılması bankalarda ve bankerlerde büyük fonlar birikmesine yol açmıştır. Fakat bu fonlar yatırımlara değil kısa sürede büyük kâr getiren işlere veya spekülasyonlara yönelmiştir. Kredi maliyeti yükselmiş işletmelerin finansman ihtiyacı darboğaza girmiştir..." (YTYS, 2003:80).

"...Enflasyon fiyat mekanizmasının etkin kaynak dağılımı işlevini bozmakta ve ekonomide kaynak dağılımında etkinlik önemli ölçüde azalmaktadır. Enflasyon nedeniyle Türk parası tasarruf aracı olmaktan giderek çıkmaktadır. Enflasyonun yarattığı belirsizlik –İyi ki altını çizdin efendi, nerde var açıklık ki, burada belirsizlik olsun; sen önce makalene buradan başlayacaktın kuzum - faiz hadlerinin enflasyon nedeniyle yükselmesi, özel sektör yatırımlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Enflasyon gelir dağılımını orta direk aleyhine olarak bozmakta ve vergi dışı kalan spekülatif gelirlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır..." (S, 2004:40-41).

"...Banka kapitalizmin kalbidir... Hadi kalbi değilse de kalesidir...Kapitalizm denilen nane konsantre sermaye gücünün topluma hükmetmesi...Bankalar para basmaz, kredi yaratırlar..." (C, 2006:20-21).

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan ekonomiyle ilgili konuların; enflasyon, faiz, bankacılık, sermaye ve Ortak Pazar olduğu görülür. Bu konular ise yetişkinlere yönelik olarak hazırlanmış yorumları içermektedir. Bu nedenle, bu konular çocuğun yaşam alanına ve yaşına uygun değildir.

1.3. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletilerin Şahıs Kadrosu ve Kahramanlar Açısından İncelenmesi

Çocuk edebiyatı ürünlerinde şahıs kadrosu veya kahramanlar önemlidir. Çünkü; çocuk olumlu veya olumsuz yönden şahıs kadrosunda yer alan biriyle özdeşleşebilir. Mustafa Kutlu'nun iletilerdeki şahısları veya kahramanları şöyle değerlendirmek mümkündür:

1.3.1. Süheylâ

Süheylâ, 'Yoksulluk İçimizde' adlı hikâye kitabının kahramanıdır. Süheylâ, evlenmeyi düşündüğü Engin'in menfaat ilişkileri çerçevesinde zengin bir kızla evlenmesinden sonra değişmeye başlar. Süheylâ, Engin'le beraber çalıştığı işten istifa eder ve inancıyla ayakta kalmaya çalışır. Bu değişimden sonra din, Süheylâ için her şeydir.

Süheylâ'da meydana gelen ilk değişim, işten ayrılmadır. Kutlu, Süheylâ'nın işten ayrılmasını şu ileti alıntısıyla anlatmıştır:

"...Bir dünyadan vazgeçiyordu... Böyleydi –müdürün odasına girdiğinde bir dünyadan vazgeçtiğinin şuurunda değildi... Böylece gidip işinden istifa etti..." (Yİ, 2000: 40-43).

Engin'in zengin bir kızla nişanlanmasından sonra Süheylâ'da meydana gelen dine yönelme ve bunun sonucunda annesinden Kuran istemesinin anlatıldığı ileti alıntısı şöyledir:

"...Belki Engin nişanlanmasaydı, belki bu nişanlandığı haberi akasyaların salkım saçak açtığı bir bahar günü kendisine yetişmeseydi, şimdi ağlamamış ve anasından Kur'an istememiş olacaktı..." (Yİ, 2000:42).

“...Hayır böyle bir belde yok. Harama bulaşmamış bir yer yok. Dünyanın her yerinde hırıltılı kadın sesi. Her sokaktan irin akıyor. Babası, amcası, berber Selahattin öldüler...Yaşanan mekâna ve zamana verilen bu fevkalade ehemmiyetten kurtulmalı. Dışarıda olup bitenlerden sıyrılmalı. Varsın eski şehir bütün çarşıları ile yerlere yeksan olsun...” (Yİ, 2000:87-88).

“- Evet “şimdi” yi konuşalım.

-Ben hayatın bir imtihan olduğuna inanıyorum. Yeniden dirilişe, öbür dünyaya inanıyorum...” (Yİ, 2000:62).

“...Süheylâ bu tutumundan aldığı gizli zevki kendi kendine itiraf etmekten çekinmiyordu. Ne zaman ki sokakta bir eski okul veya iş arkadaşına raslıyordu. Yerlere kadar uzanan geniş mantosu, alnını çevreleyen uzun başörtüsü ile gülerek yaklaşıyor, muhatabının şaşırıp ve irileşen gözlerinin tâ içerisine kadar keyifle bakıyordu... Müslüman oldum! diyordu...” (Yİ, 2000:45).

Süheylâ, dünyadan elini eteğini çekmiş, sadece dinî duygularla hareket eden bir insan halini almıştır. Kutlu, Süheylâ’daki bu değişimi “hidayete erer” deyimiyle ifade eder. Bu da Kutlu’nun bu değişimi onayladığını gösterir. Fakat; Süheylâ ile özdeşleşecek çocukların dünyadan elini eteğini çekerek, sadece dinî duygularla hareket etmesi çocuğun çok yönlü gelişmesi açısından iyi bir örnek değildir.

1.3.2. Engin

Engin, ‘Yoksulluk İçimizde’ adlı hikâyenin kahramanlarından. Engin ile ilgili iletilerde yer alan bölümlere şu örnekler verilebilir:

“...Sevgiler soyut değildir...Hayat zor, demişti Engin. İki ayaklarını bir papuca sokmaktan, kiralardan, ev eşyalarından, fakirlikten-zenginlikten bahseder olmuştu...” (Yİ, 2000:21).

“... Şükrân nihayet bir kat,bir araba ve bir de koca buldu. Ashında bu cümle Şükrân’ın kocasının bir katı, bir de arabası var şeklinde olmalı ve “koca” unsuru mezkûr emtia arasında sayılmamalıydı...” (Yİ, 2000:59).

“...Hayır böyle bir belde yok. Harama bulaşmamış bir yer yok. Dünyanın her yerinde hırılıtlı kadın sesi. Her sokaktan irin akıyor. Babası, amcası, berber Selahattin öldüler...Yaşanan mekâna ve zamana verilen bu fevkalade ehemmiyetten kurtulmalı. Dışarıda olup bitenlerden sıyrılmalı. Varsın eski şehir bütün çarşıları ile yerlere yeksan olsun...” (Yİ, 2000:87-88).

Engin, Süheylâ'nın nişanlısıdır. Fakat; Engin'in gözü maddiyatta olduğu için yoksul Süheylâ'yı terk eder ve patronunun kızıyla nişanlanır. Engin, bir otel odasında maddiyatın gelip geçici olduğunu anlar ve Süheylâ'ya geri dönmeye çalışır. Ama; Süheylâ Engin'i kabul etmez.

Engin'in 'Yokusulluk İçimizde' adlı hikâyenin başlarında maddiyata değer veren bir kahraman olarak tanıtılması, çocuğun içselleştirebileceği temalardan değildir. Çünkü; çocuğun maddiyattan çok maneviyata ihtiyacı vardır. Engin'in hikâyede maddiyata önem vermesi, sonra maneviyata yönelmesi Engin için büyük bir değişimdir. Bu değişim ise maneviyat cephesinin en önemli unsurlarından biri olan “sevgi” kanalıyla gerçekleşir. Çünkü; Engin, Şükrân'ı (Maddiyâtı) bırakarak Süheylâ'ya (Maneviyâta) geri döner. Fakat; Süheylâ, Engini kabul etmez. Çocuklar, bu olaydan “isabetli kararlar vermesi gerektiğini” anlayabilir. Çünkü; Engin, yanlış kararlar vererek hayatını alt üst etmiştir.

1.3.3. Sosyalist Ali Bey'in Oğlu

'Uzun Hikâye' adlı hikâye kitabının kahramanı Sosyalist Ali Bey'in oğludur. Ali Bey'in paylaşım, eşit haklar gibi sözler söylemesinden “sosyalist” lakabını almıştır. Uzun Hikâye'de Sosyalist Ali Bey'in oğlunun ismi geçmez. Bu nedenle, isimsiz bir kahramandır. Sosyalist Ali Bey'in oğluyla ilgili iki ileti tespit edilmiştir. Bu iletiler ise şöyledir:

“...Bizler, sınıfın arka sıralarında oturan hayta takımı bu sözden kaynaklanan Fenerbahçe macerasını efsaneye döndürüp, uzun süre kasabada kabara kabara dolaştık... Utanmasak hümgür hümgür ağlayacaktık. O hırs ile bir paket sigarayı bir saatte bitirdik. Başım dönmüştü, bayılacak gibi olmuştum. Sigara alışkanlığım yoktu...” (UH, 2006:70-71).

“...Güzel adamdı babam. Görüldüğü gibi ilgiden memnun, hatta mağrur, hiçbirine pas vermeden yürüyüp giderdi. “Kadınlara ilgisizmiş gibi davranacaksın. İşin sırrı burada” derdi...” (UH, 2006:39).

Sigara içme gibi kötü davranışların çocuklar için yazılan eserlerde bulunması ve bir kahraman tarafından yapılması, kahramanla özdeşleşebilecek çocuklar için uygun davranışlardan değildir. Bu nedenle, buna benzer temaların çocuk edebiyatı ürünlerinde yer almaması gerekir. Sosyalist Ali Bey’in oğlunun babasının sözlerini arkadaşlarıyla paylaşması, babasından etkilendiğini gösterir. Çocukların, babalarından etkilenmesi ise çocuk edebiyatı ürünlerinde işlenebilecek temalardandır. Çünkü; çocuklar hayatta ilk olarak ebeveynleriyle karşılaşır ve onlar gibi davranmaya çalışır.

1.3.4. Pelvan Sülüman

‘Uzun Hikâye’ adlı hikâye kitabının karakterlerindedir. Sosyalist Ali Bey’in dedesidir. Sosyalist Ali Bey ile birlikte Bulgaristan’dan İstanbul’a göç eder ve İstanbul’da yaşar. Pelvan Sülüman’la ilgili bir ileti tespit edilmiştir. Bu ileti şöyledir:

“...Bulgaryalı mahalle arasını ahıra çevirdi, horoz sesinden, inek böğürtüsünden, gübre kokusundan bunaldık diyenler çoğalmış. Hatta bunlardan biri selamsız sabahsız bahçe kapısından girip Pelvan Sülüman’ı tehdit etmeye kalkışınca Pelvan bu kuru gürültüyü kökünden kesme fırsatı yakalamış; adamı tuttuğu gibi bahçedeki dut dalına asıvermişti... Ondan sonra ses-seda kesilmiş haliyle...” (UH, 2006:12).

Pelvan Sülüman Bulgaristan’ın köylerinden İstanbul’a göç ettiğinden, köy hayatını unutamaz ve köy hayatını İstanbul’a taşır. Fakat; mahalleli bu durumdan şikayetçidir. Pelvan Sülüman da kaba kuvvete başvurarak, mahallelinin şikayetlerini yok eder. “Kaba kuvvete başvurarak işeri yoluna koyma” çocuk edebiyatı ürünlerinde yer almaması gereken temalardandır. Çünkü; kaba kuvvet ilkel toplumların işlerini yoluna konyak için başvurdukları bir yoldur. Çocuk edebiyatı ürünlerinde de ilkel toplumların özelliklerine yer yoktur.

1.3.5. Şef

‘Uzun Hikâye’ adlı hikâye kitabının karakterlerindedir. Bir istasyonda şeftir. Bu nedenle, “şef” olarak isimlendirilmiştir. Şef ile ilgili bir ileti tespit edilmiştir. Bu ileti şöyledir:

“...Şef “Benden size izin, istediğiniz kadar oturun vagona” deyince, annem ile babam hemen işe girişmişler. Demiryolu işçileri de “Gariptir bunlar, sevabına yardım edelim” demişler...” (UH, 2006:25).

Şef, evsiz olan Sosyalist Ali Bey’e yardım ederek bir vagonu ev olarak kullanmalarına izin vermiştir. Yardım temasının işlendiği bu olay, çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alması gereken temalardandır. Çünkü; yardımın çocuklar tarafından içselleştirilmesi gerekir.

1.3.6. Kenan

Kenan, ‘Mavi Kuş’ adlı hikâye kitabının kahramanlarından. Kenan ‘Mavi Kuş’ adlı hikâyeye ismini veren “Mavi Kuş” adlı otobüsün şoförüdür. Kenan ile ilgili ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...O zaman Kenan otobüsü meydanın bir köşesine çekip dinlenmeye terk eder. Ama sobayı kaldırmaz içinden. Çünkü sobanın sahipleri vardır. Her kasabada olduğu gibi burada da bir deliyle bir meczup gün boyu dolanıp dururlar... Gece yarsından sonra otobüse gelir ısınırlar...” (MK, 2002:71).

“...Hayvan kuyruğunda teneke tangır-tungur kaçarken bu basar kahkahayı... Kenan dahi motorun altından çıkar, eli yüzü bağlanmış. Nasıl becerebiliyorsa hem kızar, hem gülümser...”(MK, 2002: 42).

“...Lan kedi, nerde kaldın şerefsiz, gel bakayım. Siyah-beyaz alacalı, kısa tüylü, şişman kedi...şoföre ulaşır, sıçrayıp kucığına kurulur. Kenan mütebessim okşamaktadır... Kediye sevdiğiniz anlaşılıyor. Ama ne biçim sevgi bu. İkide bir “lan” diyorsunuz... Biz sevdiklerimize ara-sıra böyle deriz...” (MK, 2002:64).

Kenan, evsiz olan insanların Mavi Kuş'ta barınmalarını sağlar. Bu da Kenan'la özdeşleşebilecek çocuklarda; dinî, kültürel ve evrensel açıdan olumlu bir kavram olan “yardım” ın içselleşmesini sağlayabilir. Bu da Kenan'ın çocuklar için olumlu özelliklere sahip bir kahraman olduğunu gösterir. Fakat; Kenan'ın bir köpeğe eziyet edilirken sessiz kalması, hatta tebessüm etmesi ve bir kediyi argo kelimeyle sevmesi Kenan'ın çocuklar için olumlu bir karakter olmadığını gösterir.

1.3.7. Seyfi

‘Mavi Kuş’ adlı hikâye kitabının kahramanlarından. Mavi Kuş adlı otobüsün muavinidir. Seyfi ile ilgili bir ileti tespit edilmiştir. Bu ileti şöyle anlatılmıştır:

“...Seyfi köpeğin kuyruğuna teneke bağladıktan sonra onu yanından kovar, hatta peşi sıra taş atmaya başlar. Hayvan kuyruğunda teneke tangır-tungur kaçarken bu basar kahkahayı...”(MK, 2002: 42).

Seyfi'nin bir köpeğin kuyruğuna teneke bağlayarak köpeğe eziyet etmesi, Seyfi'nin olumsuz bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir. Seyfi ile özdeşleşebilecek çocuklar, köpeklerle eziyet edebilir. Bu nedenle; Seyfi'nin karakterine sahip olan kahramanların çocuk edebiyatı ürünlerinde yer almaması gerekir.

1.3.8. Murat

Murat, ‘Ya Tahammül Ya Sefer’ adlı hikâye kitabının kahramanlarından. Kendisini maddi ve manevi olarak davaya adanmıştır. Murat ile ilgili ileti alıntılarında şu örnekler verilebilir:

“...Yanında gece gündüz şırıltısı eksilmeyen şadırvan. Önceleri akmazdı. Murat ağabeyle didinip durduk, tamir ettik, izin aldık, suyunu bağladık...” (YTYS, 2003:10).

“...Bir yanda Mehmet Akif'in mustarip bakışları... Ruhunda yanan ateşi her yana taşımak, gönülleri tutuşturmak istemişti. Evet işe ruh cephesinden başlamıştı. Bütün kuvveti, varlığı ile çalışmıştı... Bir neslin yetişmesine adanmıştı kendini, bunun için oluşturulacak bir vasat hazırlamaya gayret etmişti...” (YTYS, 2003:84-85).

“...Anadolu'nun kurtuluş savaşı ruh cephesinde henüz yapılmadı... Henüz yerlerde sürünen Türk-İslâm ruhunu tutup da kaldıracak olan irade... millî hayat mazinin derinliklerinden gelerek istikbale doğru akan bir nehir gibidir... Duygu ve ideal sahasında sahipsiz bırakılmış Anadolu çocuklarını, Anadolu'nun yanık bağrında bir bayrak altında toplanmaya çağırıyoruz...” (YTYS, 2003:83).

“...Şimdi biz ne yapacağız yayınevi olarak, memleketin fikir namusuna, düşünce dünyasına yönelen çabalarımızla, eee, şey, şey yapacağız. Bu işi millî kültür bazına oturtmaya, yemek meselemizin ilmî bakımdan halline çalışacağız. Çalışırken de önce kendi yemek kültürümüze döneceğiz. Şimdi bakalım piyasadaki yemek kitaplarına. Bunların hemen hepsi yabancı dillerden tercümedir...” (YTYS, 2003:90-91).

Murat, bozuk olarak gördüğü maddi ve manevi unsurları her zaman düzeltmeye çalışır. Örneğin; suyu akmayan bir şadırvanı tamir eder, yabancı kelimeler yerine Türkçe kelimeler kullanmayı tercih eder. Murat, Anadolu sevdalısıdır. Anadolu'nun kurtuluşunun da maneviyâta bağlı olduğunu söyler. Murat'la özdeşleşen çocukların, ülkeleri için ellerinden geleni yapan, bir bozukluk gördükleri zaman bu bozukluğu düzeltmeye çalışan çocuklar olması beklenir. Bu da Murat'ın olumlu bir karakter olduğunu gösterir.

1.3.9. İlhan

İlhan, ‘Ya Tahammül Ya Sefer’ adlı hikâye kitabının kahramanlarından. İktisat Profesörü Asım Bey'in oğludur. İlhan'la ilgili ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...Nereden kaynaklanıyor? Acaba kimlerle görüşüyor? Onu etkileyen biri...Bilmem pek arkadaşı yoktur. Bu konuyu araştır, hissettirme. Okuduğu kitaplar...Evet, okuyor, pek dikkat etmedim...Bizim kütüphane. Eski dergiler...” (YTYS, 2003:46).

“... Sahi mi? Öğretir misin? Ne sandın ya! İstersen hemen öğretirim. Allah'a inanıyor musun? İlhan gözüni kırpmadan, göğsünü gere gere cevaplıyor. İnaniyorum, hem de çok. İyi. Şimdi bak, şöyle güzel bir abdest alalım seninle...” (YTYS, 2003:36).

“...Sonra bir gece nedense mescidin tozunu almaya, süpürüp temizlemeye girişmesi. -Neden yaptım bunu? –Alnım secdeye geldiğinde toza bulanıyordu, niçin bu kadar pasaklı bu arkadaşlar? ...” (YTYS, 2003:100).

“...Ablam evlenmişti... Ablam gecenin ilerleyen saatlerinde gelinliği ile havuza düştü. Bekli de kendi atladı. Kocasını kim bilir nerelerde sürtüyordu...Veysel’le uzun uzun konuşmuş, kıyı boyunca yürümüştük. Ona evden ayrılacağına söylediğimde hiç şaşırmadı. “Bırak şu şımarık zengin çocuğu numaralarını” falan demedi ...“Peki, hayırlısı olsun” dedi...” (YTYS, 2003:66-67-68).

İlhan, babasının kendisine maddi her imkânı sağlamasına rağmen mutsuz bir gençtir. Bu nedenle; dine yönelerek mutsuzluğunu yenmeye çalışır. Babasının eski kitaplarında ve dergilerinde bir saklı hazineyi bulmuş gibi dini bulur ve öğrenir. Çünkü; İlhan dinden uzak yetiştirilmiştir. Dinî duygularla iç içe olan İlhan, dinî duygulardan uzak olan ailesini terk etme kararı alır. İlhan’la özdeşleşecek çocuklar, İlhan gibi abdest alıp namaz kılabilir ya da oruç tutabilir. Bu davranışların bütün Müslümanlar tarafından yapılması gerekir. Bu nedenle, İlhan burada olumlu bir karakter sergilemektedir. Fakat; İlhan’ın ailesini terk etmeyi göze alması İlhan’la özdeşleşebilecek çocuklar için olumsuz sonuçlar doğurabilir. İlhan, bu düşüncesiyle olumsuz bir karakterdir.

1.3.10. Asım Bey

Asım Bey, ‘Ya Tahammül Ya Sefer’ adlı hikâye kitabının kahramanlarından. Asım Bey’le ilgili ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...Kitaplara, kütüphanelere gidiliyordu. Yaz sıcakları bastırıp, deniz mevsimleri açılıp, herkesler plâjlara, kırlara, kızlı-oğlanlı toplantılara koşarken onların içinde dâvanın sönmeyen ateşi. Bir beyanname hazırlanacak. Bir konferans tertip edilecek...” (YTYS, 2003:8).

“...Yanında gece gündüz şırıltısı eksilmeyen şadırvan. Önceleri akmazdı. Murat ağabeyle didinip durduk, tamir ettik, izin aldık, suyunu bağladık...” (YTYS, 2003:10).

“...Evin arkasından şimdi artık fundalar, çalılarla kaplı tek tük meşesi kalmış koruya kadar yayılan meyve bahçesi ne zaman kurumuş, o yeşillik nasıl yok oluvermişti...” (YTYS, 2003:26).

“...Özel bir hastane...Hüseyin iç hastalıklara...Hastane kapılarında bekleyen kimsesizler, yoksullar. Çilekeş Anadolu insanı. Onlara yardım elini uzatacaklardı, bütün güçleri ile onların uğrunda çalışacaklardı...” (YTYS, 2003:43).

“...Nereden kaynaklanıyor? Acaba kimlerle görüşüyor? Onu etkileyen biri...Bilmem pek arkadaşı yoktur. Bu konuyu araştır, hissettirme. Okuduğu kitaplar...Evet, okuyor, pek dikkat etmedim...Bizim kütüphane. Eski dergiler...” (YTYS, 2003:46).

Asım Bey, gençlik yıllarında davanın yılmaz bir savunucusu olarak karşımıza çıkar. Fakat; hayat şartları yavaş yavaş onu davadan koparır. Asım Bey, dünya menfaatlerini davaya tercih eder. Bu nedenle, kızının erkeklerle flört etmesi, ahlaksızlıkları onu rahatsız etmez. İnsan hayatındaki köklü değişimlerin meydana getirdiği zıtlıkların çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alması çocukta bir ikilemin yaşanmasına sebep olabilir. Bu nedenle, olumsuz yönde değişen ve bundan pişman olmayan kahramanlara çocuk edebiyatı ürünlerinde yer verilmemelidir.

1.3.11. Siirtli Seydalî

Siirtli Seydalî, ‘Yokuşa Akan Sular’ adlı hikâye kitabının kahramanlarından. Siirtli Seydalî’yle ilgili ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

“...Bican gurban bir kez daha düşmüştük bu kalabalığa. Sonu neye vardı gördün. Suyu yokuşa vurma. Helbet başka yolu vardır...” (YAS, 2001:87).

“...Re!...Re!...Refe!...Ne diyor, hele okusana yahu ne demekte. Re-fe-ran...Ulan oğlum düzgün oku şunu...Patlama Müslüman sökecem şimdi. Referan... Referandum. Eeee... Referandum. Ne Okudum ya canım. Refe, refe...hay Allah. Türkçe desene gurban, Türkçesini... Gavurca herhal ki sökemedik. Seydali yazıya da, yazana da adamakıllı bozulmuştu...” (YAS, 2001:39).

Endüstriyel gelişim sonucunda yoğun bir şekilde köyden kente göç olmuştur. Göç eden insanlardan birisi de Siirtli Seydalî'dir. Seydalî, düşüncelerinden ödün vermeyen bir kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün zorlukları gidermenin bir yolu olduğuna inanır. Bu da çocukların hayatta karamsarlığa düşmemesini sağlayabilir. Seydalî, bilinmeyen yabancı kökenli kelimelerin Türkçede kullanılmasına da karşıdır. Fakat; Seydalî'nin oruç tutmayan bir insanı önyargıyla kınaması çocuk edebiyatı ürünlerinde olmaması gereken konulardan biridir. Çünkü; Seydalî'yle özdeşleşebilecek çocuklarda da bu tür davranışlar oluşabilir.

"...Seydali adamdan önce adamın ağzındaki sigarayı fark etti. İçini çekti, sonra aniden parladı: Eşek kadar herif hele... Gündüz gözü âşikâr oruç yemede. Tövbe tövbe, mübarek günde ağzımızı bozduracak..." (YAS, 2001:38-39).

1.3.12. Süleyman

Süleyman, 'Bu Böyledir' adlı hikâyeye kitabının kahramanlarındandır. Süleyman'la ilgili ileti alıntılarına şu örnekler verilebilir:

"...İçkiye sığıyorum... Eski öğrencilerimden birini...562 Süleyman Koç...Zavallıyı felsefeden takmışım...Farkında olsam mümkün değil...Tuğla ocaklarından yetiştiğini, dul bir kadının oğlu olduğunu biliyordum oysa...Ama sarhoşluğuma geldi demek..." (BB, 2003:60).

Süleyman, hem tuğla ocaklarında çalışmış hem de okula gitmiştir. Fakat; felsefe öğretmenin sarhoş bir anında Süleyman'ın yazılı kağıdını okuması nedeniyle felsefe dersinden kalmış ve Süleyman okulu bırakmıştır. Bu ileti, alkolün sadece içeni değil çevresindeki insanları da olumsuz etkilediğini anlatmaktadır. Aşağıdaki iletide de Süleyman'ın hafız olduğu ve para karşılığı Kuran okuduğu anlatılmaktadır:

"...Hafızlığı kolaydı Süleyman. Bak, diyorum Süleyman; hafızlık geçim yolu değil. Para ile Kur'ân-ı Kerîm okunmaz. Bunu kulağına küpe et...Olur diyor Süleyman. Kur'ân-ı Kerim'i okudukça o senin gören gözün, duyan kulağın olur..." (BB, 2003:41).

Süleyman, para karşılığında Kuran okumayı bırakacağını “*olur*” kelimesiyle dile getirmiştir. Süleyman’la ilgili bu ileti, Kuran’ın para karşılığı okumanın iyi bir davranış olmadığını anlatmaktadır.

1.3.13. Mürit

Mürit, ‘Sır’ adlı hikâye kitabının kahramanlarından. Mürit, köyde yaşayan ve bir tarikata bağlı olan biridir. Şeyhin “el vermesi” neticesinde şeyh olmak zorunda kalır. Bu durum şöyle anlatılmıştır:

“...Kurban olayım efendim, bu fakire kıymayın, bu bir ağır hizmettir beni bağışlayın. N’olur... Ben bir fıkara köylüyüm. Ne ilmim var, ne hikmetim... İki sözü bir araya getirmeye gücüm yetmez... Efendim: Şahit olun ve usulünce biat edin...” (S, 2004:10).

Mürit, şeyh olmak istememesine rağmen şeyh olmuştur. Böylelikle, insanlar Mürit’in (Şeyhin) yanına gelerek yardım istemeye başlamıştır. Aşağıdaki ileti alıntısında alkol alan biri Mürit’in yanına getirilmiş ve alkolü bırakmıştır:

“...Meğerse Efendi’ye gidiyorlarmış... Evladım dedi, içme artık. Bak çoluk çocuğun da perişan olmuş, niyet et, Cenab-ı Hakk’a sığın, niyet et... Yahu bana orada abdest aldirdılar...Yani bu kadar utandığımı hatırlamıyorum...” (S, 2004:62-63).

Müritler, tekkeyi köyden şehre taşımak istediklerinden şehirde saray gibi bir tekke yaptırır. Fakat; Mürit (Şeyh) bu tekkenin saray gibi yapılmasına karşı çıkar. Mürit (Şeyh), bu durumu şöyle dile getirmiştir:

“...Bu sarayı halkın parası ile yaptırıyorsan; bil ki bu bir zulümdür. Yok kendi paran ile yaptırıyorsan israftır...” (S, 2004:19).

1.3.14. Yedigâr

Yedigâr, ‘Beyhude Ömrüm’ adlı hikâye kitabının kahramanıdır. Bütün hevesi bozkırın ortasında, dağın başında bir bahçe yetiştirmektir. Aklına bu fikri düşüren ıslak kayadır. Mîri arazideki bu kayanın etrafında su vardır. Suyu bulup çıkarmak için

günlerce çalışır. Aşağıdaki ileti alıntılarında Yadigâr'ın bahçe yetiştirmeyi çok istediğinden suyu azimli bir şekilde aradığı anlatılmaktadır:

“...Benim de bir bahçem olacak. İçinde nar ağaçları olacak. Her bir meyveden olacak içinde. Yedi köy, bu bahçeyi parmakla gösterecek. Adı anıldığında vay be diyecekler...”(BÖ, 2006:27).

“...Besmeleyi çekip elime tükürdüm. Kazmayı kaptığımda üzerime bir çeviklik, bir yavuzluk yapışmıştı...” (BÖ, 2006:34).

“...Bre kadın ne istiyorsun. Yok başına iş açma, yok muhtarın o yanda tarlası var sana bir kötülüğü dokunur, yok eski köye yeni âdet nereden çıktı...Ulan şu suyu bulalım benden sana bir yeni fistan söz...” (BÖ, 2006:50).

Yadigâr, ıslak kayanın altındaki suyu bulur ve orada bahçe yetiştirir. Aşağıdaki cümlelerde bu durum şöyle anlatılmıştır:

“...Çiviye iki varyoz daha attım. Dibinde ince bir fıskiye gibi fişkırdı. Su...Su be su! ...”(BÖ, 2006:81).

“...Şimdi Yadigâr; bu bahçeye evvela kaysı dikeceğiz. Kaysı ama Malatya'nın...Armut fidanları da...vişne, kiraz, elma...”(BÖ, 2006:102).

Yadigâr; özgüvenini kaybetmeyerek ve kararlılığından vazgeçmeyerek bahçe yetiştirebilmiştir. Çocukları, çocukluk sonrası hayatta güçlü kılmak için çocukların kararlılık tutumlarının ve özgüven duygularının geliştirilmesi gerekir. Yadigâr'ın kararlılığı ve özgüveni Yadigâr'la özdeşleşebilecek çocukta olumlu etkiler oluşturabilir.

1.4. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletilerin Bakış Açısı / Anlatıcı Açısından İncelenmesi

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde üç tip bakış kullanılmıştır:

1. Birinci Şahsın Anlatıcı Olduğu İletiler / Kahraman Anlatıcı Bakış Açısı
2. Üçüncü Şahsın Anlatıcı Olduğu İletiler / Yazar Anlatıcı Bakış Açısı
3. İkinci Şahsın Anlatıcı Olduğu İletiler

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan iletilerde kullanılan bakış açıları şöyle değerlendirilebilir:

1.4.1. Birinci Şahsın Anlatıcı Olduğu İletiler / Kahraman Anlatıcı Bakış Açısı

Olaya katılan bir karakterin hikâyeyi anlatması, hikâyenin anlatım biçiminin birinci şahıs bakış açısı olduğunu gösterir (Burroway, 2002:183). Bu anlatıcıda, olaylara, kişilere kahramanın gözüyle bakılır. Bu nedenle, bu anlatıcıda sınırlı bir anlatımla karşılaşılır. (Yazıcı, 2002:86). Birinci şahsın anlatıcı olduğu iletilerde anlatıcı “ben” ya da “biz” dir. Birinci şahsın anlatıcı olduğu iletilere şu örnekler verilebilir:

“...İçkiye sığıyorum... Eski öğrencilerimden birini...562 Süleyman Koç...Zavallıyı felsefeden takmışım...Farkında olsam mümkün değil...Tuğla ocaklarından yetiştiğini, dul bir kadının oğlu olduğunu biliyordum oysa...Ama sarhoşluğuma geldi demek...” (BB, 2003:60).

“...Yarım ekmeği bölüşüyoruz. Ama Allah büyük, Allah kerim... Öyle değil mi abi, umudu kesmemek lazım. Umudu kesmiş olsam evden çıkmam ki! Umut bizim ekmeğimiz...” (RP, 2004: 45).

“...Biz, bize düşeni satıp yemeye başladık. İşte tam o sırada içkiye alıştım. Arkadaşların çoğu bekar. Bir ikisiyle ortak inşaat yapıyoruz, yapıyoruz ama benim işe falan baktığım yok. Nerde sabah, orda akşam... Bu içki belası yüzünden başımız derde girdi. Yani yaralama falan, içeri düştük, çıktık...” (S, 2004:60).

“...Kocamdan iki satır mektup alabilseydim çok mutlu olacaktım. Ama o gitti ve bir daha haber gelmedi... Kadıncağz zaten mektuplar ile yaşıyor. Öyle olmalı. Onu bundan yoksun bırakmamalıyım dedim. Oturdum yazdım. Hepsi bu. Kaderi kaderime benzeyen birine yardımcı olmak teselli veriyor. Öyle değil mi. Yanlış mı yapmışım...” (MM, 2006:75-76).

*“ Tedariğim
Torba dikim*

Yazın koyum

Kışın yeyim” (BÖ, 2006:66).

“...Kısacık geçmişimi düşünüyordum. Ablam evlenmişti. Nasıl bir düğün olduğunu bildiğim için gitmemekte direnmişim... Ablam gecenin ilerleyen saatlerinde gelinliği ile havuza düştü. Bekli de kendi atladi. Kocasını kim bilir nerelerde sürtüyordu... Yolun sonuna yaklaştıkça bir çıkmazda olduğunu git gide kavrayan bir baba... Veysel’le uzun uzun konuşmuş, kıyı boyunca yürümüştük. Ona evden ayrılacağımı söylediğimde hiç şaşırmadı. “Bırak şu şımarık zengin çocuğu numaralarını” falan demedi. Sade içini çekti... “Peki, hayırlısı olsun” dedi...” (YTYS, 2003:66-67-68).

“- Evet “şimdi” yi konuşalım.

-Ben hayatın bir imtihan olduğuna inanıyorum. Yeniden dirilişe, öbür dünyaya inanıyorum...” (Yİ, 2000:62).

“...Besmeleyi çekip elime tükürdüm. Kazmayı kaptığımda üzerime bir çeviklik, bir yavuzluk yapışmıştı...” (BÖ, 2006:34).

Çocuk edebiyatı ürünlerinde birinci şahsın anlatıcı olduğu iletilere sıkça yer verilir. Çünkü; “anlatıcı gerçekten bildiği ya da öğrendiği şeyi rapor etmek zorundadır. Daha da önemlisi, anlatıcının, görüş, yargı ve tahminleri bir insana aittir. Hatalı olma ihtimali vardır. Bu nedenle, birinci şahs anlatıcının her söylediği kabul edilmez.” (Burroway, 2002:187). Birinci şahsın anlatıcı olduğu iletilerde çocuk, kendine uygun olan görüş, yargı veya tahminleri kabul ederken, kendine uygun olmayan görüş, yargı veya tahminleri kabul etmeyecektir. Çünkü; çocuk, birinci şahs anlatıcının her söylediğini, bilgisi sınırsız yazar anlatıcının (Üçüncü şahs anlatıcı) söyledikleri gibi kabul etmek zorunda değildir.

1.4.2. Üçüncü Şahsın Anlatıcı Olduğu İletiler / Yazar Anlatıcı Bakış Açısı

Üçüncü şahsın anlatıcı olduğu hikâyeleri yazar anlatır. “ İtibâri bir varlık olan anlatıcı, eserde, yazarın dilini kullanarak ait olduğu âleme ait mekânı, şahıs kadrosunu ve hayat tezahürlerini nakleder ve dikkatlere sunar. Bu hususu dikkate alarak “hakim bakış açısı”ndan hareketle yazılmış eserlerdeki anlatıcıya “yazar-anlatıcı” adını

verebiliriz. ” (Aktaş, 1991:89). Üçüncü şahsın anlatıcı olduğu iletilere şu örnekler verilebilir:

“...Bir dünyadan vazgeçiyordu. Elinde istifa dilekçesi, kalbi küt küt –aslında verilmiş, daha önceden içe sindirilmiş bir kararın uygulanmasında idi, bu küt kütler de neyin nesiydi. Mani olamıyordu işte. Böyleydi –müdürün odasına girdiğinde bir dünyadan vazgeçtiğinin şuurunda değildi... Böylece gidip işinden istifa etti...” (Yİ, 2000: 40-43).

“...Şükran evleniyor. Şükran nihayet bir kat,bir araba ve bir de koca buldu. Aslında bu cümle Şükran’ın kocasının bir katı, bir de arabası var şeklinde olmalı ve “koca” unsuru mezkûr emtia arasında sayılmamalıydı...” (Yİ, 2000:59).

“...O zaman Kenan otobüsü meydanın bir köşesine çekip dinlenmeye terk eder. Ama sobayı kaldırmaz içinden. Çünkü sobanın sahipleri vardır. Her kasabada olduğu gibi burada da bir deliyle bir meczup gün boyu dolanıp dururlar. Elbette kimseleri yoktur. Kışın kahve kapanıncaya kadar kahvede ısınır, çay içerler. Gece yarsından sonra otobüse gelir ısınırlar...” (MK, 2002:71).

“...Adam şöyle bir dinlenecekti. İyice rahatlamayı kafasına koymuştu. Önce bir banyo almıştı... Sonra dişlerini fırçaladı, traş oldu, tırnaklarını kesti...” (YTYS, 2003:104).

“...Bu Zeki’nin babası arabacıydı. Tek at koşardı. Sarhoş, bela bir adam. Karısını döve döve kötürüm etti. Zekiye ’ye de şuncacık bebe iken basmış tokadı. Fukara o günden sonra kekeme kaldı. Sonra kayboldu ortaldan. Her yol vardı pezevenkte...” (HVT, 2003:55).

“...Makasçının karısı çok dertli idi. Sarhoş ve huysuz kocası gece-gündüz dövüyordu onu. Sekiz on yaşlarındaki küçük kızı bu şiddet ortamından fena halde etkilenmiş, belki adamın bir tokadını, tekmesini yemiş ve dili tutulmuştu...” (UH, 2006: 9).

“...Bulgaryalı mahalle arasını ahıra çevirdi, horoz sesinden, inek böğürtüsünden, gübre kokusundan bunaldık diyenler çoğalmış. Hatta bunlardan biri

selamsız sabahsız bahçe kapısından girip Pelvan Sülüman'ı tehdit etmeye kalkışınca Pelvan bu kuru güürültüyü kökünden kesme fırsatı yakalamış; adamı tuttuğu gibi bahçedeki dut dalına asıvermişti... Ondan sonra ses-seda kesilmiş haliyle... (UH, 2006:12).

"...Neslihan Hanım o yıllarda henüz başını açmamıştı. Yani Avukat Yunus Bey henüz siyasete girmemişti... Neslihan Hanım'ın kokteyllerde boy göstermesi icap etti..." (YTYS, 2003:63).

"...Türkiye Ortak Pazar'la bütünleşmeyi bir hükümet politikası olarak benimsemiştir...Ortak Pazar Türkiye'ye anlaşmayla belirlenen hükümleri uygulamamakta, hatta üçüncü ülkeleri Türkiye'ye tercih etmektedir..." (YTYS, 2003:76-77).

"...Türkiye'de emek, sermayeye nazaran bol ve ucuzdur. Bu sebeple kalkınmada emek yoğun tekniklere önem verilmeli, tarım, tarıma dayalı sanayi, el sanatları ve küçük sanayi geliştirilmelidir..." (YTYS, 2003:78).

Çocuk edebiyatı ürünlerinde, üçüncü şahsın anlatıcı olduğu iletiler fazla tercih edilmez. Çünkü; yazar, bu bakış açısında olayları tarafsız olarak gözlemleyebileceği gibi taraflı bir şekilde de okuruna sunabilir. Üçüncü şahsın anlatıcı olduğu iletilerde yazar, "karakterin konuşma, eylem, düşünce ve görünüşü hakkında yorumlarda bulunabilir." (Burroway, 2002:169). Üçüncü şahsın tercih edildiği hikâyelerin bu özelliklerinden dolayı, çocuğun okunan her şeyi doğru kabul etmesi ortaya çıkabilir. Bu da çocuğun kendi değerlerini oluşturmasını zorlaştırabilir.

1.4.3. İkinci Şahsın Anlatıcı Olduğu İletiler

"Birinci ve üçüncü şahıs bakış açısı edebiyatta çok yaygındır. İkinci şahıs bakış açısı ise, özgün ve deney altında olan bakış açısıdır. Yazar, öyküdeki bir karaktere "sen" diye gönderimde bulunduğu zaman, ikinci şahıs anlatım biçimi, hikâyenin asıl bakış açısı olur." (Burroway, 2002:180). İkinci şahıs bakış açısı, birinci şahıs ve üçüncü şahıs bakış açısına göre hikâyelerde yaygın bir kullanıma sahip değildir. İkinci şahsın anlatıcı olduğu iletilere şu örnekler verilebilir:

“...Sabahı beklemeyiniz dostum, gecedен yola çıkınız. Olur ki uyuyakalırsınız...Gece serindir, yapraklardan süzölen yel gözlerinizdeki yaşları kuruturken ruhunuzda kâinatın derin sessizliğini taşıyarak sabaha doğru yürüyüp fecri başlatınız...Çetin yolculukların başlangıcı için sabahı beklemeyiniz. Sabahı beklemek öğleni, öğleni beklemek akşamı beklemek gibi bir ruh gevşekliğini doğurur...” (YTYS, 2003:50).

“...Bir şey yap güzel olsun... Huzura vesile olsun, rikkate yol açsın, şevk versin, hakikate işaret etsin... Bir şey yap doğru olsun. İnsanları yalanın ve yanlışın bataklığına düşmekten korusun. Rüzgâra ve akıntıya kapılsın; kırılsın lakin eğilip bükölmesin...” (HVT, 2003:15).

“...Çocuğunu başkaları büyütecek, hafta sonları görürsün. Aşını başkaları pişirecek sen verirsin. Karını akşamdan akşama bulursun. Yorgunluktan kemiklerin sızlayacak aldırma. Taksitle al evini, taksitle yaşa. Seni de başkaları yaşattıyor inan buna... Onların çocuklar artık oyun oynamayacaklar. Bir dünyanın eşliğindesin. Eğilip eğilip bakıyorsun. Özlemlerin, hasretlerin hasılı her şeyin arkada kaldı. Kalacak unutulacak... Korkulusun, şaşkınsın, yabancısın...” (YAS, 2001:9-10).

“Talep şan değildir. Razi ol, şan da senin, nam da senin. Varlığını bilinmezlik toprağına göm. Gömölmeven şey nabit olmaz... Eşyadan eşyaya seyahat edip durma. Kendine uzaktan bakmayı öğren. Bir dolap beygirine benziyorsun. Öyle ahmak, öyle hüüzün verici. Hicret ve niyetin kimin için? Bir gece yarısı uyandığıında yatağıından kalk, şöyle yıldızlara bir bak. Düşün!...Mademki içinde bulunduğun yer, konuştuğun kimse sana feyz vermiyor; terke mani olan ne? Ölüme ağlama. Kalbe Bak... Melal içindesin. Yoksul olduğunu düşünüyörsün. Ne ki senden alınmıştır, o senin hayrınadır...” (Yİ, 2000:15).

Çocuk edebiyatı ürünlerinde, ikinci şahsın anlatıcı olduğıu iletiler fazla tercih edilmez. Çünkü; ikinci şahsın anlatıcı olduğıu iletilerde “sen” vardır. “Sen dili, doğası gereğıi karşımızdakini yargılayan mesajlar taşır. Bu tip yargılayıcı tutumlar karşısında ise her insan savunmaya geçer.”¹³ Sen dilinin kullanıldığıı ikinci şahsın anlatıcı olduğıu

¹³ http://www.irfandonmez.com/index.php?option=com_content&task=view&id=74&Itemid=1 (06/02/2008)

iletilerde “nasihat verme” vardır. Fakat; çocuğa şöyle ya da böyle davran denildiği zaman çocuğun uzaklaştığı görülür (Şirin, 2000:189). Bu nedenle, çocuğa nasihat verme yerine, anlatılanın uygulamalı olarak gösterilmesi gerekir.

VI. BÖLÜM

1. MUSTAFA KUTLU'NUN HİKÂYELERİNDEKİ İLETİLERİN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan iletiler; dil-üslup, konu-tema, şahıs kadrosu-kahramanlar ve bakış açısı/anlatıcı maddeleriyle çocuğa görelilik ilkesi açısından değerlendirilebilir. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin çocuğa görelilik ilkesi açısından değerlendirilmesi şöyledir:

1.1. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletilerin Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi

Dil ve üslup bir metnin çocuğa göre olup olmadığını belirleyen unsurların başında gelir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin açık, anlaşılır bir dille ve akıcı bir üslupla yazılması gerekir. Mustafa Kutlu, hikâyelerindeki iletilerinin genelinde açık ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Fakat; Kutlu'nun bazı iletilerde açık ve anlaşılır bir dil kullanmadığı görülür. Harabat ehli, malik, virâne, yeksan, rikkat gibi çocuğun bilemeyeceği birçok kelimenin iletilerde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kelimelerin kullanılması çocuğun verilmek istenen iletiyi anlamasını zorlaştırır. Çünkü; çocuk bu kelimeleri bilememektedir.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki ileti cümlelerinde yazım ve noktalama yanlışlarıyla karşılaşmaktadır. Bu yazım ve noktalama yanlışlarının sebebi, dilbilimsel sapmalar olabileceği gibi yazar ya da matbaa hatası da olabilir. Çocuk edebiyatı ürünlerinde hangi nedenden kaynaklanırsa kaynaklansın yazım ya da noktalama yanlışlıklarına yer verilmemelidir. Çünkü; çocuk doğrusunu henüz bilmemektedir.

Mustafa Kutlu, hikâyelerindeki bazı ileti cümlelerinin uzun, edilgen, devrik ve eksilteli olduğu görülmektedir. Uzun, edilgen, devrik ve eksilteli cümlelerin çocuklar tarafından anlaşılması güçtür. Bu nedenle, bu yapılar çocuk edebiyatı ürünlerinde az yer verilmesi gerekmektedir. Bu yapıların az kullanılmasıyla çocuk hem okuduğunu anlamış olur hem de dilindeki farklı yapılarla karşılaşmış olur.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde atasözleri, deyimler, doldurma sözler, ikilemeler gibi konuşma dili unsurlarının kullanılması gerekir. Çünkü; çocuk günlük hayatta bunları kullanmaktadır. Çocuk konuşma dili unsurlarını gördüğü zaman metinlerde kendinden bir şeyler bulabilir, metni daha iyi anlamaya çalışabilir ve zevkle okuyabilir. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan iletilerde birçok konuşma dili unsuruyla karşılaşmaktadır. Bu kullanımlar çocuğun ileti cümlelerini zevkle okumasını ve anlamaya çalışmasını sağlayabilir. Kutlu'nun konuşma dili unsurlarını bazen yanlış kullandığı da tespit edilmiştir. Örneğin; "iyilik et, at denize, balık bilmezse Hâlık bilir" (Aksoy, 1998:336) atasözü "iyilik yap at denize, balık bilmez ise Hâlık bilir" şeklinde kullanılmıştır. Bu kullanım ise çocuğun anadilini içselleştirmesi bakımından uygun bir kullanım değildir.

Mustafa Kutlu, hikâyelerinin aralarına şiirler serpiştirmiştir. Düzyazı, şiir gibi farklı edebî türlerin aynı metin içinde kullanılması çocuğun ilgisini çekebilir. Böylelikle de çocuk, verilmek istenen iletileri daha iyi anlayabilir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde soyut kavramlar, somut kavramlarla açıklanmalıdır. Böylelikle çocuklar, anlatılmak istenen iletiyi daha iyi anlayabilir. Mustafa Kutlu'nun birçok soyut kavramı, somut kavramlarla anlattığı tespit edilmiştir. Böylelikle, çocuksu alana açılan sade bir dil için ilk adım atılmış olur.

1.2. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletilerin Konu ve Tema Açısından Değerlendirilmesi

Konu - tema, dil - üsluptan sonra bir metnin çocuğa göre olup olmadığını belirleyen önemli iki değerlendirme ölçütüdür. Her türlü konu ya da tema çocuk edebiyatı ürünlerinde yer bulabilir. Fakat; bu konu ya da temaların çocuğu ruhsal karmaşaya sürükleyen konular olmaması gerekir.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde tespit edilen iletilerde köyden kente göç, sevgi, din, değişim ve ekonomi gibi konuların işlendiği görülmektedir. Köyden kente göçün işlendiği iletilerde bu göçün sebep olduğu olumsuzluklar işlenmiştir. Fakat; köyden kente göç sadece olumsuz sonuçlar meydana getirmemektedir. Bu göç bazen de olumlu sonuçlar sağlayabilmektedir. Kutlu'nun köyden kente göçün sadece olumsuz taraflarını iletilerinde işlemesi, bu iletilerin çocuğa göre olmadığını göstermektedir. Çünkü; çocuk,

çeşitliliği sever. Bu nedenle, çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alan bir konunun ya da temanın çeşitli yönleriyle çocuca sunulması gerekir.

Mustafa Kutlu, insan sevgisi, hayvan sevgisi, tabiat sevgisi gibi sevgiyle ilgili birçok konuda ileti sunmuştur. Sevginin çocuk edebiyatı ürünlerinde olması gerekir. Çünkü; çocuk her şeyden önce sevmesini öğrenmelidir. Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan iletilerde tabiat sevgisinin insan sevgisi ve hayvan sevgisine oranla daha sık işlendiği görülmektedir. Tabiat sevgisinin işlendiği iletilerde, tabiatın yok olması sonucunda dünyanın nasıl bir hale geleceği anlatılmaktadır. Böylelikle çocuk, tabiata sınımsız sarılacaktır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde dinî konularda iletiler sunulabilir. Mustafa Kutlu'nun da Allah, peygamber, ayet, hadis, tövbe gibi birçok dinî konuya hikâyelerinde yer verdiği tespit edilmiştir. Kutlu'nun dinî konularda verdiği iletilerin genelini insanlara iyiyi, doğruyu, güzeli telkin eden mesajlar taşıdığı görülmektedir. Fakat; Kutlu, 'Yokuşa Akan Sular' adlı hikâyesinde oruç tutmayan birine Seydali aracılığıyla tepkisini dile getirmiş ve "oruç tutmama sebebini anlamadan" oruç tutmayan insanı yargılamıştır. Bu olay insanlar arasında bir ayrıma ya da nefrete sebep olabilir. İnsanlar arasında ayrıma ya da nefrete sebep olabilecek dinî konuların çocuk edebiyatı ürünlerinde yer almaması gerekir. Çünkü; çocuğun nefretten önce sevgiyle olaylara bakması çocuğun ruhsal gelişimi açısından önemlidir.

Mustafa Kutlu; toplumsal değişim, insandaki değişim ve kültürdeki değişim konularında birçok ileti sunmuştur. Toplumsal değişimin ele alındığı iletilerde Kutlu'nun toplumu geliştirmekten çok değiştirmeye (Yeni bir nesil oluşturma) yönelik ileti temalarını işlediği görülmektedir. Bu ise çocuğun yaşam alanına ve yaşına uygun değildir. İnsanların tatilde olduklarından ebeveynlerinin naaşlarını morga kaldırtması ya da çocuklar için önemli olan bayramlarda tatil beldelerine gitmesi çocuğu karamsarlığa sürükleyecek toplumsal değişim temalarıdır. İnsanda meydana gelen değişim konusunda sunulan iletiler, insanda meydana gelen iyi ve kötü yöndeki değişimler olarak ikiye ayrılabilir. Kutlu'nun kötü yöndeki değişimleri dinden uzaklaşma, iyi yöndeki değişimleri ise dine yaklaşma olarak algıladığı görülmektedir. Örneğin; 'Yoksulluk İçimizde' adlı hikâyede Süheylâ'da iyi yönde meydana gelen değişim "Müslüman oldum" deyiimiyle ifade edilmiştir. Bu ise çocukların iyi yöndeki değişimleri sadece

İslamiyet’le ilişkilendirmesine neden olabilir. Kültürel değişim konusunda sunulan iletilerde ise kültürel değerlerin kaybedilmesi sonucu oluşabilecek olumsuzluklar ele alınmıştır. Bu durum ise çocuğun, kültürün insan hayatındaki yerini daha iyi öğrenmesini sağlayabilir.

Mustafa Kutlu’nun ekonomi alanında birçok ileti sunduğu tespit edilmiştir. Çocuk edebiyatı ürünlerinde ekonomi alanında ileti sunulabilir. Fakat; bu iletilerin çocuğa göre olması gerekir. Kutlu’nun sunduğu iletilerin enflasyon, faiz, banka gibi ekonomiyle ilgili kavramların yorumları olduğu görülmektedir. Bu ise çocuğa göre değildir. Çünkü; çocuk, enflasyon, faiz ya da banka gibi kavramları öğrenmeden önce parayı tanması veya parayı harcamasını öğrenmesi gerekir.

1.3. Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerindeki İletilerin Şahıs Kadrosu ve Kahramanlar Açısından Değerlendirilmesi

Çocuk edebiyatı ürünlerinde şahıs kadrosunun veya kahramanların özenle seçilmesi gerekir. Çünkü; çocuk, şahıs kadrosunda yer alan biriyle veya kahramanla olumlu ya da olumsuz yönden özdeşleşebilir. Bu nedenle, çocuğun olumlu yönden özdeşleşebileceği kahramanların çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alması gerekir. Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde yer alan şahıs kadrosu veya kahramanlar incelendiği zaman okurun (Çocuğun) hem olumlu hem de olumsuz yönde özdeşleşebileceği şahıslardan olduğu tespit edilmiştir. Kutlu’nun hikâyelerinde yer alan bazı şahısların ise hem olumlu hem de olumsuz özelliklerle donatıldığı görülmektedir.

Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde tespit edilen iletilerde yer alan ve çocuğun olumlu, olumsuz ve hem olumlu hem de olumsuz özdeşleşebileceği şahıs kadrosu ve kahramanlar tablo halinde şöyle gösterilebilir:

Tablo 2. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki Şahıs Kadrosunun / Kahramanların Davranış Eğilimlerinin Çocuğun Kişisel Gelişimine Etkisi.

Kahraman İsmi	Kahramanın Geçtiği Hikâye Kitabının İsmi	Olumlu Özdeşleşebilecek Kahraman	Olumsuz Özdeşleşebilecek Kahraman	Hem Olumlu Hem de Olumsuz Özdeşleşebilecek Kahraman
1	Süheylâ		X	
2	Engin			X
3	Sosyalist Ali Bey'in Oğlu			X
4	Pelvan Sülüman		X	
5	Şef	X		
6	Kenan			X
7	Seyfi		X	
8	Murat	X		
9	İlhan			X
10	Asım Bey		X	
11	Siirtli Seydali			X
12	Süleyman	X		
13	Mürit	X		
14	Yadigâr	X		

Mustafa Kutlu'nun hikâye kitaplarında tespit edilen iletilerdeki şahıs kadrosu ve kahramanlardan Şef, Murat, Süleyman, Mürit, Yadigâr okurun (Çocuğun) olumlu; Süheylâ, Pelvan Sülüman, Seyfi, Asım Bey olumsuz; Engin, Sosyalist Ali Bey'in Oğlu, Kenan, İlhan, Siirtli Seydali hem olumlu hem de olumsuz yönden özdeşleşebileceği karakterlerdir. Çocuk edebiyatı ürünlerinde çocuğun özdeşleşebileceği karakterlerin olumlu özellikler göstermesi gerekir. Bu nedenle; Şef, Murat, Süleyman, Mürit, Yadigâr çocuğun özdeşleşebileceği karakterlerdir. Fakat; Süheylâ'yla, Pelvan Sülüman'la, Seyfi'yle, Asım Bey'le, Engin'le, Sosyalist Ali Bey'in Oğlu'yla, Kenan'la, İlhan'la, Siirtli Seydali'yle çocuk özdeşleştiğinde olumsuz özelliklere sahip olabilir. Bu nedenle, çocuğun bu karakterle özdeşleşmemesi gerekir.

1.4. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletilerin Bakış Açısı / Anlatıcı Açısından Değerlendirilmesi

Yazarın kurgu eserlerde vermek istediği iletinin okur (Çocuk) tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için bakış açısını / anlatıcıyı çocuğa göre seçmelidir. Birden çok anlatıcının veya birinci şahsın anlatıcı olduğu iletiler çocuk tarafından daha iyi

içselleştirilebilmektedir. Çünkü; bu iki anlatıcı çocuğa bir şeyleri kabullendirmekten çok, bir şeylerin kabullenilmesini çocuğa bırakmak işlevine sahiptir. Kutlu, birinci şahsın anlatıcı olduğu iletilere hikâyelerinde yer vermesine rağmen, birden çok anlatıcılı iletilere hikâyelerinde yer vermediği tespit edilmiştir. Bu durum ise, çocuğun kendi bakış açısını oluşturmasını engelleyeceği gibi hikâyeleri zevkli bir şekilde okumasına da engel olabilir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde ikinci şahsın anlatıcı olduğu iletilerin kullanılmaması gerekir. Çünkü; ikinci şahsın anlatıcı olduğu iletilerde “kabullendirtme” vardır. Çocuk ise kabullendirilen bir şeyi kendisinin kabullendiği bir şeyden daha zor içselleştirmektedir. Kutlu’nun hikâyelerinde ikinci şahsın anlatıcı olduğu iletiler tespit edilmiştir. Kutlu’nun ikinci şahsı anlatıcı olarak kullanması, iletilerini okurlarına “kabullendirtme” yi amaçladığı anlamını ortaya çıkarabilir.

SONUÇ

İleti, verilmek istenilen mesaj ya da göndericinin alıcı üzerinde yapmak istediği değişikliktir. Gönderici, yazılı ya da sözlü edebiyat eserlerinde alıcıya vermek istediği iletiyi dolaylı veya doğrudan sunabilmektedir. Dolaylı bir şekilde sunulan iletilerin doğrudan sunulan iletilere oranla alıcı tarafından daha fazla içselleştirildiği söylenebilir. Çünkü; gönderici, doğrudan sunduğu iletilerde kendi görüşlerini alıcıya kesin yargılamış gibi sunmaya çalışırken dolaylı olarak sunduğu iletilerde görüşlerini kesin yargılamış gibi sunmamaktadır. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin genel olarak alıcıya doğrudan sunulduğu tespit edilmiştir. Fakat; çocukların ilk karşılaştıkları edebî türlerde genellikle dolaylı bir şekilde sunulan iletileri daha fazla içselleştirdikleri görülür.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletiler, amaçlarına göre sınıflandırılabilir: Kişisel gelişimi destekleme amaçlı iletiler, toplumsal gelişimi destekleme amaçlı iletiler, ahlakî gelişimi destekleme amaçlı iletiler, dinî gelişimi destekleme amaçlı iletiler, ekonomik gelişimi destekleme amaçlı iletiler, ulusal düşüncenin gelişimini destekleme amaçlı iletiler, evrensel düşüncenin gelişimini destekleme amaçlı iletiler ve öteki iletiler.

Çocuk edebiyatı alanında ürün veren yazarların “amaçlarına göre ileti” verdikleri zaman aşırılığa kaçıp tek yönlü ileti vermemesi gerekmektedir. Çünkü; çocukların tek yönlü yetişmemesi toplumun geleceği için önemlidir. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletilerin de çok yönlü olduğu görülmektedir. Dinî gelişimi destekleyen bir ileti, ahlakî gelişimi destekleyen ya da evrensel gelişimi destekleyen iletilerin özelliklerini de gösterebilmektedir.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletiler incelendiği zaman, 226 iletiyle kişisel gelişimi destekleyen iletilerin diğer iletilerden daha fazla kullanıldığı görülür. Kişisel gelişimi destekleyen iletiler incelendiğinde “yardım etme, yapma” düşüncesinin sabır, iç huzur, gönül zenginliği, insanları tanıma gibi diğer kişisel gelişimi destekleyen iletilere oranla daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Bu iletinin fazla kullanılması Kutlu'nun “yardım etme, yapma” iletisine verdiği önemi göstermektedir. Çocuklara yönelik yazılan hikâye kitaplarında kişisel gelişimi destekleyen iletilere diğer ileti türlerinden

daha fazla yer verilmelidir. Çünkü; kişisel gelişimi destekleyen iletiler, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin son noktası olan çocuğun kendini gerçekleştirmesine yardım edebilir. Böylelikle de çocuk, toplumun sağlıklı bir üyesi olabilir.

Kişisel gelişimi desteklemeyen iletilerle de Kutlu'nun hikâye kitaplarında karşılaşılmaktadır. 'Uzun Hikâye' deki Pelvan Sülüman'ın kaba kuvvetle iş yapması gibi. Kişisel gelişimi desteklemeyen iletilerin çocuklara yönelik kitaplarda olmaması gerekir.

Kutlu'nun hikâyelerinde kişisel gelişimi destekleyen iletilerden sonra en sık kullanılan iletiler, toplumsal gelişimi destekleyen iletilerdir. Kutlu, toplum düzeninin bozukluğu, yeni bir nesil yaratmak, aile, kadın gibi birçok konuda toplumsal gelişimi destekleyen iletiler sunmuştur. Kutlu'nun hikâyelerinde "toplumu düzeltmeye çalışma" düşüncesinin olmadığı; yerine "yeni bir toplum oluşturma" düşüncesinin olduğu görülmektedir. Oluşturulacak neslin temelinde ise dinî ve kültürel unsurlar vardır. Yeni bir toplum oluşturma düşüncesinin anlatıldığı iletiler, çocuğa göre değildir. Çünkü; çocuk bu iletileri anlayamaz.

Kutlu'nun hikâyelerinde dinî gelişimi destekleyen iletilerin geniş bir yer tuttuğu görülmektedir. Kutlu, Allah, peygamber, ayet, hadis, namaz gibi dinî terminolojiyi hikâyelerinde sıkça kullanarak okurlarına dinî duyguları telkin etmeye çalışmıştır. Kutlu, ayetlerden ve hadislerden de yararlanarak dinî gelişimi destekleyen iletiler sunmuştur. Çocuk kitaplarında dinî duyguların işlenmesi gerekir. Çünkü; çocuğun sağlıklı bir bedene ihtiyacı olduğu kadar sağlıklı bir ruh yapısına da ihtiyacı vardır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde parayı tanıma-kullanma, alış-veriş yapma, tasarruf yapma gibi ekonomi konularında iletiler sunulabilir. Fakat; Kutlu'nun faiz, sermaye, bankacılık gibi konularda ekonomik gelişimi destekleyen iletiler sunduğu görülmektedir. Bu iletiler ise çocuklara yönelik değil yetişkinlere yöneliktir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde ahlakî gelişimi destekleyen iletilere yer verilmelidir. Çünkü; çocuğun toplumsal değerleri anlaması ve kendi değerler sistemini kurması gerekmektedir. Kutlu da hikâye kitaplarında ahlakî gelişimi destekleyen iletilere yer vermiştir. Kutlu, özellikle 'Yoksulluk İçimizde' adlı hikâye kitabında

Ataullah İskenderî'nin Hikem-i Ataiye'sinden esinlenerek yazdığı bölümde nefis, dürüstlük gibi konularda birçok ahlakî gelişimi destekleyen ileti sunmuştur.

Kutlu, hikâyelerinde ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletilere yer vermiştir. Fakat; Kutlu'nun hikâyelerindeki ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletiler, diğer iletilere oranla azdır. Kutlu, millet için fedakarlık yapmak, Türkçeyi doğru kullanmak gibi konularda ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletilere hikâyelerinde yer vermiştir.

Kutlu'nun hikâyelerindeki evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen iletiler; kişisel, ahlakî ve toplumsal gelişimi destekleyen iletilerle birlikte verilmiştir. Çünkü; evrensel-kişisel, evrensel-ahlakî ve evrensel-toplumsal gelişimi destekleyen iletilerin herkesi ilgilendiren bir yapısı vardır. Kutlu'nun hikâyelerinde sosyal yardım, temizlik, doğruluk, hayvanlara iyi davranma gibi konularda evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen iletiler yer alır.

Mustafa Kutlu, öteki iletiler adını verdiğimiz ileti grubunda hayvanlarla, askerlikle, tabiatla-şehirle ilgili ileti sunmuştur. Kutlu, öteki iletilerde genellikle dinî kelimeler kullanmıştır. Kutlu, insanda veya toplumda var olan maneviyât yoksunluğunu yok etmek için öteki iletilerde dinî kelimeleri sıkça kullanmış olabilir. Kutlu'nun hayvanlarla ilgili sunduğu iletilerde bir çelişki vardır. Örneğin; kedinin sevildiği bir durumda köpeğe kötü bir şekilde davranılabilmektedir. Başka bir hikâyesinde de köpek sevelebilmektedir. Hayvanlara eziyet etme ve çelişkili iletilerin çocuk edebiyatı ürünlerinde olmaması gerekir. Kutlu'nun askerlikle ilgili sunduğu iletilerin askerliği özendirici olduğu görülmektedir. Bu ise, çocuğun askerlikten korkmaması için çocuğa anlatılması gereken bir ileti temasıdır.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletiler çocuğa görelilik ilkesi açısından incelendiği zaman bazı iletilerin çocuğa göre olduğu, bazılarının ise çocuğa göre olmadığı görülmektedir. Fakat; çocuk edebiyatı ürünlerinin tamamen çocuğa görelilik ilkesi doğrultusunda oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle, Kutlu'nun hikâyelerinin çocuğa göre olmadığı söylenebilir. Zaten, Kutlu'nun da “çocuklar için yazmak” diye bir iddiası da yoktur. Kutlu, eserlerini yetişkinler için yazmıştır. Örneğin; çocuğun anlayamayacağı veya yaşam alanı dışında kalan birçok kelime ya da kelime grubu

iletelerde kullanmıştır. Bununla birlikte; Kutlu hikâyelerinde çocuğun anlamakta güçlük çekeceği yapıları (Edilgen, devrik, eksilteli v.b.) sıkça kullanmıştır. Bu yapıların çocuk edebiyatı ürünlerinde olması gerekir. Çünkü; çocuk anadilinin bütün inceliklerini görmelidir. Fakat; Kutlu, bu yapıları sıkça kullanmıştır. Bu yapıların sıkça kullanılması ise iletleri çocuğa göre olmaktan uzaklaştırabilir. Kutlu'nun açık ve anlaşılır bir dil kullandığı, konuşma dili unsurlarını dikkate aldığı, somutlaştırmalar yaptığı iletler de vardır. Bu nedenle, bu iletler çocuğa görelilik ilkesine uygun yazılmıştır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde yazım ve noktalama yanlış yapılmamalıdır. Çünkü; çocuk, çoğu kelime ya da noktalama işaretiyle ilk defa karşılaşabilir. Fakat; Kutlu'nun hikâyelerindeki birçok iletide yazım ve noktalama yanlış yapılmıştır. Kutlu'nun hikâyeleri yetişkinler için yazılmış olsa bile hikâyelerdeki yazım ve noktalama yanlışlıklarının düzeltilmesi gerekir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde çocuğun yaşam alanına giren, çocuğu ruhsal karmaşaya sürüklemeyen; yani çocuğa göre olan her şey konu olabilir. Kutlu'nun hikâyelerinde köyden kente göç, sevgi, din, değişim, ekonomi gibi birçok konuda ileti sunulmuştur. Köyden kente göçün sebep olduğu olumsuzluklar Kutlu'nun hikâyelerinde geniş bir yer tutar. Fakat; köyden kente göçün sadece olumsuz tarafları yoktur, olumlu tarafları da vardır. Bu ise Kutlu'nun hikâyelerinde ele alınmamıştır. Bu durum, konuların tek taraflı ele alınması, çeşitliliği seven çocuk için karamsarlık sebebi olabilir.

Mustafa Kutlu sevgi konusunda insan sevgisini, hayvan sevgisini ve tabiat sevgisini ele almıştır. Kutlu'nun tabiat sevgisini işlediği iletler diğer sevgi konulu iletlerden daha fazladır. Bu durum, Kutlu'nun tabiat sevgisini göstermesi bakımından önemlidir. Tabiatı konu alan iletler, çocukların tabiatı sevmesini sağlayabilir.

Çocuklara dinî konularda iletler verilebilir. Mustafa Kutlu, birçok dinî konuda ileti sunmuştur. Bu iletler (Yokuşa Akan Sular adlı hikâyedeki Seydali'nin oruç tutmayan birine tepkisi dışında) iyiyi, doğruyu, güzeli telkin eden mesajlar taşımaktadır. Bu nedenle, çocuk edebiyatı ürünlerinde bu iletler yer alabilir.

Mustafa Kutlu'nun değişim konusunda toplumsal değişimi, insandaki değişimi ve kültürdeki değişimi ele almıştır. Toplumsal değişimin ele alındığı iletelerde “yeni bir toplum oluşturma” düşüncesi vardır. Çocuğun topluma uyumunu sağlayan toplumsal

gelişimi destekleyen iletilerin aksine, toplumsal değişimi ele alan iletiler çocuğun toplumdan uzaklaşmasına sebep olabilir. İnsandaki değişimin işlendiği iletiler, iyi ve kötü yöndeki değişim olarak ikiye ayrılabilir. Kutlu, insandaki iyi yöndeki değişimi İslam'a yakınlaşmayla özdeşleştirirken, kötü yöndeki değişimi İslam'dan uzaklaşmayla özdeşleştirir. Bu durum ise çocukların olaylara tek yönlü bakmasına neden olabilir. Kültürdeki değişimin ele alındığı iletilerde kültürel değerlerin kaybedilmesi sonucu oluşabilecek olumsuzluklar ele alınmıştır. Bu durum ise çocuğun kültürüne daha fazla değer vermesini ve kültürünü korumaya çalışmasını sağlayabilir.

Mustafa Kutlu, ekonomi alanında birçok ileti sunmuştur. Fakat; bu iletilerin çocuğa görelilik ilkesine uygun olmadığı görülmektedir. Çünkü; faiz, banka, enflasyon gibi ele alınan konular çocuğun yaşına ve yaşam alanına uygun değildir.

Mustafa Kutlu'nun hikâye kitaplarındaki iletiler incelendiğinde çocuğun olumlu, olumsuz ve hem olumlu hem de olumsuz yönden özdeşleşebileceği şahıs kadrosu ve kahramanların olduğu görülmektedir. Fakat; çocuk edebiyatı ürünlerinde çocuğun sadece olumlu yönden özdeşleşebileceği şahıs kadrosu ve kahramanların olması gerekir. Bu nedenle; Kutlu'nun hikâye kitaplarındaki iletilerde çocuğun olumsuz, hem olumlu hem de olumsuz özdeşleşebileceği şahıs kadrosu ve kahramanların yer alması çocuk için uygun değildir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde birden çok anlatıcının veya birinci şahsın anlatıcı olduğu iletiler tercih edilmektedir. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde birinci şahsın anlatıcı olduğu iletiler olmasına rağmen, birden çok anlatıcının olduğu iletiler görülmemektedir. Bununla birlikte; Kutlu'nun hikâyelerinde ikinci şahsın anlatıcı olduğu iletilerle de karşılaşılmaktadır. Bu ise çocuk edebiyatı ürünlerinde olmaması gereken bir anlatıcıdır.

Mustafa Kutlu'nun hikâye kitaplarındaki iletiler dil-üslup, konu-tema, şahıs kadrosu- kahramanlar ve bakış açısı-anlatıcı açısından incelendiğinde bazı iletilerin çocuğa göre olduğu, bazı iletilerin de çocuğa göre olmadığı görülmektedir. Çocuğa göre olan iletilerin olduğu hikâyeler çocuk edebiyatı ürünü olarak değerlendirilebilir. Fakat; çocuğa göre olmayan hikâyeler çocuk edebiyatı ürünü olarak değerlendirilemez. Kutlu'nun hikâyelerinde çocuğa göre olmayan iletilerin çocuğa göre olan iletilerden

daha fazla olduğu gör÷lmektedir. Bunun sebebi, Kutlu'nun çocuğu hedef olarak yazmaması olabilir.

KAYNAKÇA

AKSOY, Ömer Asım (1998), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İnkılap Yay., İstanbul.

AKTAŞ, Şerif (1991), **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yay., Ankara.

BOGRESS, Louise (2002), “**Doğru Bakış Açısını Seçmek**” Öykü Sanatı, (Çev. Hasan Çakır) Çizgi Kitabevi, Konya.

ÇAVUŞOĞLU, Ali (2006), **Anadili Çocuk Edebiyatı**, Ufuk Yay., Kayseri.

DEMİR, Yavuz (1995), **Anlatı Tipolojisi**, Akçağ Yay., Ankara.

DEMİREL, Özcan (2003), **Türkçe Öğretimi**, Pegem A Yay., Ankara.

DİRİN, İlyas (1999), **Mustafa Kutlu ile Öykücülüğü Üzerine**, Hece, Sayı 33-34, Ankara.

DOĞAN, Mehmet (2001), “**“Hüzün ve Tesadüf” veya Mustafa Kutlu, Yeniden**” Mustafa Kutlu Kitabı, Nehir Yay., İstanbul.

DOĞAN, İsmail (1998), **İletişim ve Yabancılaşma**, Sistem Yay., İstanbul.

ERDEM, Mehmet Dursun, (2001), “**Mustafa Kutlu’nun “Hüzün ve Tesadüf” Adlı Hikâye Kitabındaki Konuşma Dili Unsurları**” Mustafa Kutlu Kitabı, Nehir Yay., İstanbul.

ERGİN, Akif – BİROL, Cem (2005), **Eğitimde İletişim**, Anı Yay., Ankara.

ERGİN, Muharrem (1993), **Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul.

EMİR, Sabahat (1986), **Örnekleriyle Kompozisyon Yazma Sanatı**, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Yay., İstanbul.

GÖKŞEN, Enver Naci (1960), **Çocuklar İçin Edebiyat**, Bakış Kütüphanesi, İstanbul.

GÜLERYÜZ, Hasan (2006), **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, Pegem A Yay., Ankara.

HECE, (2000) **Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**, Sayı 46-47, Ankara.

HELİMOĞLU YAVUZ, Muhsine (2002), **Masallar ve Eğitimsel İşlevleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

KAPLAN, Mehmet (2001), **Türk Milletinin Kültürel Değerleri**, MEB Yay., Ankara.

KARACA, Alâattin (1989), **Mustafa Kutlu'nun Hikayelerinde Sosyal Değişim**, Milli Eğitim Dergisi, S.85, Ankara.

KIRAN, Ayşe – Zeynel (2001), **Yazınsal Okuma Süreçleri**, Seçkin Yay., Ankara.

KIZILOLUK, Hakkı (2001), **Sınıf Ortamında Öğretmen Öğrenci İletişiminin Yatay ve Dikey Olmasının Öğrenme Üzerindeki Etkileri**, Cumhuriyet Ü Sosyal Bilimler Ens. Dergisi, C.25, S.1, Sivas.

Kurân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali (1998), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.

KUTLU, Mustafa (2000), **Arkakapak Yazıları**, Dergah Yay., İstanbul.

KUTLU, Mustafa (2006), **Beyhude Ömrüm**, Dergah Yay., İstanbul.

KUTLU, Mustafa (2003), **Bu Böyledir**, Dergah Yay., İstanbul.

KUTLU, Mustafa (2006), **Chef**, Dergah Yay., İstanbul.

KUTLU, Mustafa (2003), **Hüzün ve Tesadüf**, Dergah Yay., İstanbul.

KUTLU, Mustafa (2002), **Mavi Kuş**, Dergah Yay., İstanbul.

- KUTLU, Mustafa (2006), **Menekşeli Mektup**, Dergah Yay., İstanbul.
- KUTLU, Mustafa (2004), **Rüzgarlı Pazar**, Dergah Yay., İstanbul.
- KUTLU, Mustafa (2004), **Sır**, Dergah Yay., İstanbul.
- KUTLU, Mustafa (2004), **Tufandan Önce**, Dergah Yay., İstanbul.
- KUTLU, Mustafa (2006), **Uzun Hikâye**, Dergah Yay., İstanbul.
- KUTLU, Mustafa (2003), **Ya Tahammül Ya Sefer**, Dergah Yay., İstanbul.
- KUTLU, Mustafa (2000), **Yoksulluk İçimizde**, Dergah Yay., İstanbul.
- KUTLU, Mustafa (2001), **Yokuşa Akan Sular**, Dergah Yay., İstanbul.
- KÜÇÜK, Elif Emine (2005), **İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflarda Okutulan Türkçe Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerinin Çocuğa Görelik İlkesine ve Metinlerin İçerdiği Eğitsel İletilere Göre İncelenmesi**, (Fırat Ü Sosyal Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.
- NAZİK, M.Hamil – BAYAZIT, Ateş (2003), **İnsan İlişkileri ve İletişim**, YAPA Yay., İstanbul.
- NEYDİM, Necdet (2003), **Çocuk Edebiyatı**, Bu Yayınevi, İstanbul.
- PEKER, Hüseyin (1994), **Çocuk ve Suç**, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul.
- SEVER, Sedat (2003), **Çocuk ve Edebiyat**, Kök Yay., Ankara.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (2000), **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, Çocuk Vakfı Yay. İstanbul.
- TANSEL, Fevziye Abdullah (1987), **İyi ve Doğru Yazma Usûlleri**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- TANSUĞ, Sezer (1997), **Gelenek Işığında Çağdaş Sanat**, İz Yayıncılık, İstanbul.

TORUN, Yeter (2005), **Nurullah Ataç'ın Denemelerinde Devrik Yapılar**, (Çukurova Ü Sosyal Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi), Adana.

TOSUN, Necip (2001), **“Mustafa Kutlu'nun Öykülerinde İki Temel Öge”** Mustafa Kutlu Kitabı, Nehir Yay., İstanbul.

Türkçe Sözlük (1982), TDK Yay., Ankara.

Türkçe Sözlük (2005), TDK Yay., Ankara.

OĞUZKAN, A. Ferhan (2000), **“İyi Bir Çocuk Kitabı Dil, Anlatım, Konu Bakımından Nasıl Olmalıdır?”** 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yay. İstanbul.

OĞUZKAN, A. Ferhan (2001), **Çocuk Edebiyatı**, Anı Yay., Ankara.

ÖNDER, Alev (2006), **Nezihe Meriç'in Öykücülüğü**, (Çukurova Ü Sosyal Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.

ÖZCAN, Nusret (2001), **“İçimizde İşleyen Yanık Bir Türkü”** Mustafa Kutlu Kitabı, Nehir Yay., İstanbul.

ÖZDEMİR, Emin (1999), **Yazınsal Türler**, Bilgi, Yay., Ankara.

ÖZDEMİR, Emin (2000), **Eleştirel Okuma**, Bilgi, Yay., Ankara.

VARDAR, Berke (2002), **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Multilingual Yay., İstanbul.

YALÇIN, Alemdar – AYTAŞ, Gıyasettin (2002), **Çocuk Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ankara.

YANIK, Hakkı (2001), **“İçimizdeki Zenginlik: Mustafa Kutlu”** Mustafa Kutlu Kitabı, Nehir Yay., İstanbul.

YAVUZ, Kerim (1994), **Çocuk ve Din**, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul.

YAZICI, İlbilge Hatun (2002), **Mustafa Kutlu'nun Hayatı, Hikayelerinin Tema ve Yapı Bakımından İncelenmesi**, (Fırat Ü Sosyal Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.

Yazım Kılavuzu (2005), TDK Yay., Ankara.

YILDIZ, Alpay Doğan (2001), “**Mustafa Kutlu Beşlemesi: Yeni Bir Hikâye Binasında Oturan Taşralılar**” Mustafa Kutlu Kitabı, Nehir Yay., İstanbul.

http://www.dergibi.com/kitap/k_009.asp (06/03/2007).

<http://www.sanatalemi.net/yazdir.asp?ID=15138> (16.08.2007).

<http://gonulbahcesi.blogcu.com/ROMAN+NASIL+YAZILIR/> (26/042007).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Evrensellik> (09/08/2007).

<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi76/sayi76/zeki%20g%FCrel.pdf>

(19/08/2007).

<http://diyanet7.diyinet.gov.tr/turkish/sureliyayinoku.asp?sayfa=9&sayi=1>

(08/08/07).

http://www.dohaykoankara.org/neden_hayvanlara_yardim.htm (10/08/2007).

http://egitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/Aio_Kitaplar/Din_8/7.pdf

(11/08/2007).

http://www.irfandonmez.com/index.php?option=com_content&task=view&id=74&Itemid=1

(06/02/2008).

ÖZ GEÇMİŞ

01.05.1982' de Gaziantep'te doğdum. İlkokulu Karakoçan'da, ortaokul ve liseyi Elazığ'da okudum. 1999' da Fırat Üniversitesi Tarih Bölümüne kayıt yaptırđım. 2001' de Tarih Bölümü'nü bırakarak Fırat Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü'ne kayıt yaptırđım. 2005'te Türkçe Eğitimi Bölümü'nü bitirdim. Aynı yıl öğretmen olarak atandım. Halen Türkçe öğretmeni olarak çalışmaktayım. Aynı zamanda Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü son sınıf öğrencisiyim.